

Különkiadás

TYPOTEX
Világirodalom

KÜLÖNKIADÁS

Világirodalom 2015

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bármilyen felhasználásért.

A kötetben szereplő részletek az Európai Unió Kreatív Európa programja keretében 2015-ben megjelent könyvekből származnak.

Copyright © ld.: 138. oldal

Hungarian translation © ld.: 138. oldal

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2015

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 279 869 1

ISSN 2064–2989

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

Sorozatszerkesztő: Sosity Beáta

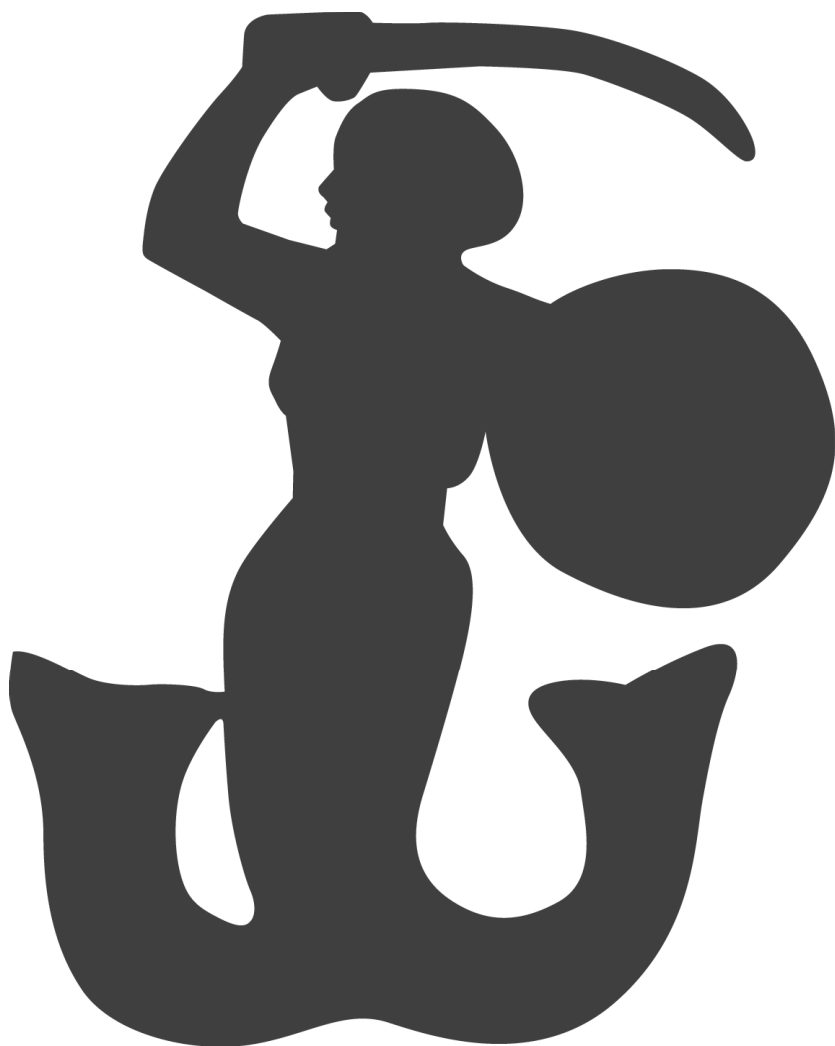
Sylwia Chutnik (1979) író, újságíró és idegenvezető. Kultúratudomány és gender studies szakon végzett a Varsói Egyetemen. Mindezek mellett önkéntes munkát is végez, valamint vezetője a lengyel anyák és nők jogaiért küzdő MaMa alapítványnak. Egyedülálló idegenvezetéseit Varsó jeles nőalakjainak történeteire fűzi fel. Íróként *Női zsebatlasz* című regényével rendkívül sikeresen debütált, 2008-ban elnyerte a neves Paszport Polityki irodalmi díjat, és a 2009-es Nike-díjra is jelölték.

Sylwia Chutnik

NŐI ZSEBATLASZ

A varsói bérház négy lakója köré felfűzött történetekre tekinthetünk akár regényként, akár egyedi Varsó-útikönyvként, akár egy megalkuvások nélküli, a nagyváros legszegényebb rétegét megvizsgáló feminista tanulmányként. A fejezetek elején ismeretlennek hitt női archetípusokat mutat be a szerző (bazárosok, összekötők, utánzatok, kis hercegnők), majd ezt követően egy-egy általa kiválasztott és megformált „példányra” fókuszál. A szereplők nőisége széles spektrumot fog át: a generációs különbségek elemi eszközén túl még a nemek közti átfedés is megjelenik egy elnőiesedett férfi személyében. A szerző hol természetfilmes szenvtelenséggel, hol a hétköznapi tragédiák iránti megértéssel teli szeretettel mutatja be a tipikusnak tekinthető bérház és az utca ökoszisztémáját a maga rendező elveivel és az őshonos fajokkal egyetemben.

Fordította: Mihályi Zsuzsa

1. BAZÁROSOK

(részlet)

Első nap a bazárban. Azt se tudod, hova lépj. Lárma, hangzavar, káosz. Térkép nélkül semmit sem veszel. Város a városban. Idegenvezető kell? Akkor gyere velem. Jobbra felfordulás, balra felfordulás, előttünk városi útvesztő.

A topográfia állandó: először zöltség-gyümölcs, az út közelében, hogy megtapadjon az ólom a héjakon. Aztán pékárú – „zsemlék egyenesen Szczyrkból”. Tejtermékek – zöldell a „mindig friss” felirat a hússal együtt a második sorban. Vannak még eltévedt használt-könyv-bódék, mint egy Borges-regényben. Megtalálsz ott minden könyvet, amit csak keresel. De olyan szorosan állnak, hogy ha egyet leveszel a polcról, szétesik az egész tákolmány. Olyanok az eladók, mint a könyvjelzők, mint a szürke Filifjonkák,* mint a por.

Van még a bazárban egy különálló szektor a javított használt ruháknak, a végén pedig az elit foglal helyet. Itt nincs stand és

*Filifjonkák: mesealakok Tove Jansson svédül író finn író Múmin-történeteiből.

helypénz, nincs elektromos vízforraló, és nincs kulcs a nyilvános vécéhez. Ehelyett tarka és festői kupacokban hevernek szanaszét a padkán, különféle anyagokon, rongyokon, gyerekágyakon és újságokon. Nem árulnak semmit. A bazár belső logikája csak komolyabb elmélyülés után érthető. Egy sarokban használt ruhák, zöldség-gyümölcs hullámlemez bódében. De a kuka mögött férfiak és nők az életet árusítják ki szétterített rongyokon.

Egy-két séta után már elkülönülnek a vadászterületek, de eleinte mindenki eltéved, körbe-körbe jár. Sárgarépáért indulnak, de az utcára vezető kijáratnál találják magukat váratlanul. Mintha vonzana és taszítana a vásártér. Egyetlen rossz mozdulat, és kizuhannak az örvénylő embergomolyagból. Vásárlási hibákat követnek el. Hiszen mindenki tudja, hogy Kaskától nem vesz az ember cseresznyét, mert a tetejére teszi a szépet, de a szatyor belsejében ott a férgese. Aki egyszer vesz tőle, az megtanulja. Aztán ott van Wacek úr (akinek egy éve halt meg a felesége), tojást árul, mióta betöltötte a tizenhatot. A válogatott, kétszikű darabokat csak a törzsvevőknek teszi félre.

A csirkeárushoz csakis tizennégy óra után menjünk. Addig anynyian tolonganak ott, hogy nem látni semmit. Itt Basia asszony fogadja a seregletét. Már reggel kilenckor elkezdődnek a napi vizitek. Az eladónő először a közvetlen beszállítóktól kapott, fagyasztott csomagokból pakolja ki az árut (Isten ments a nagykereskedőtől, azok egymás után többször is lemossák a szárnyakat, méghozzá ultrával, a hülyék meg bezabálnak belőle, aztán fosnak, de veszik utána is rendületlenül a szupermarketben). Türelmesen várakoznak az asszonyok, míg minden fölkerül a polcra, csak utána nyomulnak be a boltba. Mindenkinnek megvan az állandó rendelése, elég kis mennyiség ahhoz, hogy másnap is be lehessen ugrani valamiért. Néha mégis megesik, hogy elcsábulnak valami újra („hát akkor adjon nekem, kedveském, egy darabot abból a mortadellából, ha olyan friss, amilyennek mondja, csak egy kicsit, kóstolni”). Ezzel

hangsúlyozzák jelképesen, hogy hisznek az eladónak, megbíznak az árujában.

A legfontosabb kérdés, egyébként ez az egész bazárra vonatkozik, hogy friss-e az áru. Ott még a tonhalkonzervnek meg a szappannak is frissnek kell lennie. Az árusok helyeselnek, „friss hát, aranyom, most az előbb hozták”. Pedig nem titok, hogy a sajtos Jadziánál például mindig öreg az áru a bódében, és egyszer egy nőt mentő vitt el, mert sajtot kóstolt a Jadzánál. Úgy ám, látta mindenki. És mustrálják az árut, a csirkeboltban fogdossák a pulykamellet. Ezt nem mindig nézik jó szemmel, veszekedés lesz belőle. „Mit tapogat itt, nincsen szeme? Nézzenek oda, micsoda szakértő! És mit talál ott, talán aranyat? Látja, hogy nagyok, szép darabok, akkor vagy vegye el, vagy menjen a Zsántba vagy valamelyik Kerfúrba azért a fonnyadékért.”

Akik sűrűn járnak oda, azokat „a kuncsaftjaimnak” becézik. Azok vághatnak pofákat, mert rajtuk áll vagy bukik a biznisz. Azon is, amit elpletykálnak. Jön például az egyik, meghalt az ura már régen. Eltehénkedik a széken, dől belőle a szó. Hogy az unokáknál volt, süttött süteményt. Jönnek más asszonyok, érdeklődnének, de az csak kárál tovább. Nem hallgatja senki. Szétterpesztett lábbal, látszanak a visszerei. Egyszer hozzáért valaki ezekhez az elefántvándlikhoz, és sápítózni kezdett, hogy hiszen beteg asszony ez, vigyázzon magára, hova csámborog.

Basia asszony viszont mindig szívélyes, el lehet vele társalogni, „akkor holnap, addig is a viszontlátásra, beugrom még, meglátom, vesznek talán még a kolbászból is”. És máris egy újabb nő lép az őrhelyre, betölti a bódét a naftalinszag. Janek úr, Basia asszony férje üdvözlí az új kuncsaftot:

– Jó napot, hogy vagyunk?

– Ugyan, kérem, nem vagyunk már sehogy. Már évek óta nem vagyunk sehogy. De jobb is így, mert nem fáj annyira a gyomrom, nincs is probléma.

– Hát a férjével hogy mennek a dolgok?

– Már hogy az öregemmel? Az üldögéljen magában, elmerenghet a régi időkön, hogy is lehetett. Nem ám mostanában... mit nem gondol.

És a szatyorban landol két szárny a vasárnapi ebédhez.

A piac nem zsibvásár. Itt színvonalas a társalgás. Templom, az egyetlen az országban, ahol nők is lehetnek papok. Ugyanúgy válogatják, kommentálják és vizsgálják az árut, mint a férfiak. Mindennap itt kell lenni, újra meg újra bekapcsolódni ebbe a maga nemében egyedülálló, földalatti egyetembe. Meglesz az elmélet minden elképzelhető jelenségről, akár az orvostudomány, akár a politika vagy az erkölcsan területéhez tartozik. Részletesen megvizsgálják, kielemezik az adott esetet, végül elítélik, és sosem adnak feloldozást. A vizsgálóbizottságokban nagyrészt özvegyek és nagymamák ülnek, a nyugdíjuk négyszáznyolcvanöt zloty és hatvan grosz.

Ahhoz, hogy véleményt nyilváníthassanak és ítéletet mondhasanak, mindenekelőtt arra van szükség, hogy ne hagyják el a gyűlést. Követni az eseményeket, és magabiztosan véleményt mondani. Ne legyen benne semmiféle „talán” és „esetleg”. Itt legyen az ember a mindennapi élet kőkemény ítésze, aki kimondja a tutit fehéren-feketén, és nem fél a szigorú ítélettől. Ha nem tud semmit egy adott helyzetről, akkor elég, ha megértően bólogat, és helyesel a kolleginának: „igen, igen, pontosan így van”. A különösen lenézett személyeket teljes, beszédes csönddel övezi a vizsgálóbizottság kis csapata.

A bazár ugyanakkor válasz a fogyasztásra, a korporációkra, a kapitalizmusra, a globalizmusra és más sötét erőkre. Egyfajta underground kereskedelem. Ahol az egyik kéz csikket tart, a másik három palackot sülyeszt a szatyorba. Ahol a termékek reklámja megrekedt azon a ponton, hogy fölfirkálják furnérlemezre: „akció”. Ahol teljes értékű áruként tálalnak egy kiszáradt filctollkészletet, közvetlenül a letépett fejű Simba Bébi baba mellett. Na, erre mit léptek, reklám-

guruk, a piár farkaskölykei, nyakkendőös fogyasztásbuzik? A vásártér piaca megél mindezek nélkül, titokzatos erővel, gondosan rejtje el a rohadt paradicsomokat a friss és érett zöldségek rétegei alá.

A bazárban új út születik az evolúcióban is. Hiszen a lengyel nőket nem a golya hozta, hanem szatyorban találták őket. Reklámszatyorban, kézitáskában, cekkerben. Úgy hordják a szatyraikat, mint az anyaméhet, apró gyerekkoruktól mindhalálig. A kezük kérges, ahol kidörzsöli a műanyag szatyorfül. Milyen az ön bőrlécrendszere? *Linux papilarus cekkerii*. Ó, hosszú bazárelet vár magára. Az akciók útja átvágja az életvonalat. Egyetlen jóslatot kap: új szállítmány érkezik a különlegesen finom rembertówi paradicsomokból.

És vannak a piacon igazi **Királynők**. Nem feledkezhetünk meg róluk. Horgászszékeken üldögélnek, és büszkén kínálják az újságpapírra kirakott árut. Beszállítójuk a közeli kuka vagy a porlepte padlás. Mi minden van itt: csavarok a véccészséhez, füzet lapok nélkül, magnókazetta szalag nélkül. A Királynők kékvérűek a denaturált szesztől, és megvetően nézik a járókelőket. Általában oldalt vagy egyenesen háttal ülnek az esetleges kuncsaftoknak, ez az igazi avantgárd. Mintha nem hinnék, hogy el tudnak adni bármit is. Mintha tudomást sem vennének erről az egész kapitalizmusról, vásárlásról, felhalmozásról. Másrészt igen nagy tisztelet övezi itt a tárgyakat, az emberi termékeket. A legkisebb, törött műanyagnak is van értelme, hasznos tárgy, ki lehet állítani, mint bármelyik más árucikket.

Minden egyformán kiérdemli a tiszteletet, megtekintést, kipróbálást, kézben gyömöszölést, jár neki a „hogy adja?” kérdés. A vérbeli **Üzletelők**, a **Bazárosok** egész valójukkal azt fejezik ki, hogy éppúgy megeshetne az is, hogy nincsenek itt. Magasabb célokra teremtettek, a nép iránti könyörületből üzletelnek. Ha mégis megkérdezi valaki, mi az ára a kínált kincseknek, a mi Királynőink hagyományos eladóvá változnak: „Működik-e ez a hajszárító? De uram! Hiszen ez egy új hajszárító! Itt egy kicsit elkoszolódott, de megtörölgeti ronggyal, és

tip-top lesz. Vigye, mert akciós – csak két złoty.” És az a két złoty az italbolti belépőhöz kell.

Az **üzlet Királynőinek** megvannak a maguk Királyai, akik viszont többnyire valami félreeső helyen heverésznek, vagy gyanús ügyleteket kötnek, és a haszon sem osztoznak. Az asszonyok bizonyos mértékig a vagyonvesztést kockáztatják itt gazdasági magántevékenyséjükkel, mert bármelyik pillanatban elkobozhatja áruikat az intoleráns közterület-felügyelet. A Királynők tehát ismerik a karatecsapásokat, és nem félnek alkalmazni őket szükség esetén. Leggyakrabban mégis a hajuknál fogva rántják őket a földre a bazár őrei.

Az elkergetett, üldözött, összevert, lajstromba vett árusok már másnap a helyükön terpeszkednek, mintha mi sem történt volna. Több réteg ruhát vettek magukra a **Tyúkok**, hogy fel ne fázzon a veséjük, amíg ott ülnek. Számíthatnak egymásra: „Majd én figyelek a cuccokra, Hania, szaladj csak el a szolira”, civakodnak: „Húzz el innen, te ribanc, nem itt álltál!” És a közterület-felügyelő nagy levegőt vesz, szemét az égnek fordítja, egy buddhista szerzetes türelmével lép a noteszével az árusokhoz, és szól: „személyi igazolványokat kérem ellenőrzésre”. „Biztos úr, mit akar már, hát én itt dolgozok, hagyjon engem békibe. Menjen, a gengsztereket kapja el inkább, ne a szegény asszonyokat, úgyis éhen veszünk nemsoká.” A felügyelők kiabálnak, erősítést kérnek, a nők tépázzák egymást, hisztériáznak. Az áru szanaszét gurul a járdán, a járókelők még a fejüket sem fordítják arra, ahol a felfordulás zajlik. Sietnek. Veszélyes hely ez, mégis vissza kell térni ide.

Az egyik **Bazáros Királynőt** Mariának hívták. Maria Kretańskának. Természetesen nem nehéz kitalálni, hogy már a vállalati óvodában megkapta a „Kretén Mańka” becenevet.

Maria alacsony termetű volt, kisebb púppal a hátán. A haja színtelen, a szeme színtelen, az arca pufók. Tömpe ujjai a blúza gombjait

babrálták. A hangja halk, minden második szava: „hát izé”. Amit mondtak neki, azt kétkedés nélkül elhitte.

A kilencéves Maria egy kettérepedt házban lakott. Forgalmas utcában állt a háború előtti bérház, a bejárat előtti játszótéren kutyák pisáltak, felnőttek iszogattak, gyerekek játszottak. Maria mindig úgy aludt el, hogy a fejére húzta a takarót, ilyenkor egy tébolyult és szédült szerelem képei futottak a szeme előtt, mint egy tévésorozatban. Az ajtó mögül házi multság hangjai hallatszottak. Az apja énekelt:

*Fekete Mańkának hívta őt az utca,
A környéken mind jól ismerték a lányt.
Csábosan hódított bűvös pillantása,
Pedig, nem titok, kézről kézre járt.
Tébolyult és szédült szerelem kísérté,
Hisz mi van abban, hogy ő egy utcanő.
Fél Wola legalább oda is volt érte,
Miatta több legény a késébe dőlt.*

Rezgettette a hangját, átélte a városi kalandokat az Opaczewska utcai konyhában, ő volt a „snájdig pali”, a „Csibész Antek” vagy a „fess bátyó”, a haverok pedig már nem szóltak semmit – csak okádtak.

Maria szeretett volna okot adni késbe dőlésre, csak azt nem tudta pontosan, mit jelent az utcanő. Az, aki az utcán jár? Ezért nem szívesen szállt villamosra, autóbuszra, egyszer pedig, amikor Czerniakówba mentek a nénikéjéhez, megmakacsolta magát a megállóban. Visított, hogy nem száll föl, gyalog megy, mert utcanő akar lenni. Elhallgatott az egész megálló. Az anyja nyakon vágta, és erővel odarángatta az ajtóhoz. Ez volt az az eset, amely után az apja soha többé nem énekelhette a kislány mellett a maga dalait. De Maria hallgatózott néha, amikor az apja borotválkozott, és gyorsan fölírta a füzetébe a tiltott dalokat, amelyek bunyókról és rosszéletű

nőkről szóltak. A füzetben egyszer úgy írta alá a nevét, hogy Fekete Mańka – mellé pedig nagy, nyíllal átlótt szívet rajzolt. Megmutatta Tereskának, de ő, mint mindig, most sem értett semmit. Nem tudod, te tyúkeszű, hogy ez a környék Királynője?

Míg krumplit pucolt az ebédhez, motyogott magában, hogy ő csak egy ágrólszakadt Hamupipőke, de mindjárt föllibben a függöny, és aranyban áll a publikum előtt. Ezalatt a debil macska bámult rá, aki tetves volt, és senki sem akarta megsimogatni, ezért a macska maga dörgölőzött a sezlonhoz, annyira, hogy kikopott az oldala. A macska szeretetre vágyott, vagy legalább egy jókora halra. A királynő szép ruhákra vágyott, és arra a pillanatra várt, amikor előkaphatja az íróasztal fiókjából a papírboltban vásárolt sztanioljogart és műanyag koronát. Iskola után rohant, hogy az anyja előtt érjen haza, magára öltötte ezeket a kincseket, és a macskát egzecírozta. „Lábhoz, te bűzgombóc, tetűláda, te fasz! Én vagyok a Fekete Mańka, és mindjárt agyonváglok.”

Amíg az apja a kábelgyárban dolgozott, hat után járt haza, és együtt mentek tévét nézni Rysiekhez a másodikra. Aztán nem volt már munkája, és a talajt vesztett férfi csak éjjel járt haza. Olyan sok volt a dolga. A munkahelyi megbecsülés hiánya miatt kialakult depresszióját kezelte. A depresszió az a betegség, amikor belülről fáj a bőr – így mondta Mariának az apja. Milyen bölcs mondás – máris bekerül a naplóba. A dalszövegek és a szomszédok ceruzával rajzolt portréi közé.

A varsói Ochota kerület lakóinak arcmásai. Annak idején a város széle volt, most a nyugati kerület, amelyen minden taxi végigmegy, ha a repülőtérre tart. A taxiból lengyel szafarit lát a külföldi turista. „Oh my God, this is wonderful. What a strange people. They are eating breakfast from trash bags!” Munkáskerület, csupa munkanélkülivel. A legtöbben csak a szemét maradékaiból élnek, amelyet a hozzájuk hasonlóknak dobtak ki.

Maria anyja ősidők óta lábasokat árult a Grójecka utcai bazárban. Amikor a lányát gimnáziumba kellett volna íratni, a család meghozta a döntést: a legjobb iskola a bazár. Mit ér vele, ha annyi ostobaságot adnak a szájába? Mire jó az, és kinek? Segít majd az anyjának, csomagolja az árut, elcseveg az emberekkel. Maria tehát tizenöt évesen beállt a bádogtetős standhoz. Nyáron csak az arca sült le, télen és ősszel a fejére csorgott az eső, mert lyukas volt a tető. Tolongtak a vevők, csörömpöltek a fazekakkal, nemegyszer lepattogott a zománc is. Az anyja harsány hangon, Maria tompán fordult a kuncsafthoz. „Mit állsz itt, te lány, ereszd ki a hangod, tiszteld az üzletet, hiszen a tiéd lesz egyszer, ha anyád meg apád már a másvilágon jár.”

A **Lengyel Anya** pedig köztudomásúlag nem hal meg csak úgy egyszerűen, hanem a mennybe megy. Egyszerűen, jegy nélkül, bliccelve, meglovagolja a porszívót, és fölfelé veszi az irányt. Ott pacsizik egyet Szűz Máriával, és szalad, hogy elmossa az edényt az utolsó vacsora után. De még zsémbelve morog maga elé: „A fene essen beléjük, mit műveltek itt, ilyen kupit hagyni az asztalon, nem vagyunk az őserdőben, kiborogattak mindent, csupa morzsa a padló, a képükbe kéne vágni ezt a rongyot, hogy tiszteljék végre a más munkáját. Az a legkönnyebb, csalinkázni ide-oda, hirdetni mindenféle halandzsát, de a takarítás már nem kegyelem, szarházi messiások.”

Háziasszony bölcsőtől a koporsóig. A „Világ Takarítása” nevű egész napos akció résztvevője.

Az élete nem más, mint egy végtelen szappanopera epizódjainak sora. Több ezer értelmetlen, unalmas tevékenység. Feloldódik az ismétlődő munkákban, gesztusokban, olyannak fogadja el az életet, amilyen. Ahol nincsenek idegesítő engedetlenségi megmozdulások, egzisztenciális követelések, rosszízű lázadások. NappalMosásTakarításNappalÉjjel...

A Háziasszony belátja, hogy az ismétlődő tevékenységek elfogadása szabályozza a létet. Képes megtalálni a lüktető feszültséget egy

valóságmorzsában, és fenn is tudja tartani. Ezzel menti meg mind-azokat a hálátlan, link alakokat, akik reggel nem vetik be az ágyukat, nem használnak külön kést a vajhoz, és soha – de soha – nem mos-sák föl a padlót a tűzhely mögött.

A Háziasszony rendszerezi az eseményeket, elvezeti őket a happy endhez. Aztán pihenés nélkül, vakáció és babérok nélkül, lágyan átlibben a következő jelenetbe. Néhány tucat négyzetméteren elfér a díszlet. Hozzá tartozik mindenekelőtt a mosógép, a hűtőszekrény, az ablakok, a bútorok és a padló. A háziasszony a család vezére is, a hí-res Gasztronómiai Anya. Ez az otthoni matriarchátus, amely főleg az étkezéshez kötődik, befogja a nők száját. Hogyhogy nincs hatalma-tok? Hiszen ti vagytok a Házitűzhely igazi Királynői, don't you see?

Az igazi hatalom alulról jön, rejtve marad, álcázza a tényérhalom és a kacsasült maradéka. A nő tervezheti meg az ételmet, az étkezés idejét és a tálalás módját. Segíteni nem enged, a receptet nem árulja el. A bepárasodott konyhában robotol, visszerei lesznek az örökös gáztűzhely-ügyelettől. Jutalom gyanánt megeszi az ebédmaradékot, kinyalogatja a tényérokát, lerágcsálja a csontocskákat. A **Gasztronó-miai Anya**, ha már mindenki alszik, belopózik a kisuvickolt kony-hába, és gyengéden megsimogatja a háztartási gépeket. „Aludjatok szépen, kicsikéim, holnap új munka vár.”

A világ nem gonosz, a háziasszony nem szomorú. A házban minden-nek megvan a maga helye, és a családban mindenkinek megvan a maga szerepe. Hiábavaló castingok nélkül, határozott mozdulattal emeli fel az íróasztalról a forgatókönyvet, és nekiáll eljátszani. Hiszen valaki-nek meg kell csinálnia. Igaz, hogy a háztartásban nagyfokú iparosítás ment végbe, de főnökasszony csak egy van. Hát a gyerekek? Követik a **Konyha Királynőjét**, vagy fölláznak és elköltöznek.

Tehát a mi Mariánk a háztartási teendők mellett megkezdi a pénz-kereső munkát.

Cecilie Enger (1963) a norvég Asker városában él. Újságíróként dolgozik a *Dagens Næringsliv* norvég üzleti napilapnál. Szükség című első, öt kisregényből álló műve 1994-ben elnyerte a norvég *Nota Bene* Díjat. Az *Anyám* ajándékait 2013-ban Norvég Könyvkereskedők Díjjal ismerték el.

Cecilie Enger

ANYÁM AJÁNDÉKAI

Ez a regény egy norvég középosztálybeli család története a századfordulótól napjainkig: Cecilie Enger családjáé. Szerető közelségben, mégis ironikus távolságtartással mutatja be őket.

Az édesanyján elhatalmasodott az Alzheimer-kór, ezért a család felszámolja a családi otthont. Egy gondosan összekészített papírköteg kerül elő közben – anya karácsonyi ajándéklistái, melyekből kibontakozik a családi saga. Pontosan részletezi bennük, hogy mit vásárolt, mit készített, kinek mit adott és kitől mit kapott a család, ily módon lesznek a listák a szülők, testvérek, nagynénik közötti családi saga vezérfonalává. A listákat követve megismerjük anya útját, szeretett személyiségének drámai felmorzsolódását a betegség évei alatt, a bánatot és keserűséget, melyet mindennek a feldolgozása hozott magával, hogy végül ez a nagyon személyes regény megszülethessen.

Fordította: Petrikovics Edit

1.

Jó ideje készültem erre a napra, de inkább csak mint egy időpontra valamikor a jövőben. 2010. no-vember tizenharmadika van, szombat, a nap alacsonyan, fehér fénnel ragyog az út menti fák között, a fjordon fagyos pára ül, a rádió reggeli optimizmust sugárzó hangja betölti az autót, a sebességváltó melletti pohártartóban egy műanyag tetővel ellátott kávésbögre áll. Felkészült vagyok, megviselt és gondterhelt. Nagyjából. Mint amikor az ember megtorpan, és egy aszimmetrikus görcsre mered egy deszkakerítésen: bár mozdulatlan, mégis valahol egész másutt jár, és ugyanabban a pillanatban egyszerre minden megnő és eltörpül.

Végighajtok a vasúti sín mentén, és befordulok az épület mellett, amely gyermekkoromban Nilsen élelmiszerboltja volt, de évekkel ezelőtt bérlakásokat alakítottak ki benne a bevándorlók számára. Az első utcánál jobbra kanyarodok, és leparkolok a kerítés mellett.

A szalmát és a rothadó tölgyfaleveleket borító dér megcsikordul a talpam alatt. Még nyoma sincs a hónak.

A házhoz vezető kavicsos utat számtalanszor végigjártam már, most arra gondolok, hogy hamarosan utoljára tehetem meg. Anyám nem sejti még, de az ő számára már el is jött az utolsó alkalom.

A ház és a mohás tetőcserepekkel borított garázs között egy hatalmas konténer áll. Amikor megkopogtatom a magas fémfalakat, üreges hangot ad. Anya rozoga, piros, DBS márkájú női biciklije a ház piszkosfehér falához támasztva áll, pedig két évvel ezelőtt felhagyott a kerékpározással. A barna bevásárlókosárban, amelyet anya mindig a csomagtartóra erősített, egy kis tejkiöntőt és a napraforgós étkezéslet két tányérját pillantom meg. Az étkezéslet, amelynek minden darabjára nagy, sárga és világosbarna napraforgót festettek, 1970 tavaszán került a házba. Egészen tavaly tavaszig minden reggelinél ezek kerültek a konyhaasztalra. Minden reggelinél és vacsoránál, negyven éven keresztül. Anya talán valami mást is meg akart mutatni a tányéroknak a régi IKEA asztalon kívül.

Hat hónap telt el azóta, hogy anya mélységesen összezavarodva beült a húgom kocsijába anélkül, hogy megkérdezte volna, hová mennek. Anne Johanne egész idő alatt fogta a kezét, amíg a kavicsos úton elindulva kigördültek a kapun és elhajtottak az ápolási otthonhoz, ahol helyet biztosítottak anya számára. Anya kissé nyugtalan volt, de gyengéd szeretettel pillantott le a karjára akasztott elegáns bőrtáskából kikandikáló Kicsi Vaúra. A játék kutyának csak egy szeme és lapos orra volt, a jobb mancsán pedig kötést viselt. Durva szövésű anyagból készült, a hasa világosbarna volt, a füle barna és fekete színekben pompázott. Anya hároméves korában, 1938-ban kapta a kutyát.

Miközben felmegyek a lépcsőn, végigsimítom a feketére mázolt kovácsoltvas korlátot, majd előkeresem a kulcsosomómat. A barna kulcs,

amely a házat nyitja, tizenegy éves korom óta megvan, amikor anya titkárnőként kezdett dolgozni az egyik általános iskolában. 1974-ben volt, egy évvel a Nők Nemzetközi Éve előtt, amikor bevásárolták az önkormányzat vezetőtestületébe és a képviselő-testületbe. A piros kerékpárt is akkor vásárolta, hogy azzal járjon a munkahelyére és az önkormányzathoz, és hogy ki tudja hordani a számára fontos ügyekhez kapcsolódó szóróanyagokat. Mondj nemet a kisboltok bezárására, a veszélyes forgalmú iskolai utakra, az iskolai osztályzásra, a vízerőmű építésére és az ifjúsági központ épületének lebontására. Amikor egy alkalommal elkísértem a kék Diamant kerékpáron, egy férfi lelassított mellettünk a kocsijával, letekerte az ablakot, és kikurjantott: – Maga tényleg egy vérbeli tiltakozó, Enger asszony!

Anya nevetett, és egyik kezével elengedte a rozoga kormányt, hogy integessen.

A zár mindig ugyanaz volt, ahogy az ajtón függő kis tábla is, amelyen a szüleim neve áll. Huszonhét évvel ezelőtti válásuk dacára még ma is egymásba fonódik a keresztnévük a részleteken. 1984-ben, egy augusztusi reggelen anya a rég meghalt dán–német festő, Emil Nolde stílusában búzavirágkékre, bézsre és zöldre festette az ajtót. Egy apró zöld festékfolt azóta is ott éktelenkedik a táblán a keresztnévben lévő R betűn: Ruth. Nem akarta letörölni.

A házat mindig is Hønnek neveztük, mert Høn vasútállomásnál fekszik Askerben, Oslo külvárosában. Néha a „hatos számnak” hívtuk, ám a ház papírjain szereplő Eiketun, azaz Tölgyudvar nevet csak anya használta olykor. Megállt a telek azon sarkán, amely az Erdő nevet viselte, széttárta a karját, mint Julie Andrews *A muzsika hangjában*, és drámai sóhaj kíséretében hangosan kimondta: – Eiketun!

A három testvér közül egyikünk sem engedheti meg magának és nem is vágyik arra, hogy átvegye a házat. Høn állapota a feledékenység évei alatt erősen leromlott, ráférne egy alapos felújítás. Ezenkívül

mindannyian a saját házukban, lakásukban élünk, a gyerekeink pedig nem tudnak vagy nem akarnak elköltözni.

De hogy a ház idegenek kezébe kerüljön? Hogy egy idegen nyitogassa a kék ajtót anélkül, hogy bármit is tudna Noldéről? Anélkül, hogy tudomása volna a titkos klubról, amelynek találkozóai a szobámban lévő fürkében zajlottak, a falban láthatatlanul megbújó tapétaajtó mögött? Anélkül, hogy sejtene, az étkező padlóján éktelenkedő sötét foltok a kutyánktól, Pontustól származnak, aki öreg napjaira szélütést kapott, és azt hitte, a tolóajtó egy fa, amelyet lepisilhet?

Másfelől, nem volna szép gondolat, hogy a ház egy új, fiatal család otthona legyen? Hogy újabb gyerekek építhessenek kis házat a fákra, hogy saját titkos klubjuk legyen? Egy emberöltővel ezelőtt, amikor beköltöztek ide, a szüleim is fiatalok voltak és ők sem ismerték mások titkait, amelyeket ugyanezek a falak őriztek.

Miközben a zárban elfordítom a kulcsot, a csípőmet ösztönösen a dupla ajtó bal szárnyához nyomom, hogy a kilinccsel együtt megemeljem. Kinyitom az ajtót, és azonnal megérzem a szagot. Még soha nem érzékelttem ennyire tisztán a jellegzetes és összetéveszthetetlen illatot. A szélfogóban a legerősebb. Tudom, hogy néhány másodperc múlva, miközben lehúrom a csizmám, enyhülni fog, szétoszlik, kitörlődik, és mire belépek a folyosóra, hogy a kalaptartó alatti fogásra akasszam a kabátom, teljesen eltűnik. De most, amíg becsukom magam mögött az ajtót, megpróbálom magamba szívni. Nem egyetlen szagról van szó. Nem rossz, nem is édeskés szag, nem a száradó ruha, a szappan vagy a friss kenyér illata, hanem a gyermekkor magától értetődő szaga, amelyen az ember sosem tűnődik el, amikor hazaér az iskolából, egy buliból, egy padlásra zajló pókerpartiról vagy a garázs mögötti első csók után, a félelemé, hogy egyedül vagyok, hogy mindenki elutazott, és itt hagytak az üres házban.

Egy ismerős szag, amely ebben a pillanatban talán azért tűnik különösen erősnek, mert hamarosan nem érzem többé.

Anya már nem emlékszik Hønre, én pedig kéméletből soha nem beszélek neki a házról, amikor meglátogatom. Valahányszor körbesétáljuk a gondozási központot, ahogy tapintatosan nevezik az intézményt, a bejárathoz érve minden alkalommal megáll és megkérdezi: – Bemegyünk? Még sosem jártam itt. – Azután belém karol, és ezt mondja: – Megnézzük, mi vár ránk odabent?

Nem gondol másra, csak arra, amit lát, szagol, hall? A ház sem létezik már? Ha meglátná a kék ajtót, a fagyos földet és a jégvirágos ablakokat, nem is sejtene, hogy az élete nagy részét e falak között töltötte? Parázs vitákkal, szerelemben, kétségek közt, az ő szenvedélyes elkötelezettségével?

Olykor én is eltűnök a számára. A lányaként hol felbukkanok, hol nyomom vész a tudatában. Egyre gyakrabban esik meg, hogy az égvilágon bárki lehetnék a szemében.

Bemegyek, és leülök a konyhában. Az asztalon ott áll anya rádiója. Odakint az ablak előtt megvillan a madáretető. A kerek falikút mellett ott sorakoznak a falon a gyerekek és az unokák fotói, rajzai és a születésnapkalendárium, amelyet egyszer régen én barkácsoltam furnérlemezből.

A következő órában megérkezik a bátyám és a húgom, az új és régi sógornők és sógorok, a felnőtt unokahúgok, a gyerekeim és az apjuk. És apa. Nyolcvanegy éves, és anya gyámja a hosszú évtizedek után, amelyekben anya egyedül akart „boldogulni”. Anya rég elfelejtette már, hogy elváltak, és apa azt mondja, részéről semmi akadályának, hogy hetente egyszer újra a férjeként látogassa.

Néhány tárgyat és bútordarabot már előre szétszítottunk. Most kérés, szükséglet és kötődés alapján halmokba rendezzük a maradékot.

Az anyai nagyapám impozáns irodai székét, a fényképalbumokat, a számtalan festményt és szobrot. Az ezüstneműt, a régi hanglemezeket (Pat Boone-ét Ketil Bjørnstad *Leve Patagonia* című lemezének tokjában találjuk), az angol étkészletet, amelyet csak karácsonykor használtunk, a vastag falú pálinkáspoharakat, a kopott szőnyeget. Mindazt, amit anya megőrzött, összegyűjtött, ajándékba kapott, vásárolt. Az összes tárgyat, amelynek megvan a maga neve és története. Sorsot húzunk, emlékeket idézünk fel, sírunk, takarítunk, civakodunk, nevetünk, rendszerezünk és a konténerbe dobálunk. Rengeteg holmit kidobunk.

– Hogy hajíthatnánk már ki ezt az olvasólámpát, hiszen mindig ott állt anya karosszéke mellett! – ellenkezem. – Vagy a könyvespolcokat, amelyeken ott volt minden, amit elolvasott? Nem, ez a zománcozott lábas nem kerülhet a szemétbe, még most is a számban érzem a sült tőkehalikra és a reszelt sárgarépa ízét.

Mire a húgom minden alkalommal ezt válaszolja: – Nahát, de jó, hogy meg akarod tartani! Vidd csak el nyugodtan. Nagyszerű!

Erre a részére persze nem vágyom, csak nem szeretném, ha eltűnének, nem akarom, hogy kikerüljenek a házból.

Az egykori gyerekszobám egyik fiókjában egy kis kék erszényt találok, amelyet még egy kézimunkaórán varrtam. Tíz-tizenkét üvegolyó lapul benne. Annak idején olyan ritkaságnak tartottam őket, amelyeket nem szabad elveszítenem. A kabátom zsebébe sülyesztem az erszényt.

Kihúzgáljuk a fiókjait, kipakoljuk a szekrényeket. Valaha mindennek megvolt a maga jelentése, olyan eseményekre emlékeztették anyát, amelyeket nem ismerek, mindennek megvolt a maga haszna. Olyan érzés, mintha mások levelezését olvasgatnám. Kihúzom az egyik konyhafiókot, kiemelek egy régi, szív alakú mézeskalács-kiszúró, egy fotót, amely anyáról és két barátnőjéről készült egy angliai utazáson,

egy apró, sárga kagylókkal díszített gyufásdobozt, egy dugóhúzó, egy kulcsokkal teli kerámiatálat, amelyet valamelyik gyerek agyagozott. Egy aprócska, kék orrszarvúfigurát.

Az orrszarvút megtartom, minden egyebet kidobok. Mintha egy napló lapjait tépném ki.

Nemcsak egyetlen életet dobunk ki vagy osztunk szét, hanem többet. Az emeleti tárolókban bőröndökre bukkanunk, amelyek az *Aftenposten* 1981-es számaiba csomagolt vörösboros poharakat és egy halételekhez való étkészletet rejtene, amelyet anya a nagynénjétől, Kajától kapott. Találunk még néhány összetekert képet és litográfiát, valamint egy ólomüveg ablakot az anyai nagyanyám gyermekkori otthonából. Felfedezünk két zászlót, amelyek hiába várták, hogy megjavítsák őket, egy adag vasalható matricát és az összes karácsonyi abroszt gondosan műanyag zacskóba csomagolva. Továbbá kesztyűket és sálakat, amelyek már vagy húsz éve nem szabadultak ki a molyzsákokból.

Jó néhány órával később a konténer csordultig megtelik. Még annál is jobban: a legtetején egy törött ajtajú szekrény fekszik, anya ágya, amely senkinek sem kellett, egy hatvanas évekbeli világoskék konyhaszék, amely a pincéből került elő, két tekercs piros és kék linóleum az 1970-es házfelújításból, vadonatúj parafa lemezek abból az időből, amikor a konyha új padlóburkolatot kapott, egy törött talicska és régi sílécek.

Egy utolsó éjszakát a házban akarok tölteni. Évek óta nem aludtam már itt, hiszen csak húszpercnyi autótúra lakom innen.

Sorra járom a szobákat az üres házban. Nem tudom, még mindig Hø-n-e, így, minden tartalom nélkül. Vajon most már könnyebb lesz idegenek kezére adni a házat? Tizenegy körül lefekszem a keskeny gyerekkori ágyamba.

Az afféle bölcsességekkel ellátott képeslapokat, mint az „azok az igazán szép napok, amelyek mindent a feje tetejére állítanak”, leszedtem, a megfakult hősöket ábrázoló plakátok, a gimnáziumi tankönyvek, a kerek, valaha hipermodernnek számító Philips lemezjátszó elcsomagolva. A naplókat és a fényképalbumot már akkor magammal vittem, amikor elköltöztem otthonról. A csupasz ferde plafonon csak a rajzszőgek nyoma látszik ott, ahol egykor a világos, nyáriás színekben játszó Carl Larsson-plakát lógott, amíg fel nem váltotta a motorkerékpáron ülő Suzi Quatro, akit emlékeim szerint egy Jézust ábrázoló kép követett, de az is lehet, hogy Che Guevara volt, esetleg Pete Duel az *Alias Smith & Jones*ból.

A ház hideg, a szél a faszerkezetben nyöszörög, olykor pattogni kezd egy cső. Ezt leszámítva teljes a csend. Mint karácsony éjszakáján, a szentséges éjen. Az ég azonban fehér, egyetlen csillag fénye sem látszik.

Éjszaka aztán hatalmas mennyiségű hó esik. Néhány óra alatt minden kifehéredik. Nem bántja az ember szemét, ahogy az éles téli napsütésben szokta. Fehér, nyugodt, sehol egy lábnyom, mint reggelente, mielőtt felkel a nap. Az ősz télbe fordult. Fázom. Ruhában aludtam, egy gyapjútakaróba burkolózva.

Lemegyek a lépcsőn anya üres hálósobájába. A felhullámosodott, világoszöld tapétát, amelyet egy barátnőjével festettek át évekket ezelőtt, szögek, letépett ragasztószalagok nyomai és az eltávolított könyvespolcok világos foltjai tarkítják. A padlón ott az egyszemélyes ágy nyoma. Akkor csiszolta fel a parkettát, amikor az apám elköltözött. A lépteim visszhangot vernek az üres helyiségben. Megállok az ablak mellett, ahol anyám álldogált minden reggel, miután elvégezte a tornagyakorlatait.

Polona Glavan (1974) szlovén író és fordító. Elsősorban novellistaként ismert. Már egyetemi tanulmányai idején elnyerte a Diáknovellista Díjat (1997), 2004-es Gverilci (Gerillák) című novelláskötetért pedig a Zlata ptica (Aranymadár) díjat. 2001-es Éjszaka Európában című regényében is rövidebb történeteket állított egymás mellé. A szenvedélyes utazóként szerzett tapasztalatain alapuló könyv felkerült a legjelentősebb szlovén könyves díj, a Kresnik-díj ötcímesre szűkített listájára.

Polona Glavan

ÉJSZAKA EURÓPÁBAN

„Romantikus történet a fiatalságról és az utazásról.”

Polona Glavan így jellemezte debütáló regényét, mely szerkezetében leginkább Jim Jarmusch Éjszaka a Földön című filmjéhez hasonlítható. Csak éppen a taxikat a Párizs és Amszterdam közötti éjszakai vasútvonal kabinjai helyettesítik. Ezeknek az egymáshoz kapcsolt, együtt suhanó, de mégis különálló világoknak a főszereplői interrail jeggyel utazó fiatalok, akik az éjszakában a fiatalság naiv gondtalansága és az egyre inkább közelgő, ám még korántsem időszerű felnőttkor közötti légtérben lebegnek. Ez a senkiföldje kitűnő alkalom arra, hogy számot vessenek eddigi életük ügyes-bajos dolgaival, hogy kapcsolataik és saját érzéseik komolyságát mérlegre tegyék, s ha úgy ítélik meg, az esetleges vakvágányokról letérve új irányokat vegyenek.

Fordította: Gállos Orsolya

ELŐSZÖR

(részlet)

Szerdán, gondolta Andrinne. Szerdai napon fogok meghalni.

Szerda volt, és semmi sem sikerült. Későn értek a kempingbe. Az autóbusz késett. A földalatti késett. Minden csúszott, és nekik pontosnak kellett lenniük. Futniuk kellett. Andrinne nem akart futni.

– Hol vagyunk? – hörögte bele a nyugodt, forró augusztusi estébe.

– Közel – vetette oda Christian, rá se nézve. A Párizsra ereszkedő sötétben gőzölgött az aszfalt összes repedése. Az emberek lelassultak, legalábbis így tűnt kettejük kifulladás, rohanó szemszögéből. Andrinne összeszorította a fogát, megragadta a hátizsák vastag kantárját. Veríték csorgott a homlokán, és a szemöldökétől szívárgott le a szemhéjára. Kidugta a nyelvét. A levegő sós volt, csikorgó.

– Mennyi van még? – lihegte, és azt gondolta, a fene egye meg, ha újra azt mondja, hogy a következő sarkon, én többet egy lépést sem teszek. A papucsá vizes volt, érezte a hólyagokat, melyeket majd Amszterdamban fog megszámolni. Amszterdamban. Ha egyáltalán.

Christian nem mondott semmit. Háta ritmikusan ugrált a lány előtt.

Csak két méter volt köztük a távolság, de Andrinne úgy érezte, mintha elérhetetlen messzeségben volna tőle.

– Basszus, mennyi van még? – ordította. – Elárulnád, kérlek?

– Ott vagyunk, ha mondom – reccsentette Christian. – Egy-két perc. Ha szívózni akarsz, tényleg elkészünk.

Andrinne összeszorította a fogát.

– Egyáltalán miért kell abba a francos Amszterdamba mennünk? – nyögött fel. – Igazán maradhatnánk még. Úgyis van időnk.

Christian röviden rápillantott a vállá fölért.

– Már így is túl sokáig maradtunk ebben a kibaszott városban – üvöltötte. – Két nappal tovább, mint terveztük, ha még emlékszel. Éspedig egyedül a te kívánságodra. Szerintem...

Levegőt vett. A házak lassan maradtak el mellettük. Túl lassan.

– Egyáltalán mi van Párizsban? Túl drága és túl meleg. Annyi a japán, mint a nyű. A párizsiak arrogánsak, a sör pocsek, a kemping ócska.

Andrinne grimaszt vágott a háta mögött.

– Hál' istennek, hogy japánok és nem norvégok – sziszegte erejének végső határán. – Mert akkor csakugyan szívesebben húznék el máshová.

Christian mintha nem is hallotta volna, az órájára pillantott. Még két perc a vonatig.

– Hol az a te állomásod? – nyögött fel Andrinne. – Már száz éve ott van az első sarkon.

– Hé, állj már le! – robbant Christian. – Én tehetek róla, hogy késik a metró? Chiracnál reklamálj, kiscsillag.

Andrinne eltátotta a száját, de a forróság a nyelvét a szájpadrására tapasztotta.

Erre lesz még idő. Az egész éjszaka, akárhol is töltjük.

Ha megéri egyáltalán, gondolta. Tulajdonképpen azon is csodálkozott, hogy eddig bírta.

És akkor felbukkant a Gare du Nord. Csendesen jelent meg a házak mögött, szürkén, hatalmasan, üvegkupolájával, amely visszaverte az utcai fényeket. Christian megragadta Andrinne kezét, és elfutottak a tömött autóbuszok, ott tébláboló koldusok és moszlim nők mellett, akik a csomagszállító kocsikon tologatták fekete szemű gyerekeiket. A vonat a peronon állt, és most kapaszkodtak fel rá az utolsó rövidnadrágos, papucsos utasok, szinte kivétel nélkül óriási hátizsákokkal. Átvágtattak a peronokon, még fél perc, tizenöt másodperc, Andrinne lába csukladozott, a hátán csorgott az izzadság, a bokája mintha görögőscsapágy lett volna, s azt ismételné utolsó erejével, bírd ki, bírd ki, bírd ki. Gyűlölöm Amszterdamot, tudta még gondolni, és aztán odaértek. Szerencsére. Christian feltolta Andrinne-t a vonatra, s amikor az elindult, az utolsó pillanatban elkapta a lépcsőkorlátot.

Andrinne lerogyott a padlóra az ajtó mellett, és nagy hévvel kapkodta a levegőt. Szíve dübörgött, mintha bármely pillanatban kiszakadhatott volna, hogy ott szökjék ki a kupék közti folyosón. El fogják lopni, gondolta, és sikerült elmosolyodnia. Talpától a bokájáig szaggatta a fájdalom. Christian a hátizsákján ült, és kinyújtott kézzel piszkos fehér edzőcipőbe szorított lába fölé hajolt. Az üveg, gondolta Andrinne, elvesztette az üveget. Keze remegni kezdett a rátörő pániktól. Christian biztos elvesztette az üveget, amely egyszer futás közben kiesett a hátizsákja oldalzsebéből, és elgurult a csikkek között a járdaszélig, és a víz kifolyt, elpárolgott, és ők szomjan fognak halni, mire abba a rohadt Amszterdamba érnek. Christian felé pillantott.

– Az üveg – hörögte. – Vízet.

Christian kissé fölemelte a fejét. Bólintott. Megtapogatta a hátizsák oldalzsebét, kinyitotta a cipzárt, és előhúzta az Evian csaknem teli üvegét. Andrinne kitépte a kezéből, és magában jót mulatott a megkönnyebbüléstől. Rövid, még mindig kifulladásos kortyokban ivott.

A víz lecsöpögött az állán, és összevizezte a pólóját. Lerakta az üveget, majd visszaadta Christiannak.

– Van vizünk – mondta, és mosolyogni próbált. – Majd csak lesz valahogy, nem igaz?

Giordano az ablaküvegre fektette a karját, és homlokát két könyöke közé hajtotta, épp csak érintve az ujjnyomokkal teli felületet. A marseille-i vonat poros volt és izzadt, mintha a légkondinak hírért sem hallották volna ott, ahol a legnagyobb szükség lett volna rá, a párolgó, alig lélegző hátizsákosok, a pocakos, átizzadt öregek és ráncos asszonyaik között, akik ijedten szorongatták a reklámszatyraikat. Itt szerencsére más volt a helyzet. A párizsi külvárosokat futólag megvilágította a meleg alkonyfény, és a messzeség azt mutatta, hogy újra éledhet a remény. Most már ez volt Andrinne egyetlen feladata. A remény. Órákkal ezelőtt még reménytelenség nyomasztotta, a süket hőség mozdulatlansága, amely áttörhetetlen falat húzott a házak mögé, ahová a sínek bekanyarodtak.

Giordano lehunyta szemét, és lehajtotta a fejét a fal – mint a feledés első lépése – előtt.

Volt ebben valami szertartásszerű, a sötétben, amely a színét vesztett nap ellenére is sűrűsödni kezdett a szemhéjak mögött, amelyekből játékosan, szinte gyermekien szökkentek elő Azra sovány bokái.

Azra vékony bokája és leégett válla. A fal mögött.

Ott valahol. Azúr, ahogy Christian elkeresztelte magában. Akkora, mint a déli égbolt, és titokzatos, mint Szibéria, bár néhány dolgot tud róla, legalábbis a legfontosabbakat. Nem szabad, Gio. Nem szabad. Marseille akkor nagy, izzó valóság volt, mögötte nem volt semmi, piszkos aszfalt borította, matrózok siettek rajta, és a szokott hévvel kutatták a lányokat. Gio. Nem szabad. Ahogy kimondta, Azra hangjának mélyén fájdalom reszketett, amit még valószínűleg otthonról hozott, a boszniai hegyek között megbúvó kis falujából, ami már három éve nem létezett. Az ablak mögött a sötét átcsúszott világos-

kék égbe. Párizsi kék, gondolta Giordano, ez az. A dél életörömét, illatait, azúrját teljes komolysággal túlharsogni akaró észak elnémult árnyalata.

Azúr. Megrázta a fejét. Diego a homlokát kopogtatta volna, ha csak egy szót is szól, és Simone arcára kiült volna a közmondásosan hitetlenkedő kifejezés. Szierelem... egy pillanat, plátói? És téged melyik korból szalasztottak, öreg, talán a középkorból?

Amszterdamban élvezik az életet, képzelheted, az ágyból egyenesen az első coffee shopba, onnan meg a piroslámpás negyedbe kirakatokat nézni, akármit, Diego már biztos két vállra fektette a hostelban fellelhető nők felét, Simone meg elment Anne Frank házába, kötelességből, mert az egyik nagyapja zsidó. Hát te, Gio, te mit csináltál? Semmit, a hajókat néztem. Aha, a hajókat. Kicsit mindig fura fiú voltál, öreg. És Azra felnevetett volna szomorú, kackaringós nyelvén, átkarolta volna a vállát, a leégett vállát, eléje rakta volna a hetedik café au lait-t, Gio meg ösztönösen a ruhakivágása felé sandított volna, és Azra kacagott volna a válláival, mint akkor, amikor aztán a fiú azt mondta, hogy tulajdonképpen itt töltöttem az egész délutánt, csak mert kicsit beszélgetni szerettem volna veled.

A becsapódó tolóajtó hangja ébresztette fel. Giordano hirtelen fölneézett, mint akit rajtakaptak. Mintha ő kapta volna valamin, sikerült rájönnie. Azután a talpa alatt megérezte az igazságot. A fal mögött volt, az amszterdami vonaton. Útitársakat kapott. Legalábbis úgy látszott.

Az ajtóban rövidre nyírt hajú szőke pár állt. Át voltak izzadva, lábukon saru. Arcuk láthatólag nem szokta a napot. Valahonnan északról, saccolta Giordano. Hátizsák nélkül is tudni lehetett volna róluk, hogy diákok, zsebükben néhány utazási csekkkel meg interrail jeggyel. – Van hely? – kérdezte szögletes kiejtéssel a lány. Nyúlánk volt és sovány. Fehér pólója a vállára tapadt. Giordano fölneézett a csomagtartóban fekvő hátizsákjára. Bólintott. A lány elmosolyodott, mire áttetszően

szürke szeme fáradtan megcsillant. A fiú odabiccintett Giordanónak, és levette válláról a zsákját. Giordano megint bólintott, cigi után tapogatott a zsebében, és kilépett a folyosóra.

Andrinne elégedett sóhajjal nyúlt el az ülésen. A vonat a sötétbe borult síkságon robogott már teljes sebességgel, és kényelmesen elringatta utasait. Andrinne kinézett a kupéajtón a folyosóra. Nem volt kint senki. Hang sem hallatszott. A hangos amerikai beszéd és az elnyúló, érdes spanyol dal kívül maradt a kupéajtón. Andrinne lerúgta a saruját, és kinyújtóztatta a hátát. Christian felé pillantott, aki akkurátusan felrakta hátizsákját a csomagtartóba. Izmai a rövidnadrágban feszesek voltak, mint a hús. Andrinne a büszkeség és némi hiúság hullámát érezte, ajka mosolyra húzódott.

– Hagyd már – mondta. – Nem fog leesni.

– Óvintézkedés – magyarázta Christian anélkül, hogy levette volna tekintetét a hátizsákról. – Tudod, mi van. Éjszakai vonat meg ilyesmi.

– Csak nem akarnak ellopni egy közönséges hátizsákot? – hitetlenkedett Andrinne. – Ki akar egy ilyet megfújni? Dugd a tárcád az övedbe és kész.

– Itt másképp van – felelte Christian. – Mindent ellopnak. Emlékezz, mi történt Kjetillel.

– Kjetil idióta – fújta Andrinne. – Vak, mint a vakond. Szerintem lerántották a válláról, és csak másnap reggel vette észre.

– Jobb félni, mint megijedni – mondta Christian, abba se hagyva a pakolászást.

– Ezt is Kjetil mondta?

– Nem, Hippokratész. Vagy ki a bánat.

Andrinne felnevetett.

– Ketten vagyunk – mondta. – Majd csak tudunk vigyázni. Ha ellopják a hátizsáкодat, hordhatod az én cuccaimat. Amszterdamban ez úgysem kirívó, nem?

Christian elmosolyodott, először, mióta eljöttek a Bois de Boulogne-i kempingből. Andrinne-ra sandított. – A pöttyös szoknyádat szívesen húzom le rólad – mondta –, fölvenni mégsem szeretném.

Andrinne pezsgősen felkacagott.

– Pedig megtehetnéd a kedvemért. Hogy egyszer én húzhassam le rólad.

Christian elengedte a hátizsákot, a nadrágjába törölte a tenyerét, és Andrinne mellé ült. Átölelte a vállát. Az ablak mellett mozdulatlanul ömlött tova az éjszaka.

– Mikor leszünk Amszterdamban? – kérdezte. – Hatkor, fél hétkor?

– Kicsit később – mondta Andrinne. – Azt hiszem, hét körül.

– Kilenc óra – motyogta Christian. – Elég sok. Lehet, hogy aludni is tudunk addig.

Andrinne elhelyezkedett az ülésen. Keze fejével megsimogatta Christian arcát.

– Ugye, Párizs azért nem volt olyan rossz? – kérdezte lehalkított hangon.

– Végül is nagyon jól éreztük magunkat.

A végén a remény kicsit megemelte a hangját.

Christian lassan bólintott.

– A Louvre túl drága – mondta –, és az Eiffel-torony határozottan túl van értékelve. A latin negyed kommersz. Különben azért oké.

– Csakhogy oké – sóhajtotta Andrinne. – Különben mit akarunk csinálni Amszterdamban?

– Szállást keresünk – javasolta Christian. – Ez lesz a legnehezebb.

– Ugyan, hagyd már – torkollta le Andrinne. – Nem a technikai részletekre gondoltam. Úgy értem, akkor, ...ha már úgy igazán ott vagyunk.

– Keresünk egy boltot, és veszünk valamit reggelire – mondta Christian. – Éhes vagyok, mint a farkas. Vagy egyszerűen bemegyünk az első McDonald'sba, mit szólsz? Minden állomáson szokott lenni.

– Ne szórakozz – mondta Andrinne. – Azért rohansz Amszterdamban, hogy egyél?

A kupé ajtaja felcsikordult. Giordano jött be tétován, szinte félénken. Andrinne és Christian egyszerre pillantottak rá. Andrinne ösztönösen elmosolyodott. Giordano viszonzta a mosolyát.

Giordano a szeme sarkából figyelte, milyen egyenesen ülnek egymás mellett.

Zavar és feszengés a harmadik belépésekor – mindenki ismeri, ha nem is tanult pszichológiát.

Skandinávok, bizonyosan skandinávok, svédek, dánok, norvégok. Nevetséges, ugrándozó beszédüket különben sem tudta volna megkülönböztetni. Odafele egyáltalán nem is beszélnek, mondta egyszer Lucia valahol az egyetem vagy a székesegyház vagy akármi előtt. Előző nyáron Svédországban járt, és folyton erről beszélt. Nem beszélnek, Gio, gondolhatod, csak mennek egymás mellett, keze a cigarettával kört írt le, és a közelben felbőgött egy sziréna, hatodszor azon a reggelen, a bölcsész Lucia hullámozó mellével, kétdimenziósan, mint egy gyerekrajz, megfognád ezt, Gio, megfognád, oldalról, lentől nézett Giordanóra, fűzte őt, és a fiú azon töprengett, hogyan léphetne le. A párt nézte, ahogy együtt néznek ki az ablakon. Tényleg nem beszélnek, Lucia. Ez egyszer neked van igazad. Először gondolt a lányra, először Marseille, ha nem Milánó óta. Nem mondta meg neki, hogy elutazik, miért is mondta volna. Hiszen Lucia akart többet kihozni abból a Marcónál töltött éjszakából. Egyenesen megmondta neki, hogy nem megy, találjon magának jobbat, ő egy kicsit egyedül akar maradni. Kotorászott az emlékeiben, de az eset, ha volt egyáltalán, nem jutott az eszébe. Sójajtott egyet. Szemét vagy, Gio, szemét vagy. Na igen, mi van még?

Lehajolt a kizárólagos szolgálat kis hátizsákhoz, az üveg Fanta és, ki tudja, miféle zoknik között kotorászott, majd kivett egy fehér spirálfüzetet. Borítója kicsit piszkos volt. Útinapló állt a címlapján,

és kissé lejjebb: ha véletlenül te vagy a szerencsés megtaláló, kérlek, érzelmi értéke miatt juttasd el az alábbi címre. Egy sört adok oldallanként, becsszóra. Diego odaírt még valamit. Az utazás előtti este mentek el Giordanóval sörözni. Giordano az utolsó pillanatban megakadályozta, hogy még azt is odaírja: Ha lány vagy, fordulj hozzám, mert én többet kínálok. Mintha sok száz évvel ezelőtt történt volna, pedig az első dátum alig két héttel ezelőtti volt.

Ventimiglia – ott meg ez állt: Giordano világgá megy. Aztán jött egy nap Nizza, majd Lyon és pár nap Avignon, ahol éppen elkapta a feszítvált. Mielőtt lapozott volna, keze szorongva megállt a füzet szélén. Nem akarta még egyszer látni a neveket úgy, ahogyan először látta. Marseille – állt ott balra dőlő nyomtatott nagybetűkkel. Tizenegy ötvenöt. Izzó kockakövek, tollkönnyűek, volt az első és szinte az egyetlen, amit írt. Patetikus, mint a fene. De jobb nem jutott eszébe. Néhány általánosság következett arról, milyen girbegurbák a mediterrán utcák, és a hostel mindig leghátul van. Aztán a végén ez állt: Elég a filozofálásból, megyek hajókat nézni. Majd üresen tátongtak a fehér oldalak, üresen álltak a világosra festett asztalkák a közeli kikötőben, folt és visszfény nélkül, csak a fehéren vakító nap verődött vissza ünnepélyesen a hajótestekről. Ebből a fehérségből lépett ki Azra, Giordano látta a csípőjét, ahogy közeledett, csábító ringással, nem rejtve a kitanultságot, és csak amikor az asztal fölött feléje hajolt, nézett az arcába, az olcsó bárokban felszolgáló pincérnők jellemző mosolyába, amely így szólt hozzá: Jó napot, mit parancsol? Csak egy-két óra múlva kezdett kirajzolódni körülötte a világ.

Szemben a szomszédai halkán beszélgetni kezdtek. Szavaik csak elvétve hatoltak el hozzá. Giordano ösztönösen rájuk sandított a füzet fölött. A lány a kezére támaszkodva a fiú felé hajolt, és magyarázott valamit. A fiú Giordano felé nézett és aztán a lányra. Önkéntelenül, szűrte le Giordano. Leeresztette tekintetét a lapok közé. Ide írnia kellett volna valamit? Csao, itt Giordano. A Párizs–Amszterdam éjszakai

vonatról jelentkezem. Az idő szép, nemsokára Belgiumba érünk. Nem, tulajdonképpen fogalmam sincs, merre járunk. Megrázta a fejét. Talán ott kellett volna kezdenie, ahol legutóbb abbahagyta, áltatnia magát, hogy közben nem telt el egész örökkévalóság, öt napba sűrítve. Az emberek rendben és a hajók is. Találkoztam valakivel. A neve Azra, és három éve jött Boszniából. Érdekes lány. Nem szép, „érdekes”. Fosszil volt ez abból az időből, amikor még összejött olyanokkal, akik nagy dolgokról beszéltek, szemüket az égre függesztették, néha a földre, és soha a kettő közé. Esténként az egyetem környékén üldögéltek valamelyik bárban, Camus-ról és a harmadik világ ősi mivoltáról beszélgettek, mintha valóban be mertek volna oda lépni. A nőket érdekesnek találta. Szépség mintha nem is létezett volna. Bizonyos módon száműzték, mint Kundera hősei. Abszolútum, Giordano. Azt kívánta, bárcsak előbb elszakadt volna tőlük. Úgy két év elteltével kezdett elege lenni, és úgy döntött, felnőtt lesz, magában nő fel, nem tartozva sehová, a valahol benne lüktető gyerek mellett nő fel, aki azt hajtogatta, szép arc, szép mell, szép boka, szép, szép, szép, csúnya ég, elképzelt fa, nevetséges szavak. Hát aztán! A következő nap dátuma és az utána következő, Azra azt mondja, nem szabad. Van valakije, az viseli a gondját. Azra azt mondja, csak idénymunkára jött, és ki tudja, aztán ki fogja eltartani. Szülei meghaltak. Mondja Azra. Gyönyörű a bokája, és kibukkan a ruhája alól. Gondolatai azúrkékek, míg az enyémekek fehérbe csúsznak. Fehérbe. Akkor is, amikor először töltötte Azránál az éjszakát, az égből fehérség hullott, egy kövér, rosszkedvű harmincas nő, aki Azrával azonos műszakban dolgozott, kifulladásra az asztalok egymásra pakolásától, bezárta az ajtót, lerogyott az egyik asztalhoz, amit korábban elrakott, kutató tekintetet vetett Giordanóra, és Azra előjött a sarok mögül, a fehér sarok mögül, kezét a szoknyája szélébe törölgette, a szeme sötét volt és a váll megrándult, amikor meglátta Giordanót az alacsony falon. Idegesen az órájára nézett, amikor a fiú kihívta, csak úgy, minden előzetes

terv nélkül a fiúra nézett és megint az órára, a fehér hold akár egy alumíniumlemez függött a feje fölött, tíz óra volt, és Azra azt mondta, várják. Giordano rábólintott, és felkínálta, hogy elkíséri egy darabon. Azt hazudta, hogy ő is arrafelé lakik, s mutatta a kezével. Mentünk a soha el nem csituló város csendjén át. Beszélt nekem a falvakról, melyek nincsenek többé. Fogalmam nincs, hogyan értem vissza. Azra azt mondja, holnap talán ráér. Amikor kinyitotta a kaput, visszanézett a válla fölött, hozzá, amint ott állt a járdán, a jobbját felemelte, és szemében mosoly bujkált, huncut mosoly, az első jele a kacérságnak, amit sohasem tapasztalt azelőtt. Tudta, hogy reggel ott lesz, hogy ott lesz este, hogy mindig ott akar majd lenni, ahol a lány. Az aszfalt még sohasem csillogott olyan ártatlanul, mint aznap éjszaka.

Két szomszédja egyre hevesebben beszélgetett. A lány az ablakhoz ült, és kezét összefonta az ölében. Láthatóan mérges volt. A fiú mondott valamit, mire a lány visszavágott, már majdnem hangosan. Arcának pírja keveredni kezdett a napégette barnasággal. Úgy tűnt, mindjárt kiabálni fog.

Jens Johler (1944) pályafutását színészként kezdte Dortmundban, de néhány év után a tudományos pálya vonzásának engedve közgazdasági tanulmányokba fogott Berlinben. Közel negyvenévesen került vissza az előadóművészet közelébe: rádiójátékokat, színműveket írt, és regényíróként is egyre nagyobb sikereket ért el. Könnyed írói stílusával szinte észrevétlenül gondolkodtatja el olvasóit olyan alapvető kérdéseken, mint például jelen esetben a természetesség és a szabályozottság viszonya.

Jens Johler

A VILÁG HANGOLÁSA

Bach ifjúsága

Johann Sebastian Bach 1700-ban, tizenötödik születésnapján önállósága kezdetét ünnepli. Családjától elszakadva ösztöndíjasként indul világot látni. Már ekkor az foglalkoztatja, hogy vajon az orgonát, egy ilyen isteni hangszert miért nem lehet úgy hangolni, hogy minden hangnemben lehessen játszani rajta? Talán a teremtetett világ tökéletlen? Szerencséje és kitartása révén megismerkedik Andreas Werckmeisterrel, a hangolás elméletének mesterével, aki megtalálja az alkalmas hangolási technikát.

A tökéletességnek azonban ára van! Mikor Bach a jóltemperált hangszeren játszik, egyszer csak nyugtalanító kétsége támad: jóllehet a mű hibátlan összhangot nyújt, de mesterkéeltsége folytán eszményien profán is.

Fordította: Nádori Lídia

1722. MÁRCIUS

Kinyitotta a szemét, a mennyezet gerendáira meredt. A hold sápadtkékes fénnel árasztotta el a szobát.

Fel akart kelni, átmenni a dolgozószobába, kicsit zenélni, valamit játszani, hogy elűzze a szellemeket, amelyek álmában kísértették – de mozdulni sem tudott. Nem engedelmeskedett a láb, a kar, egyetlen ujjá sem.

Mi történt velem?

Még mindig érezte a nyomást a mellkasán. Álmában valaki rátette a csizmás lábát. Úgy érezte, az álombeli csizma még mindig nyomja, mellkasát mintha fűző szorította volna össze, a lélegzetvétel is neheze esett.

Nem kapok levegőt.

Asszonya lélegzetvételét hallgatta, nyugodt volt és egyenletes. Kilégzéskor halk, füttyülésszerű hangot hallatott, háromvonalas Giszt. Fel akarta ébresztetni, kérni, hogy segítsen a fölkelésben. Kinyitotta

a száját, hogy szóljon: segíts, kérlek, nem tudok mozdulni, nem kapok levegőt – de hang nem jött ki a torkán.

Nem tehetett semmit, az égvilágon semmit. Csak feküdni, és bámulni a gerendákat.

Édes Istenem, add, hogy meg ne bénuljak.

Lehunyta a szemét, próbált visszatérni az álomba. Ki tette a csizmás lábát a mellkasára? És mi történt addig? Érzései azt súgták neki, hogy álmában történt valami, ami a bénuláshoz vezetett. És úgy képzelte, vissza kell mennie, csak úgy tudja elintézni, hogy az álombeli történet másképpen folytatódjék és másképpen érjen véget.

Csak e világból származik.

Erdmann nem így mondta hajdan, de így értette.

Műved csak e világból származik.

Vissza kell mennie.

Fölrémlettek benne az álom képei. A kocsi. Az út. A csatorna. Eszébe jutott az ijedtség, ami elfogta, amikor a kocsi süllyedni kezdett, csak süllyedt, egyre lejjebb, míg végül összezáródott fölötte a víz. De nem árasztotta el a kocsi belsejét, az haladt tovább az útján, akadálytalanul. Mintha egy hal hasában ült volna, akárcsak Jónás a cetben.

Rossz irányba indultam, gondolta. Semmi égi kinyilatkoztatás. Semmi Jákob lajtorjája. Csak földi zene, semmivel sem több annál, mint ami szól. Kudarcot vallottam. Vagy még rosszabb.

A mellkasán növekedett a nyomás. Hirtelen sötét alak jelent meg az ágya előtt, szálfaegyenesen állt, jobb kezét az ég felé nyújtva. Egy próféta. Egy Messiás. A világ hangolásának ura. A többiek, akik körülötte álltak, megfélemlítve néztek föl rá, tüzes szemére, ég felé nyújtott karjára.

Csak az asszonya nézett másfelé.

Bach követte a pillantását, szeme végigsiklott a próféta fekete köntösén, le a fekete nadrágra, a bőrcsizmára. Fél pár csizmát látott. Csak a jobb lábát fedte lábbeli.

Hitetlenkedve, borzadva meredt Bach a jelenés bal lábára.

1. AZ INDULÁS

Az 1700-as év márciusának tizenötödik napján, valamivel nap-fölkelte előtt Bach útnak indult. Johann Christoph a városkapuig kísérté, aztán, mivel a nap még mindig nem akart fölkelni, kicsit tovább. Megálltak a hegytetőn, nézték a nap első sugarait az erdők fölött.

Elboldogulsz egyedül?

Bach nem válaszolt. Rablók és cigányok otthona ez az erdő, csak arra várnak, hogy elvehessék a batyuját és a hegedűjét. Amint Johann Christoph magára hagyja, rárontanak.

Hiszen te reszketsz. Fázol?

Nem fázott, csak reszketett. Amint a bátyja elindul visszafelé, rohanni fog.

Hát akkor, fiam, Isten áldjon.

Megölelték egymást, Bach viszonozta a szorítást, és máris rohant volna.

Várj!

Johann Christoph egy összetekert papírköteget vett elő az ujjasából. Majd' elfelejtettem, mondta. Tessék. Most már a tiéd.

Bach hátralépett, és a kötegre meredt.

Tegyem be a batyudba?

Miközben Johann Christoph megoldotta a batyu zsinórját és belegyömöszölte a tekercset, Bach lopva egy könnycseppet törölt ki a szeme sarkából.

És mindig szorgalmas légy, hallod?

Bólintott.

Nem is mondasz semmit?... Mielőtt megfordult volna, hogy visszainduljon Ohrdrufba, Johann Christoph utoljára, mintegy mellékesen, ezt mondta, vagy inkább mormolta: Óvakodj a gögtől, fiam. Egyszer még túlteszel mindannyiunkon.

Bach csodálkozva nézett a bátyja után. Johann Christoph a tanára volt öt évig, szigorú tanár, akinek ajkát szinte soha nem hagyta el dicsérő szó. És most ez? És mi volt ez voltaképpen? Prófécia, kívánság, megbízatás, parancs?

Ahogy Johann Christoph eltűnt a fák között, a horizont fölé emelkedett a fehéren izzó tűzgolyó. Bach bensejében sugárzóan tiszta C-dúr akkord csendült fel, majd, mint egy hárfa húrjain, különálló hangokként kezdett peregni. Bach ezt az arpeggiót füttyülte halkan maga elé, miközben útnak indult. Félelme egy csapásra elszállt. Lüneburgra gondolt, a gimnáziumra, az ottani orgonistára, a híres Georg Böhmre; a kéziratostól a batyujában, és bátyjának szavaira. S miközben újra könnyek szöktek a szemébe, meggyorsította a lépteit, hogy időben érjen Gothába, ahol Georg Erdmann, az iskolatársa már türelmetlenül várja.

Erdmann a városháza előtt ült egy kövön, és amikor meglátta Bachot, felugrott. Két évvel idősebb, soványabb és egy fejjel magasabb volt. Az ő hátán is batyu, csak hegedű helyett lant volt átvetve a vállán.

Miközben maguk mögött hagyták a város falait, Erdmann közölte, hogy az elmúlt hetekben sokat olvasott, és megtalálta az életcélját. Filozófus lesz, a legnagyobb a valaha élt filozófusok közül. Elsajátítja korának minden tudását, a természetfilozófiát, a morálfilozófiát, a jogfilozófiát, mindent! Legutóbb egy angoltól olvasott, akinek a neve németül annyit tesz: új hang.

Bach felkapta a fejét. Tetszett neki a név.

Ez az újhang, vagyis hát Newton, folytatta Erdmann, rendkívül jelentős filozófus, mi több, némelyek állítják, hogy jelentősebb Leibniznél is, de ezt majd döntse el az utókor. Szóval ez az angol egy napon egy almafa alatt feküdt, és ott elaludt. És ahogy ott békésen szundikál, hát hirtelen eléggé barátságtalanul felébreszti egy alma, amely a fáról direktre a fejére pottyant. Igen dühös lett, bosszankodott, és mindenáron ki akarta tölteni valakin a haragját, na de ki legyen az? Hiszen közel s távol senki emberfia nem volt látható. Ezen töprengett az angol, amikor hirtelen megvilágosodása támadt arról, hogy minden összefügg: az alma esése a földdel, a Föld mozgása a Nappal, a Hold mozgása a Földdel, és általában minden mozgás, amely nem valami külső erő hatására történik. Vagyis, hogy van egy erő, amely a testeknek a bensejében lakik, és titokzatos módon hatást fejt ki közöttük, anélkül, hogy ezek a testek egymást érintenék. És akkor ez a Newton elnevezte ezt a mágikus erőt gravitációnak, vagyis nehézkedési erőnek.

Bach le volt nyűgözve. Halkan ismételte magában a szót: gravitáció, gra-vi-tá-ci-ó, a szó éppen úgy lenyűgözte, mint a gondolat, hogy a közeled és a távolság, az eget és a földet, a holdat és az almat egyetlen titokzatos erő köti össze egymással. Gra-vi-tá-ci-ó – többféleképpen próbálta megzenésíteni a szót, hogy közelebb jusson a jelentéséhez, megnyújtotta a szótagokat, kiterjesztette őket, dallamokat és ritmusokat variált hozzájuk, és minél inkább kiterjesztette a szót a zenében, annál inkább a búv körébe került, már a lábával is topogott, már tapsolt

hozzá, csettintgetett, mígnem észrevette, hogy Erdmann zavarral elegy bosszankodással sandít rá.

Gravitáció, mondta ki a szót még egyszer, józan hangon, egy bocsátnatkérő kézmozdulat kíséretében.

Amit Erdmann bátorításként értelmezett, és nyomban Kepler Jánosról kezdett mesélni, egy csillagászról, aki bizonyos törvényeket állapított meg a planéták mozgásával kapcsolatosan.

Bach csak fél füllel figyelt a barátjára, másik fülével egy kakukk távoli kiáltozását hallgatta, és közben azon töprengett, vajon mit jelent, hogy hol kis tercet, hol nagy tercet lép a madár hangja. Akár kis, akár nagy terc: a búcsú hangja volt, a veszteségé.

Már sötétedett, amikor Langensalzába értek. Mezítlábas, topornyos kisfiú akaszzkodott rájuk. Megmutatta nekik a piactéri templom magas tornyát, és büszkén magyarázta, hogy a postakocsik, amelyek újabban megállnak itt, Moszkvától egészen Amszterdamig közlekednek. Amikor odaértek Erdmann nagybátyjának házához, adtak neki egy pfenniget, és ő azonnal elrohant, mint aki attól fél, hogy mindjárt vissza is veszik tőle a pénzdarabot.

A nagybácsi háza szürke volt és örömtelen. Gerendákból és vályogtéglákból épült, kicsi és ferde ablakai voltak, szürke zsindeley fedte. A ház melletti magas kapuívén át kövezett udvarra, az udvar végében kovácsműhelyre lehetett látni.

Erdmann nagybátyja volt a város patkolókovácsa. Erős alkatú, busa fejű, szomorú tekintetű férfiú. Kelletlenül mutatta meg a fiúknak a házlöhelyüket, azután vacsorázni hívta őket a konyhába.

Hallgatagon kanalazták a kenyérlevest, a káposztát és a lencsét. Mintha valami fekete mágia minden szót, minden hangot, minden gondolatot elhallgattatott volna ebben a házban. Bach semmi mást nem érzett, csak kínzó tompaságot. Erdmannon látszott, hogy hasonlóan érzi magát. A nagybácsi egy pohár pálinka után – melyből

természetesen nem kínálta meg őket – azért mégis felengedett kissé. Még azt is megkérdezte Bachtól, hogy ki az apja.

Ambrosius Bach, Eisenach város síposa, felelte ő. De már nem él. Öt esztendővel ezelőtt haltak meg. Először az anyja, aztán az apja.

Az ő felesége is meghalt, mondta a nagybácsi. Fél évvel ezelőtt.

Bach bólintott. Tudta Erdmanntól. A nagybácsinak nem volt gyereke, így egyedül maradt.

Reggelente, ahogy a kalapáccsal a vörösen izzó vasra sújtok, mondta a nagybácsi, néha nem is tudom, kire... Isten bocsássa meg.

Bach arra gondolt, hogyan halt meg az anyja. Ő az ágya mellett állt, az anyja gyöngén mozgott, alig lélegzett. Ébredj, suttopta Bach, ébredj. Nem tudta elhinni, hogy nincs hatalmában felébredni. Kilencc-éves volt ekkor. Néhány hónappal később halt meg az apja. Még az volt a szerencséje, hogy nem árvaházba került, hanem a bátyjához, Johann Christophhoz, aki orgonista volt Ohrdrufban.

Miért nem folytatják Ohrdrufban az iskolát, tette föl a kérdést a nagybácsi.

Mert törölték az ingyenebédünket, felelte Erdmann. Lüneburgban minden ingyen lesz: koszt, kvártély, iskola. Cserébe énekelniük kell a kiskórusban.

Micsoda ostobaság, közölte a nagybácsi. Nem volt világos, mire érti: az ingyenebéd eltörlésére Ohrdrufban, vagy a kiskórusban való éneklésre Lüneburgban.

Szalmazsákon aludtak a konyha melletti kis kamrában. Bach elalvás előtt visszagondolt az eisenachi időkre. Hatalmas boldogság volt elkísérnie apját, amikor a városháza erkélyén fújta a toronyzenét, vagy amikor a kántor vezénylete alatt orgonált a Szent György-templomban. És hatalmas boldogság volt gyalogszerrel fölmenni vele Wartburg várába, ahol egykor Luther lelt menedékre, és hallgatni a fejtegetését arról, hogy minden teremtménynek megvan a maga saját dallama, az embereknek, az állatoknak, és igen, a növényeknek

is. Hatalmas boldogság volt együtt muzsikálni az inasokkal és a legényekkel, akik bármikor készek voltak taníttatni őt a művészetükre, lett légyen az hegedű, lant, trombita vagy klavichord. És hatalmas boldogság volt orgonálni hallgatni a nagybátyját, Christophot, aki oly tökéletességgel birtokolta a harmónia törvényeit, hogy akár őt szólamban is tudott egyszerre játszani, méghozzá minden fáradság nélkül. Hogy egy napon ő is így tudjon játszani, mint a nagybátyja: kezdettől fogva ez volt a leghőbb vágya.

Reggel irdatlan kalapácsütések reszkettették meg a házat. Bach félálomban azt hitte, az ő feje fekszik az üllőn, a következő ütés az ő koponyáját hasítja ketté. Felugrott a szalmazsákról, felkapta nadrágját, ujjását, hátára kötötte a batyut, átvette vállán a hegedűt, és igyekezett kijutni a szabadba.

Erdmann ekkor már útra készen állt, és a ház előtt várakozott rá.

Püthagorasz, szólt jóreggelt gyanánt.

Bach kérdően nézett rá.

A kalapácsütések az üllőn, mondta Erdmann. Püthagorasz így jött rá a harmónia titkára.

Ja, igen, mondta Bach. Hallottam róla.

Minél messzebb jártak a várostól, annál többen jöttek velük szembe az országúton. Parasztok, akik számárháton, vagy lomha mozgású igáslovakat kötőféken vezetve, a földjükre tartottak. Rongyos gyerekek, akikről nem lehetett tudni, vajon dolgozni mennek a földekre, vagy árvák, akik elindultak a vakvilágba szerencsét próbálni, még mielőtt összefogdosnák és árvaházba csuknák őket. Iparoslegények vándorúton, mesterségüknek megfelelő ruházatban. És újra meg újra: koldusok és tolvajok, akiknek egyik kezét, vagy akár kezét-lábát levágták büntetésül. Egyszer egy béma és egy vak mellett haladtak el. A vak támogatta a bémát, a béma vezette a vakot. Bach szívesen vetett volna nekik alamizsnát, de hát neki is alig volt valamije.

Olykor-olykor urasági kocsik robogtak el mellettük, és igencsak kellett ügyelniük, nehogy a hátukra csördítsenek az ostorral a kocsisok, amúgy tréfából. Előfordult, hogy elvágatott mellettük egy lovas, és elvárta, hogy időben félreugorjanak előle. Kétes alakokkal is összefutottak, akik mohó pillantással méregették a hangszereiket. Nemegyszer előfordult, hogy útbaigazítást kértek tőlük. Ilyenkor be kellett vallaniuk, hogy ők sem ismerősek errefelé. Mindazonáltal Erdmann induláskor készített egy listát azokról a helységekről, amelyeket útban Lüneburg felé érinteniük kellett. Meglehetősen hosszú lajstrom volt, ahogyan az illik egy hosszú vándorúthoz.

Andrus Kivirähk (1971) A legnépszerűbb észt kortárs szerző sokoldalú tevékenységével nyűgözi le rajongóit: regényein kívül népszerűek színdarabjai és gyerekkönyvei. Bármilyen témát is dolgoz fel azonban, egy biztos, egyedi humorával a leghétköznapibb témákat is feldobja. Az ember, aki beszélte a kígyók nyelvét című könyve nem véletlenül nyerte el a Stalker-díjat, és többek között Terry Prachett regényfolyamához is hasonlították már, sőt még társasjátékokat is készítettek belőle.

Andrus Kivirähk

AZ EMBER, AKI BESZÉLTE A KÍGYÓK NYELVÉT

A farkasháton vágózó, kígyónyelven az ég felé sziszegő, rettenthetetlen észt harcosok mitikus korának leáldozott. Mindenki a faluba települ, hogy az új kor kihívásainak megfelelően szántani, vetni kezdjen, kenyeret egyen, templomba járjon és németül tanuljon. Főhősünk, Leemet és családja azonban az erdőben marad, hogy utolsó „igazi észtként” megvédelmezzék az ősi hagyományokat és a természet varázserejét. A végnapok azonban egyáltalán nem telnek siváru.

Az ember, aki beszélte a kígyók nyelvét történelmi hűségre véletlenül sem törekvő, fanyar humorral átszőtt, már-már egzisztencialista fantasy, és azon túl, hogy sodró lendületű, különös kalandregényként olvasható, nem szűkölködik a minden korra érvényes, vitriolos társadalomkritikában sem.

Fordította: Kőhalmi Nóra

1.

Kiürült az erdő. Alig találkozni valakivel, leszámítva persze a bogarakat. Azokra mintha semmi sem hatna, egyre csak döngenek, zúgnak most is, akárcsak azelőtt. Repülnek vért szívni vagy belecsípni valókibe, esetleg csak úgy, az útjukba kerülő ember lábára másznak, és fel-alá szaladgálnak rajta egészen addig, amíg az a földre nem söpri, vagy agyon nem csapja őket. Az ő világuk továbbra is a régi – de nem marad ez mindig így! Nekik is üt majd az utolsó órájuk! Ezt persze már nem fogom megélni – senki sem fogja megélni –, de egyszer eljön ez az utolsó óra, abban egészen biztos vagyok.

Ritkán járok odakünn, talán ha hetente egyszer jövök fel a föld színére, hogy elmenjek a forráshoz vízért. Megmosakszom és megmosdatom a társamat is. Annyiszor dörzsölöm le tűzforró testét, hogy többször is fordulnom kell, de a forrás felé vezető úton alig találkozni olyasvalakivel, akivel szót lehetne váltani. Legtöbbször egyetlen lelket sem látni, csak néhanapján szaladok bele egy-egy őzbe vagy

vaddisznóba, akik annyira félénkké váltak, hogy már a szagomtól is reszketni kezdenek. Ha még oda is sziszegek nekik, akkor kővé dermednek, ostobán bámulnak rám, de csak azért sem jönnek közelebb. Olyan bambák ilyenkor, mintha csodát látnának: *egy ember, aki beszéli a kígyók nyelvét!* Ettől még inkább megrémülnek, és fejvesztve inálnának a bozótosba, hogy a lehető legmesszebbre kerüljenek ettől a különös szörnyetegtől – de nem lehet. Megtiltják nekik a kígyók igéi. Elsziszegelem őket megint, immár hangosabban; egy szigorú parancssal magamhoz kényszerítem őket. A barmok ekkor keservesen fújtatva, akaratok ellenére, elkezdik felém vonszolni magukat. Akár meg is kegyelmezhetnék nekik és békén hagyhatnám őket – de minek? Különös haragot érzek ezek iránt a mai jószágok iránt. Ezek egyáltalán nem ismerik a régi szokásokat, és úgy szökdécselnek az erdőben, mintha azt az idők hajnalán csakis azért teremteték volna, hogy ők felhőtlenül fetrenghessenek benne. Ezért odasziszegek nekik harmadjára is. Ez alkalommal szavaim kegyetlenek, mint a mindent elnyelő mocsár. A megzavarodott állatok kilótt nyílként vágtnak felém, de eközben bensőjüket szétveti az őrjítő feszültség; szétrepednek, ahogy egy túl szűk nadrág hasad el, és zsigereik leomlanak a fűbe. Undorító még nézni is, és semmi örömmel nem tölt el a tettem – mégsem hagyok ki egyetlen alkalmat sem arra, hogy gyakoroljam rajtuk hatalmam. Nem az én hibám, hogy ezek a barmok elfelejtették a kígyók nyelvét, azt, amelyet annak idején az őseim tanítottak nekik.

Egyszer azonban mindez egészen másképp alakult. Éppen viszatérőben voltam a forrásról, vállamon a nehéz csobolyóval, amikor az úton feltűnt egy nagy jávorszarvas. Várható tanácstalansága miatt már előre megvetően sziszegtem oda neki a legegyszerűbb szavakat, de a jávorszarvas korántsem rémült meg attól, hogy hirtelen rég elfeledett parancsszavakat hall egy emberi lény szájából. Sőt, fejet hajtott, odasietett hozzám, térdre ereszkedett, és ahogy hajdanán

szokták, felkínálta nekem a nyakát. Milyen gyakran láttam kisfiúként, hogy anyám is ekképpen szerzi be a család számára a télirevalót! Kiválasztotta a csordából a megfelelő tehenet, magához hívta, és a kígyók igéinek engedelmeskedő állat torkát minden további nélkül elvágta. Egy kifejlett jávorszarvastehén húsa a tél végéig is kitartott. A mi egyszerű élelemszerzési módszerünk mellett a falusi emberek ostoba vadászata nagyon nevetségesnek tűnt. Hosszú órákon át üzték a szarvast, rengeteg nyilat találomra a bozótba lődöztek, hogy végül gyakran üres kézzel, csalódottan kelljen hazatérniük; miközben csak néhány szóra lett volna szükségük ahhoz, hogy a vadat a hatalmuk alá vonják! Pont úgy, ahogy most én. A nagy és erős szarvas a lábam előtt hevert és várta a csapást. Egyetlen kézmozdulattal végezhettem volna vele. Mégsem tettem.

Ehelyett leemeltem a vállamról a csobolyót és vízzel kínáltam. Béké-sen lefetyelt. Öreg bika volt, egészen öreg – annak kellett lennie, különben hogy emlékezhetett volna arra, miképp kell viselkednie egy szarvasnak, amikor magához hívja egy ember. Ha hánykolódna és rúgkapálna, ha a lombokba kapaszkodna a fogaival, akkor is húzná felém az ősi szavak ereje, és végül úgy érkezne meg hozzám, mint egy bolond, ő azonban úgy jött, akár egy király. Nem számít, hogy magát leölettetni jött. Annak is érteni kell a módját. Hát mi megalázó van abban, ha valaki aláveti magát az ősi törvényeknek és szokásoknak? Szerintem semmi. Kedvtelésből soha nem öltünk le egyetlen jávorszarvast sem – mi öröm származik egy ilyen cselekedetből? Nekünk ennünk kellett, a táplálékszerzésre megvolt az ige, melyet a szarvasok ismertek, és hallgattak is rá. Az a megalázó, ha elfelejtünk mindent, mint ezek a fiatal vaddisznók és őzek, akik az igék hallatán szétdurrannak, akár egy hólyag. Vagy a falusiak, akik tízesével jártak szarvasra vadászni. A butaság a megalázó, nem a bölcsesség.

Megittattam, megsimogattam a fejét, a szarvas pedig a ködmönömhöz dörgölte a pofáját. Hát nem tűnt még el teljesen a régi világ!

Addig, amíg én élek, addig, amíg még él ez az öreg szarvas, ebben a rengetegben nemcsak emlékeznek majd a kígyók szavára, de érteni is fogják.

Elengedtem. Éljen még jó sokáig. És emlékezzen.

Valójában Manivald temetésével akartam kezdeni a történetemet. Hat-éves voltam akkoriban, és ezt a Manivaldot a saját szememmel sosem láttam, mert ő nem az erdőben, hanem a tengerparton élt. Voltaképpen máig sem tudom, hogy Vootele bácsikám miért vitt magával a temetésére. Rajtam kívül nem is volt ott más gyerek. Nem volt ott Pärtel barátom és Hiie sem. Pedig Hiie akkorra már biztosan megszületett, mivel csak egy évvel volt fiatalabb nálam. Miért nem hozta őt magával Tambet és Mall? Hiszen számukra ez a szertartás nagyon kedvükre való esemény lehetett – na, nem azért, mert rossz-ban voltak Manivalddal, és ezért örültek a halálának. Korántsem. Tambet nagyon tisztelte Manivaldot; világosan emlékszem arra, ahogy a máglyánál kijelentette: *Nem születik már több ilyen férfi!* Igaza lett. Nem született. Tulajdonképpen egyáltalán nem született több férfi az erdőben. Én voltam az utolsó, pár hónappal előttem érkezett Pärtel, egy évvel később pedig Tambet és Mall Hiiéje. De ő meg már lány lett. Ezt követően az erdőnkben már csak a menyétek és a nyulak fiáltak.

Tambet ezt persze akkor még nem tudta. Ő még mindig abban a hitben élt, hogy egyszer megint eljön majd a mi időnk, meg ilyenek. Nem is hihette volna másképp, hiszen túlságosan ragaszkodott a szokásokhoz és hagyományokhoz: minden héten elzarándokolt a szent ligetbe, és ájtatos arccal színes szalagokat kötözött a hársakra, abban a hiszemben, hogy ezzel áldozatot mutat be a szellemeknek. Ülges, a liget bölcse volt a legjobb barátja. Vagyis nem, a barát kifejezés nem illik ide, hiszen a liget bölcsét Tambet soha az életben nem nevezte volna így. Számára ez az otrombaság netovábbja lett volna. Ülges hatalmas volt és szent, őt tisztelni kellett, nem pedig barátkozni vele.

Természetesen Ülga is ott volt Manivald temetésén. Még szép! Hisz' ő volt az, akinek meg kellett gyújtania a máglyát, és akinek az elhunyt lelkét a túlvilágra kellett kísérnie. Ezt elég hosszadalmasan és unalmasan csinálta: kántált, ütötte a dobát, aztán valami gombákat meg gizgazokat égetett. Emberemlékezet óta így hamvasztották nálunk a halottakat, így kellett ezt csinálni. Ezért is említettem, hogy Tambetnek nagyon is a szája íze szerint való volt ez a temetés, ő mindenféle rítust szerfelett kedvelt. Ahhoz, hogy elégedett legyen, egyetlen dolog kellett: mindent végezzenek pontosan úgy, ahogyan azt már az ősapáink is csinálták.

Én ellenben nagyon unatkoztam, erre kristálytisztán emlékszem. Egyáltalán nem ismertem Manivaldot, nem volt mit gyászolnom, úgyhogy csak bámészkodtam. Eleinte eléggé érdekes volt vizsgálgatni a halott ráncos, hosszú szakállú arcát – és elég félelmetes is, hiszen annak előtte nem láttam még halott embert. A liget bölcse azonban olyan sokáig ígézett meg varázsolt, hogy végül már a hulla nézegetése sem tudott lekötöni. Legszívesebben eloldalogtam volna onnan, le a tengerpartra, mert erdei gyerek lévén, ott soha nem jártam még. Vootele bácsi azonban ott tartott azzal, hogy a fülembé súgta, mindjárt meggyújtják a máglyát. Ez egy kicsit hatott, mert a tüzet mégiscsak látni akartam, különösen azt, ahogyan elégetnek rajta egy embert. Kijön-e valami a belsejéből, hogy néznek ki a csontjai? Ott maradtam hát, de Ülga addig húzta a szertartás befejezését, hogy végül majdnem belehaltam az unalomba. Most már az sem érdekelt volna, ha Vootele bácsi azt ígéri, hogy mielőtt elégetik, még meg is nyúzzák az öregember holttestét. Haza akartam menni, és hangos ásótozásba kezdtem. Tambet végigmért düledt szemeivel, majd rám förmedt:

– Maradj csöndben kölyök, temetésen vagy! Hallgasd a liget bölcsét!

– Menj, szaladgálj egy kicsit! – súgta Vootele bácsi. El is futottam a tengerhez, ruhástól a hullámokba vetettem magam, majd addig

játszottam a homokkal, míg úgy nem néztem ki, mint egy sárgom-bóc. Hirtelen észrevettem, hogy közben meggyújtották a máglyát, és mint a szélvész rohantam vissza a tűzhöz, de addigra Manivaldból már semmit sem lehetett látni. Eltakarták a hatalmas lángok, melyek felcsaptak egészen a csillagok közé.

– Hú de koszos vagy – mondta Vootele bácsi, miközben megpróbált letisztogatni a kezével. Megéreztem magamon Tambet haragos pillantását is, hiszen a viselkedésem egyáltalán nem illett egy temetéshez.

Nem törődtem Tambettel, nem volt ő sem az apám, sem a nagybátyám, csak egy szomszéd, ezért hidegen is hagyott a haragja. Inkább megráncigáltam Vootele bácsi szakállát és megkérdeztem:

– Ki volt ez a Manivald? Miért a tengerparton lakott? Miért nem az erdőben, ahogy mi?

– Neki a tengernél volt az otthona – válaszolta a nagybátyám.

– Manivald öreg és bölcs ember volt. A legöregebb közülünk. Ő még az Észak Sárkányát is látta.

– Ki az az Észak Sárkánya? – kérdeztem.

– Az Észak Sárkánya egy hatalmas kígyó – felelte Vootele bácsi.

– Ő a legnagyobb mind közül, még a kígyókirálynál is hatalmasabb. Akkora, mint az erdő, és még repülni is tud. Amikor óriási szárnyaival a levegőbe emelkedik, eltakarja a napot és a holdat. Régen gyakran szállt fel az égbe, hogy felfalja a partjainknál kikötő ellenségeinket. Miután elemésztette őket, mi megkaptuk minden kincsüket. Dűsgazdagok és hatalmasak voltunk, mindenki rettegett tőlünk, mert ezekről a partokról senki nem jutott vissza élve. Mivel azonban tudtak gazdagságunkról, a kapzsiségük mindig győzedelmeskedett a félelmeik felett. Egyre újabb és újabb hajók vitorláztak hozzánk, hogy megkaparintsák a kincseinket, de az Észak Sárkánya mindannyiunkkal végzett.

– Én is akarom látni az Észak Sárkányát – mondtam.

– Sajnos már nem lehet – sóhajtott Vootele bácsi. – Az Észak Sárkánya elaludt, és nem tudjuk felébreszteni. Túl kevesen vagyunk.

– Egyszer újra képesek leszünk rá! – szólt közbe Tambet. – Hogy beszélhetsz ilyeneket, Vootele?! Miféle alávaló fecsegés ez? Jól jegyezd meg, mindketten megérjük még azt a napot, amikor az Észak Sárkánya ismét felszárnyal az égbe, hogy felfalja az összes nyomorult vasembert és falusi patkányt!

– Te magad beszélsz bolondságokat – felelte a nagybátyám. – Mikképp jöhetne el az a nap, ha egyszer te is jól tudod, hogy az Észak Sárkányának felébresztéséhez legalább tízezer emberre van szükség? Ha ez a tízezer ember együtt mondja ki a kígyók ígéit, csakis akkor fog felébredni titkos fészkeiben az Észak Sárkánya, és csakis akkor emelkedik újra az égbe. Mutasd csak, hol van az a tízezer ember? Még tízet sem tudunk összeszedni!

– Nem szabad feladni! – felelte Tambet dühösen. – Gondolj csak Manivaldra! Ő folyamatosan reménykedett és zokszó nélkül végezte a saját feladatát. Amikor feltűnt egy hajó a láthatáron, azonnal meggyújtott egy száraz fatöncöt, hogy mindenkinek a tudtára adja: megint eljött az ideje, hogy felébresszük az Észak Sárkányát! Nem adta fel, noha már senki sem válaszolt a jelzőtüzeire, és így az idegenek hajói háborítatlanul kiköthettek, a vasemberek pedig büntetlenül partra szálltak. Mégsem vont a vállát, és ahogy mindig, azután is gyökerestől kiásta, aztán kiszárította a fatöncöket, és ha kellett, meggyújtotta őket, és csak várt, egyre csak várt! Várta, hogy egyszer talán mégiscsak az erdő fölé emelkedik a hatalmas Észak Sárkánya, pont úgy, mint a régi szép időkben!

– Nem emelkedik az már sohasem – mondta komoran Vootele bácsi.

– Én látni akarom! – követeltem. – Látni akarom az Észak Sárkányát!

– Nem fogod meglátni – jelentette ki a nagybátyám.

– Meghalt? – kérdeztem.

– Nem, ő soha nem hal meg – válaszolta. – Csak alszik. De hogy hol, azt ne kérdezd. Senki sem tudja.

Csalódottan elhallgattam. Az Észak Sárkányának története nagyon érdekesen kezdődött, de a vége csapnivalóra sikeredett. Mi haszna egy olyan csodadolognak, amit sohasem láthat az ember? Tambet és a nagybátyám tovább vitatkoztak, én meg visszabandukoltam a tengerhez. A part mentén sétáltam; szép volt és homokos, itt-ott hatalmas, kiásott fatönkök heverték. Nyilvánvalóan azok, amelyeket a néhai, imént elhamvasztott Manivald szárítgatott, hogy senkit nem érdeklő jelzőtüzeket rakhasson belőlük. Az egyik fatönk mellett egy férfi gubbasztott. Meeme volt az. Őt még soha nem láttam járni, mindig valahol egy bokor alatt hevert, mintha falevél lenne, melyet a szél az egyik helyről a másikra sodor. Mindig galócát rágcsált, engem is folyton kínálgatott vele, de én sosem fogadtam el, mert anyám nem engedte.

Meeme ez alkalommal is az oldalán feküdt, és én megint nem láttam, mikor és hogyan érkezett a fatönkhöz. Megfogadtam magamban, hogy egyszer úgyis kiderítem, hogyan néz ki ez az ember két lábon, vagy hogy egyáltalán mi módon közlekedik – állva, mint az emberek; négykézláb, mint az állatok; vagy netalán kúszva, mint a kígyók. Közlebb mentem Meeméhez, és meglepődve tapasztaltam, hogy most nem galócát eszik, hanem valami különös italt kortyol egy bőrkulacsból.

– Uh! – törölte meg éppen a száját, amikor leguggoltam mellé és kíváncsian szaglászni kezdtem a csobolyóból áradó idegen illatot. – Ez bor. Sokkal jobb, mint a galóca, áldottak legyenek ezek az idegenek meg az ő kis eszecskejük. A gombától folyton kiszárad a szám, de ez itt egyszerre hűsíti a szomjad és részegít meg. Nagyszerű dolog! Azt hiszem, maradok is ennél. Kérsz?

– Nem – mondtam. Anyám a borivást ugyan nem tiltotta meg, de sejteni lehetett, hogy ha Meeme kínál valamit, akkor az semmivel sem lehet jobb a galócánál. – Honnan lehet ilyen csobolyót szerezni? – Az erdőben még soha nem találkoztam semmi ehhez hasonlóval.

– A szerzetesektől meg a többi idegentől – válaszolta Meeme. – Egyszerűen csak bevered a fejüket, és már tied is a butykos. – Megint ivott. – Finom kis itóka, nem mondom – dicsérte újból. – Óbégathat meg siránkozhat az a bolond Tambet amennyit csak akar, de az idegenek itala akkor is jobb, mint a miénk.

– Mit óbégatott meg siránkozott Tambet? – kérdeztem.

– Eh, nem bírja elviselni, ha valaki az idegenekkel érintkezik, vagy akár csak hozzáér a dolgaikhoz – legyintett Meeme. – Mondtam én neki, hogy nem én, hanem a baltám ért hozzá ahhoz a szerzeteshez, de ő nem érti a különbséget, és egyre csak sopánkodik. De ha egyszer már nem akarok naphosszat galócát enni? Ha egyszer ez sokkal jobb holmi, és gyorsabban is a fejembe száll? Az embernek tanulékonynak kell lennie, nem olyan hajlíthatatlannak, mint ez a darab fa. Sajnos azonban éppen ilyenek vagyunk. Mi hasznot hozott nekünk ez a hajlíthatatlanság? Mint az utolsó őszi legyek! Lassú zúgással repülünk át az erdőn, míg bele nem puffanunk a mohába és jól megdöglünk.

Ebből a beszédből már semmit sem értettem, így felálltam, hogy visszamenjek a nagybátyámhoz.

– Várjál fiam! – állított meg – Akartam adni neked valamit.

Egyből rázni kezdtem a fejemet, mert tudtam, hogy most vagy galóca, vagy bor, vagy valami harmadik undokság következik.

– Mondom, hogy várj!

– Anyám nem engedi – jelentettem ki.

– Hallgass! Anyád azt sem tudja, mit akarok adni neked. Nesze, vedd csak el! Én nem tudok vele mit kezdeni. Akaszd a nyakadba!

Meeme egy aprócska bőrsztyűt nyomott a kezembe, melyen látszott, hogy egy kicsiny, de nehéz tárgyat rejt.

– Mi van ebben? – kérdeztem.

– Ebben? Hát, egy gyűrű van benne.

Kibontottam a sztyű száját. Valóban gyűrű volt benne. Egy ezüstgyűrű, nagy, vörös kővel. Felpróbáltam, de lötyögött vékony ujjaimon.

– Tartsd csak a szütyőben – okított Meeme. – Azt pedig akaszd a nyakadba, hiszen mondtam már.

Visszadugtam a gyűrűt a szütyőbe. Különös bőrből készült. Könnyű volt, mint egy falevél, amit ha kiejtünk a kezünkől, egyből felkap a szél. De ezt a drága gyűrűt meg is illette az ilyen finom, előkelő fészek.

– Köszönöm – mondtam, és szörnyen boldog voltam. – Rettentően szép gyűrű!

Meeme nevetett.

– Szívesen, fiacskám – felelte. – Azt nem tudom, hogy szép-e vagy csúnya, de szükségesnek szükséges. Tartsd csak szépen a szütyőjében.

Visszaszaladtam a tűzhöz. Manivald már elégett, csak a hamvai parázslottak. Megmutattam a gyűrűt Vootele bácsinak. Hosszasan és alaposan vizsgálgatta.

– Drága egy holmi ez – mondta végül. – Idegen földön készült, és annak idején valószínűleg a vasemberek hajóján jutott el a mi partjainkra. Nem csodálkoznék, ha a gyűrű első gazdája az Észak Sárkányának esett volna áldozatul. Nem értem, Meeme miért adta ezt éppen neked. Elküldhette volna inkább a nővérednek, Salménak. Mihez kezd egy fiú az erdőben egy ilyen drága ékszerrel?

– Én ugyan oda nem adom Salménak! – kiáltottam felháborodva.

– Ne is add – válaszolta Vootele bácsi. – Meeme soha semmit nem tesz ok nélkül. Ha ő neked adta a gyűrűt, akkor annak így kellett lennie. Én ugyan nem értem, mi volt ezzel a terve, de ennek nincs jelentősége. Egyszer majd mindenre fény derül. Most azonban induljunk haza!

– Jó, menjünk – egyeztem bele, és nyomban megéreztem, mennyire álmos is vagyok. Vootele bácsi egy farkas hátára emelt, és magunk mögött hagyva a kialudt tüzet és a tengert, melyet már senki sem őrzött, hazabaktattunk az éji erdőn át.

Katri Lipson (1965) az Uppsalai Egyetem Orvostudományi Karán diplomázott 1993-ban. Az írással mindig is aktívan foglalkozott. Írt mesét, regényt, novellát, verseket, színdarabokat. *Kozmonauta* című regényével elnyerte a 2008-as év debütáló regényének járó Helsingin Sanomat-díjat, emellett pedig jelölték a rangos Finlandia-díjra is. Második regénye, *A fagylaltos* 2012-ben jelent meg először, és a következő évben az Európai Unió irodalmi díjával tüntették ki.

Katri Lipson

A FAGYLALTOS

A '40-es és '50-es évek Csehszlovákiáját idéző, ám szüntelenül a jelen felé irányuló finn regény játékosága egyből magával ragadja az olvasót. Egy filmforgatás kellős közepén találjuk magunkat. A rendező forgatókönyv nélkül dolgozik, ellenben a film kronologikusan készül, így a színészek mindennapi életüket élik, s ezzel egyszersmind az általuk játszott karakterek életét is folyamatosan alakítják. Vajon művészi értelemben valóságosabbá válnak az eképpen eljátszott szerepek, vagy a szerep kilép a műből és valósággá lesz? Egy biztos, a határ a valós és kitalált szereplők között, a színész hús-vér személyében elmosódni látszik. A regény e két „világ” közötti dialógusra helyezi a hangsúlyt, az életre pedig, mint részletek és történetek gyűjteményére tekint, amelyben történelem és jelen szédületes párbeszédet folytat egymással.

Fordította: Panka Zsóka

I. ÉLETKÉPEK

(részlet)

Követeltem, hogy belenézhessek a forgatókönyvbe. Erre a rendező a fejére mutatott: csak ott található. Nem adtam fel. Erre tollat és papírt vett elő, és leírt néhány sort, de szándékosan olyan ronda macska-kaparással, hogy semmi mást nem tudtam kivenni belőle, mint a három pontot az utolsó mondat végén.

Mégis egyből azzal kezdtem: – Tehát egymásba szeretnek.

– Hogyhogy?

Felvette a papírt, és a homlokát ráncolva azt mondta: – Nahát, nézd csak, három pont...

Minek ide forgatókönyv? – értem meg, ahogy ott fekszem alatta a Telihold Hotel kanapéján. Már egy hotelszoba mennyezetgerendájára festett ornamentikából is mindenki számára nyilvánvaló, hogy a világon nincs semmiféle misztikum; minden olyan béna és átlátszó, hogy az ember Isten helyett is szégyelli magát, és megszánja az embereket.

Tegnap mindenki haragudott rám. A tűzoltók hangos szirénázás közepette vonultak ki a helyszínre. Borzasztó ricsaj támadt:

– Hol a tűz? – Sehol. – Ez már a harmadik alkalom. – Mi történt már megint? – Zachovalová kisasszony megint bejelentést tett, mielőtt sikerült volna megakadályoznunk. – Más dolgunk is van, mint folyton ide rohángálni ok nélkül.

Hiába próbáltam védekezni: – De hiszen itt füstszag van! Hát senki más nem érzi?

Még a kábeleket sem ellenőrizték. A sisakjukat néztem: tele voltak horpadásokkal. Bizonyára még a krími háború idejéből. Indulni készültek. Követeltem, hogy vizsgálják át a helyiséget. Erre a rendező megszólalt: – Mindenki nyugodjon meg. A tűzoltók meg: – Zachovalová kisasszony bizonyára megérti, hogy ha túl sokszor kapunk téves riasztást, akkor végül, amikor tényleg nagy baj lesz, senki nem fog kijönni segíteni...

Hát akkor menjenek a pokolba! Ott legalább jó sok tűz van! Ott nincs semmi tévedés.

Valaki ki akar szűrni velem. Valaki, aki tudja, hogy a világon csak két dologtól félek: a tűztől és a középszerűségtől. A tűztől való félelemben pedig nincsen semmi középszerű! Biztos vagyok benne, hogy valaki gyufát gyújtott az öltözőmben. Elégetett legalább egy doboznyt. Szándékosan. De ki csinál ilyesmit? A rendező biztosított róla, hogy senki. Belenéztem a szemeteskosárba: semmi. Ha meggyújtunk egy gyufát, nem ég el egészen, csak elszenesedik. De akkor miért nem volt semmi a szemeteskosárban? Sem a földön? Sehol. Nem túl valószínű, hogy bárki zsebre vágta volna. Hacsak nem pont engem akar bosszantani azzal is, hogy semmi bizonyítékot nem hagy maga után. A rendező próbálta megmagyarázni: talán valaki bement oda ci-

garettázni. De én nem cigiszagot éreztem! Azt azért csak meg tudom állapítani, hogy milyen szag volt.

Ma Martin Jelinekkel forgattunk. Most először. Egy órán keresztül ismételtgettük ugyanazt, először papírból olvasva, aztán fejből:

„Neve.”

„Esther Vorszda.”

„Születési ideje.”

„Ezerkilencszázhuszonkettő május elseje.”

„Születési helye.”

„Olmütz.”

„Nemzetisége.”

„Cseh.”

„Családi állapota.”

„Házas.”

„Házastársa.”

„Tomáš Vorszda.”

„A házastárs születési ideje.”

„Ezerkilencszázhuszonegy július tizedike.”

„A házastárs születési helye.”

„Plzeň.”

„A házastárs nemzetisége.”

„Cseh.”

Martin néha belezavarodott. Egy kissé idegesnek tűnt. Most próbáltunk először együtt. Már hallott rólam. De én még többet hallottam róla.

„A házastárs nemzetisége.”

„Cseh.”

„A házastárs nemzetisége.”

„Már mondtam, hogy cseh.”

Aztán újrameztük. A hatodik alkalommal próbáltam variálni egy kicsit:

„Neve.”

„Tomáš, most már elég lesz...”

„Neve.”

„Nem bírom tovább.”

„Ha nem bírod velem, hogy bírod majd velük?”

Aztán folytattuk, a gyerekekről:

„Gyerek?”

„Nincs.”

„Miért nincs?”

„A férjem nem akart.”

„Történnék néha balesetek.”

„Nem történtek.”

„És te szeretnéd?”

„A határőrök sosem tegeződnek, Tomáš, még a patkányokkal sem.

A patkányokkal aztán kifejezetten magázódnak.”

„A kérdésre válaszoljon: Szeretne gyereket?”

„Szeretnék.”

„Utoljára kérdezem: Ki az ön házastársa?”

„Te vagy.”

Martin elhallgat, a kezében lévő papírt bámulja. – Itt az áll, hogy

„Tomáš Vorszda”.

– Hol?

– Neked nem az van odaírva, hogy „Tomáš Vorszda”?

– De igen.

– Akkor nem azt kellene válaszolnod, hogy „Tomáš Vorszda”?

Nem rám néz, hanem a rendezőre. Meglepetésünkre a rendező azt válaszolja: – Valóban, Zachovalová kisasszony ötlete nekem is jobban tetszik.

Kitépi a papírt a kezünkből, vonalakat húzigál és satíroz, aztán visszaadja: – Akkor előlről!

„Utoljára kérdzem: Ki az ön házastársa?”

„Te vagy.”

„Így válaszolsz annak, aki éppen kihallgat téged?”

„Így neked válaszolok.”

Szünet. Túl hosszú a nyúl, de Martinnak muszáj csendben kivárnia, mert megint én következem.

„És most?”

„Csak próbáld megjegyezni.”

„És aztán? Hova megyünk?”

„El innen.”

„És hol találkoztunk?”

Csend. Egy harmadik hang szólal meg, ugyanabban a szobában: „Any-nyi biztos, hogy nem itt.”

Esther és Tomáš Vorszda menekülnek. Én vagyok Esther. Martin pedig Tomáš. Az autóban még egy férfi ül, de neki nincs más szerepe, csak az autót vezeti, amivel menekülünk. Között hajtunk keresztül, délidőben, nagyon nagy a hőség. A táj lassanként megváltozik, dombosabbá válik fenyőkkel, kanyarokkal. Csendben ülünk, egy szó nélkül. Egy kis faluba érünk, egy vasútállomáshoz. Újra megszólalunk. Tovább kellene mennünk, de valami történt. Esther rosszul érzi magát, Tomáš elbizonytalanodik, a sofőr gyors döntésre vár. Esther és Tomáš

kettesben folytatja az útját, egy földúton gyalognak. Bőröndöket cipelnek. Azok, amelyeket Tomáš cipel, elképesztően nehezek, Esther bőröndje könnyű. Én vagyok Esther. Martin pedig Tomáš. Esther Tomáš mögött gyalogol. A rendező rám parancsol: „Tomáš nézd!” Tomášra nézek, de a rendező tovább kiabál: „Tomáš nézd!”

Az arcomat veszik, hogy mindenki láthassa, hogyan néz Esther Tomášra. Martin Tomáš-t játssza, de én csak Martint látom. Martint látom hátulról, a fehér ingjét, sötét nadrágját, a tarkóját, a haját. Csak egy gondolat jár a fejemben: hogy lehet, hogy az inge még mindig hófehér?

A jelenet végén az asszisztens visszateszi a bőröndöket a csomag-tartóba. Martin tenyere hólyagosra tört. Megkérdezem az asszisztenst, hogy mi van azokban a nehéz bőröndökben. Csak teletömték mindenféle nehéz tárggyal, ami a kezük ügyébe került. A rendező nem akarja, hogy tudjuk, mit cipel Tomáš a bőröndjeiben.

A jeleneteket időrendben vesszük fel. Muszáj így csinálni, mert a rendező nem akarja, hogy előre tudjuk, mi fog történni. Azóta rajta tartom a szemem, amióta csak ideértünk a felvétel helyszínére. Mindent felírok magamnak. A rendező a ház körül „kódorog”, sokáig „üldögél” a favágóbak mellett, vagy „álldogál” az esővízgyűjtő hordó mellett. Bemegy Martinnal a faskamrába. Azután kijönnek, Martin kezében fűrész. A rendező elégedetten veszi szemügyre a fűrész, bár a szerszám tiszta rozsdá. Ahogy ott álldogálunk Němcová asszony háza előtt, és a csodaszép hegyvidéki tájban gyönyörködünk, szándékosan megjegyzem: – A hegyek szerencsére még mindig itt vannak. Már több ezer éve itt állnak. Szerencsére ezekkel senki nem tehet semmit... De a rendező csak bólogat, mintha mindez teljesen hidegen hagyná.

Bementem a fáskamrába körülnézni. Penészszagú homály fogadott. Semmi más, csak rozsdás szerszámok. Martin is bekukucskált. Nem tudom, mi ütött belém. Azt mondtam neki: „Tomáš, most már hagyd abba ezt...”

Martin azonnal visszavágott: „Ha nem bírod velem, mi lesz, ha ők csinálják?”

Mintha tört döftek volna a hasamba, a szavai nyomán a fájdalom egészen a combomig húzódtott. Aztán egy halvány mosoly, és eltűnt az ajtórésből beáradó fénypárámban.

Tikkasztó hőség. Az ember izzadt bőrén azonnal koszcscikok jelennek meg, ha megvakarja magát valahol. A Telihold Hotel. Először is hosszan és alaposan megmosakszunk. Bemegyek a rendező szobájába. Csak azért teszem, mert Martin azt mondta, lefekszik egy kicsit. Martin az asztal túlsó végén ült az étteremben, az ajtó közelében, megebédelt, aztán eltűnt. Minden este nők hadai kerülgetik, mint macska a forró kását. De hiába. Martin szobája az emeleten van, a rendezőé mellett. A falak mintha kartonpapírból lennének. A rendező cigarettája mindig leég a nyitott ablak mellett.

– Szóval szerinted egymásba fognak szeretni?

Megkér, hogy feküdjek hanyatt a kanapén. Becsukom a szemem, hogy ne lássak semmit.

– Így jó lesz?

– Esthernek csizma van a lábán.

– Miért?

– Mert az erdőben van.

– És Tomáš?

Rám fekszik.

– Kapsz levegőt?

– Úgy ahogy.

– Martin nem nyom annyit, mint én. Ő pont olyan nehéz, mint Tomáš. Esthernek egy kicsit soványabbnak kellene lennie, ha a háború alatt ugyanannyit kellett volna nélkülöznie, mint a többieknek, de Esther egy kicsivel többet nyom, mint kellene neki, pontosan annyit, mint te.

Egy ideig nyitott szájjal fújta a nyakamban, aztán megszólal:

– De ez nem egy erotikus jelenet.

– Nem?

– Nem.

– Hát akkor?

– Majd megérted, ha eljön az ideje.

– Martin tud már erről?

Nem. Martin még mit sem sejt róla. Mélyen és súlytalanul alszik a kartonvastagságú fal túloldalán. Vajon tényleg alszik? Aligha fel nem ébresztettük. Milyen undorító! Hajlandó voltam átlépni egy bizonyos határt csak azért, mert a kanapé Martin szobája mellett helyezkedik el. Aztán felvettem a telefont, és szóltam a recepciónak, hogy a 48-as szobából füstszagot érezni. A rendező sóhajtott egyet, felemelte a fenekét... Vagy nem is, előbb emelte a fenekét, csak azután sóhajtott.

A recepcióról rögvest felrohantak, és dörömbölni kezdtek Martin ajtaján. Sokáig tartott, mire kinyitotta. – Mi a probléma? – Valaki telefonált, hogy a szobában füstszagot érezni. – Kicsoda telefonált? – Egy nő hívott, az ön szobájából. – De itt nincs semmiféle nő. – De a nő a 48-as szobából telefonált. – Akkor biztosan rossz számot mondott. – Egyértelműen 48-ast mondott. – De itt nincs egyetlenegy nő sem. – Hát rendben. És füstszag az van? – Nincsen. – Leellenőrizhetnénk? – Nem hisznek nekem? – A szobákért mi vagyunk felelősek. Ellenőriznünk kell, ha bejelentést kapunk.

A rendező kimegy a folyosóra: – Nem intézhetnénk el békésen az ügyet? – Ön tudja, ki telefonált? – Zachovalová kisasszony. – És Zachovalová kisasszony hol van? – Itt, az én szobámban. – És az ön szobájában van füstszag?

Mindenki dühös volt rám. Kivéve Martint. Ő hitt nekem. Miért is találtam volna ki ilyesmit?

Már megint ugyanazt hallom: „Csak Tomáš nézzed!” Egyedül ácsorogok a hálószobában, egy kicsit arrébb húzom a függönyt, hogy jobban kilássak. Tomáš fát aprít a hátsó udvaron. Szinte lemerevedek, nem tudom ellazítani az arcizmaimat. Němcová asszony a vállamra teszi a kezét: „Nézd csak! Mindent érted csinál.”

Esthernek meg kellene ölnie egy nyulat. Úgy kellene megölnie, hogy Tomáš ne tudjon róla, mert épp az ő számára készülne, meglepetésvacsorának. De mivel Esther semmit nem tud eltitkolni Tomáš elől, Tomáš felajánlja, hogy majd ő megöli helyette a nyulat úgy, hogy Němcová asszony meg ne tudja, de ebbe Esther végül nem egyezik bele. Természetesen ő akarja megölni a nyulat egyrészt, hogy Tomášnak bebizonyítsa, milyen könnyen megbirkózik a feladattal, másrészt hogy Němcová asszonynak is megmutassa, milyen fából faragták. Amikor a rendező mindezt elmeséli nekünk, a halálra ítélt nyúl természetesen már meg van ölve. A jelenet felvételéhez azonban szükségünk lesz egy nyúlra is, és a szerepért többen is versenyeznek a Němcová asszony hátsó kertjében felállított ketrecben.

Követelem, hogy a felvétel közben, a kamerák előtt valóban megölhessem a nyulat. A rendező elveszíti a türelmét. No lám, először a Telihold Hotel kanapéján megfosztom a behatolás örömétől (értsd: hogy a nő megadja magát a férfinak), most meg egy ártatlan lény kivégzésével akarom pótolni azt, ami a színészi képességeimből hiányzik (értsd: a színésznő behódol a rendezőnek). Felhívom a figyelmét,

hogy már annyiszor szeretkeztem életemben, hogy annak eljátszása nem jelent kihívást, csak egy semmiség a számomra, ellenben még soha semmit nem öltem meg, és az erőszak minden formájától rosszul leszek. Esther hosszú szárú csizmában sétál oda a nyúlketrechez. Egy héten keresztül várunk az esőre, hogy felvehessük ezt a jelenetet. Amikor végül esni kezd, és Esther hajából csepeg a víz, a nyúlketrec előtti tér pedig sárdagonyává válik, az első baltacsapással sikerül a nyúl egyik lábát levágnom, s csak a másodikkal a fejét. Onnantól kezdve minden úgy megy, mint a karikacsapás, és végül Tomáš és Němcová asszony is hajlandóak megenni Esther főztjét. A konyhában kivéreztetem az állatot, megnyúzom, és egy fazékba dobom. A beleket és a belső szerveket kockára vágom, apróra vágott hagymát keverek bele meg egy kevés sót és borsot, és zsírban megfuttatom egy öntöttvas serpenyőben. Korábban soha nem csináltam ezt így végig.

A felvétel után mély és nyers elégedettség lesz rajtam úrrá. Mintha a saját magánszámomat adtam volna elő; olyan mutatványt, ahol az életben maradásom csak egy paraszthajszálon függ.

De aztán Martin megkérdezi, hogy miért pont azt a nyulat választottam.

- Hogyhogy választottam?
- Nem gondoltál semmire?
- Te még soha nem törted el egy állat nyakát sem?
- Azt kaptad el, amelyik a legközelebb volt hozzád, vagy azt, amelyik megpróbált elbújni a sarokban?
- Ez nem választás volt.
- Hat volt belőlük. Te egyet kaptál el közülük.
- Dehát olyan egyformák. Meg sem lehet különböztetni őket egymástól.
- Tehát ha egyszer látsz egy lényt, amelyik pont olyan, mint az a nyuszi volt, annak a megölése is ugyanolyan könnyű lesz, mint ennek.
- Miért, szerinted milyenek azok a nyulak? Olyanok, mint te?

Mohón figyelem az arcát, és nem tévedtem. Hogy lehet valaki ilyen érzéketlen? Akár a napkorong, amely a mészárlás másnapján mosolyogva süt le a vágóhídra. A nap tényleg mindennél kegyetlenebb. Tegnap például azt mondta a rendezőnek, hogy a színészi pályát nem elhivatottságból választotta. Hát, erre senki sem volt kíváncsi.

– Semmi gond, Martin, ezek úgy szaporodnak, mint a rákos sejtek.

– A többi öt nőstény. Az egész populáció ki fog pusztulni.

Utána üvöltöttem: – Akkor menj, és baszd meg őket!

Aztán elrohantam, nehogy sírásban törjek ki.

A nyulat végül nem használjuk. Tomáš születésnapj vacsoráján inkább disznóhúst eszünk. Tomáš számára két választás marad: vagy megeszi a disznóhúst, mintha nyúlhús lenne, vagy nem eszik disznóhúst egyáltalán. El kell döntenie, hogy zsidó vagy nem zsidó akar-e lenni.

Sok időt vesztegettünk. Amíg az esőt vártuk, sok időt elvesztegettünk, mert a lineáris idővezetés szabályát nem volt szabad megtörni. A rendező talán eltekintett volna ettől, ha a következő jelenetben csak egy sima étkezésről lett volna szó, de az ételnek meglepetésnek kellett lennie Tomáš számára. Végül az eső lepett meg bennünket, bár már oly' régóta vártunk rá. A gyilkosság pedig fölöslegesnek bizonyult, mint mindig. Most Němcová aszszony arra kezd célozgatni, hogy valahol valakinek talán van egy disznója, amit talán agyon lehetne csapni.

Anne Lise Marstrand-Jørgensen (1971) összehasonlító irodalomtudományból diplomázott, irodalmi pályáját költőként és kritikusként kezdte. Dániában nagyon népszerűnek számít az együttműködése Jomi Massage zenésszel, aki vagy kíséri Marstrand-Jørgensen szaválását, vagy maga énekli a költeményeket. A nagy áttörést Hildegard című regényével érte el, amely elnyerte a dán Weekendavisen hetilap olvasói díját. Emellett a rangos Dán Művészeti Alapítvány kitüntetésében is részesült.

Anne Lise Marstrand-Jørgensen

HILDEGARD I.

A középkorról alkotott elképzeléseink kevés írott emléken alapulnak, így a hajdani apátnő, Hildegard von Bingen jelentős kordokumentumot hagyott ránk a 11–12. századi nő sorsáról, kitörési lehetőségeiről. Hildegard tehetsége csak másodlagosan jelenhetett meg a művészetben és tudományban, elsődlegesen a hit inspirálta víziókban manifestálódott.

A fiatal dán író nő filmszerűen láttatja velünk a középkori környezetet, és drámai hatással számol be Hildegard különleges életútjáról, vízióiról, illetve a férfiak által uralt egyházba való beilleszkedésről. S hogy vajon Isten avagy a sátán inspirálja látnoki képességét, az a történet 2016 őszére várható folytatásában fog az olvasó elé tárulni.

Fordította: Soós Anita

I.

(részlet)

Német-római Császárság, Bermersheim, 1098–1106

Nem bírom.

De igen.

Rettenetesen fáj.

Mindjárt vége.

Rosszul csinálom.

Dehogy, hiszen már annyiszor végigcsináltad.

Lány, de nagyon kicsi. A szeme csukva. Ernyedtsápadterőtlenülveszta-
levegőt. Lógassátok fejfelé, és paskoljátok meg, hogy felsírjon, úgy.

1

Fény. Fájdalom.

A fájdalom a fénnel együtt született.

Mennyezet. Még nincs is mennyezet. Szavak. Nincsenek szavak. Test: nem létezik. Tér, fény, tűzhely melege: nem létezik. Egy nyöszörgő, reszkető, minden irányba izzó, vörösen sugárzó hang, egy levegőbe hasító, valamennyi idegen tárgyba, ágyba, asztalba, ablakrésbe beleütköző hang, fehérség. Mindenütt fehérség.

A napfény behatol az anyag és a kőpárkány közötti résen; borotvapenge, amely formára vágja a világot, hogy csak a hang erősödik és gyengül, míg végül a fény átadja helyét az izzó csikoknak, mint amikor a csecsemő még magzat volt, és nem tudta, hogy más is létezik, mint a sós víz vagy a fejletlen tüdő; fogalma sem volt a kontrasztokról meg az átmenetokről, csak vörös, csak fekete, vörös és fekete. Ugyanaz a gyengéd fény, de már nem ad biztonságot, mert a hártya vékonyabb, vékony és lyukacsos, csitt! Hiszen ez a szemhéjad, kinyitod, lehunyod, nincs mitől félni.

Meleg markolás a tarkónál, a levegő nedvesen csapódik az archa, félelem a kőpadlótól meg az ürességtől. Egy fénykarika növekszik a kicsi előtt, közelebb lendül, a fényben ott gubbaszt a csend, az újszülött megpróbál fókuszálni, már-már megragadja a fényt, ám az nedves, izzó koszorúként árad szét. Hadonászó karok, a fej lefelé húz, nem ereszthetik el, ezt tudja, bár eddig még nem kellett amiatt aggódnia, hogy leesik; korábban lebegett, úszott, síkos volt, és senki sem érintette.

2

– Hívjátok a ház urát, keresztelje meg, mert nem fog sokáig élni. Mechthildnek, a ház úrnőjének fülét nem kerülik el a szavak, mégsem hallja őket. Sógornője, Ursula von Sponheim türelmetlenül az

ajtóhoz lép, nem várja meg, hogy a nehéz felfogású szolgálólány reagáljon. Az ajtót nyitva hagyja, az alsószoknyáját felemeli, és végigtrappol a folyosón. Kristin, a lánya, aki anyjával és kíséretével előző este érkezett, megpaskolja Mechthild arcát, kerek képe elmosódik az asszony szeme előtt, mint egy sáros pocsolja.

– Megha... – suttogja Mechthild, miközben fel akar ülni, ám az altestébe és a hátába izzó vasként hasít az éles fájdalom, és ismét fekvésre kényszeríti.

Kristin megrázza a fejét, sötét szemfoltok úsznak körbe-körbe a pocsolójában, meggyipiros száj, amely mozog ugyan, de néma. Ez élete első szülése, tulajdonképpen azért van jelen, hogy felkészüljön a rá váró megpróbáltatásokra; kora tavasszal ment férjhez, és mivel termékeny, mint a család többi tagja, már teherbe is esett.

Mechthildet hidegen hagyja, mit akar mondani, annyit azonban megért, hogy a gyermek életben van. A fiatalasszony szakadatlanul suttog, pedig tisztában van vele, hogy szavai nem jutnak el az anyához, aki felpuffadt, forró testtel fekszik az ágyban. Fogalma sincs, hogyan került a szülőszékről a fekhelyére, de a több rétegnyi finom lepedőn fekszik, amelyet valaki gondosan betűrt a szalmazsák alá. A gyermekágyas szobát betölti a padlóra hintett friss szalma illata, amely fenyő, füstösen égő tűzifa, izzadság, szülést kísérő édes-keserű vér és test szagával keveredik.

Tombol a nyár, emberemlékezet óta nem volt ekkora forróság; lehetetlen megmondani, hol van melegebb: az udvaron vagy a ház vaskos falai között. A tűzhelyen izzik a parázs, és forrásban tartja az üst vizét, a falak mentén ölbe tett kézzel, fénylő képpel ücsörögnek az asszonyok. Már reggel óta ott gubbasztanak, még szentmisén sem voltak, pedig vasárnap van, és most már alkonyodik. Kristin némán imádkozik Mechthildért, az újszülöttért, önmagáért és a még meg nem született gyermekért, aki egész nap nem mocorgott, mintha érezné, hogy egy szakadék szélén táncolnak. Ha Mechthild vagy

a kicsi meghal, az eseményeket mindenképpen rossz előjelnek fogja tekinteni a saját szülése és a meg nem született gyermek számára, így most rettegve kapkod levegő után.

Hildegart léptei mély, lassú dalként dacolnak Ursula sietős tipésével. Mechthild képtelen nyitva tartani a szemét, a terhesség megéröltető volt, a szülés pedig nagyon elhúzódott, főként azt figyelembe véve, hogy ez már a tizedik gyermeke. Roricus, Clementia, Drutwin, Benedikta, Irmengard, Odilia, Hugo. No meg az ikerfiúk, akik nem érték meg, hogy megkereszteljék őket. Összekulcsolja a kezét a takaró alatt. Még egyszer nem történhet meg, több gyermeklélek nem bolyonghat a paradicsom kapuján kívül a sátán szabad prédájaként. Tiltakozni akar: úgy tartják, ha férfi érkezik a szülésre, valakinek meg kell halnia, de a torkát szorító szárazság megfojtja a szavakat. Ha ő hal meg, boldogulni fog az utolsó kenet nélkül is, hiszen a héten, mielőtt a fájások elkezdődtek, már gyónt Cedric atyánál. A megkeresztetlen gyermek azonban a démonoknak vetett konc. Rajta mit sem segít, hogy Ursula szentek ereklyéit dugdosta a lepedők közé, és az ablakréseket úgy elsötétítette, hogy csupán egyetlen makacs fénysugár hatolhat be rajtuk. Nyöszörögve, a torkát köszörülve megragadja Kristin kezét, aki lélekben messze jár, miközben csitítgatja.

– Él még? – A kérdésre senki sem felel.

A keresztelés szövegét mormoló Hildegart hangjára figyel, a névre vár, semmiben sem egyeztek meg előre; a gyermeknek minden bizonnyal erőt sugárzó keresztnévre van szüksége, és Mechthild reménykedik, hogy a férje nem feledkezik meg a szentekről.

– Hívjátok Margarethának. – Suttogó szavait csak Kristin hallja, ám ő üres tekintettel mered rá, miközben letörli a homlokát az öszszecsavart, langyos vízbe mártott ronggyal, amely elviselhetetlenül dörzsöli a bőrét.

– Hildegart – jelenti ki Hildegart kurtán.

Mechthildnek görcsbe rándul a gyomra, amikor arra gondol, hogy

a kislánynak az apja után kapott, pogány névvel kell élnie. A férfi sosem kifogásolta felesége szilárd hitét, és azzal sem vádolhatja senki, hogy nem féli az Istent. Mechthild mégis érzi a férje szívébe fúródott szálkát, a sötétséget, amely szembogarából árad szét, valahányszor Cedric atyáról vagy az egyházzal szembeni kötelességeikről beszél neki. Hildebert ellenkezését senki sem tudja megérteni, még a felesége sem. A zavarodott, láztól forró asszonyt rémképek gyötrik, és miközben értelmé cserbenhagyja, engedi, hogy megjelenjen a sátán, és elhintse a békétlenség magvát kettejük között. A Margaretha mégiscsak jobb lett volna. A Hildegard harcias név, olyan, mint az összeütött kardok pengése, mint a vasalt kerekek csattogása az egyenetlen köveken, mint a tűz és a jég, amely sosem válhat eggyé.

Hildebert felemeli a meztelen csecsemőt, a gyermek nem tiltakozik, csak ernyedten lóg apja egyik karján. Ursula odanyújtja neki a tálat a felforralt vízzel. Pontosan követi a férfi mozdulatait, meg akar bizonyosodni róla, hogy minden úgy történik, ahogyan kell. Egy ilyen csenevész porontynak valószínűleg mindegy, gondolja, de ha meghal, még nagyobb szüksége van arra, hogy a keresztségben megtisztuljon az ősei bűneitől. Hildebert a gyermekkel a karján térdepel, nehézkes, mint egy medve, az ágy lábának támaszkodik, és nem néz az ágyban tisztátalanul fekvő Mechthildre. Hangosan imádkozik, az asszony csak néhány szavát érti: *Pater Noster... sanctificetur... debitoribus... ne... tentationem.*

Az apa a fiatal Kristinnek nyújtja a szederjes színű, maszatos gyermeket, ő azonban képtelen felemelni a karját, hogy elvegye a csecsemőt; arckifejezése rettenetet és undort sugároz, így mered maga elé, amitől Hildebert arcát előnti a vér.

– Liba – sziszegi, mire Kristinnek könnybe lábad a szeme. Ursula kettejük közé furakszik, elveszi a kisdedet, majd továbbadja Agnesnek, az egyik parasztasszony lányának, akit dajkának fogadtak

fel. Aztán egyetlen kézmozdulattal int Hildebertnek, hogy elmehet. Öccse egy pillanatilag tétovázik, de tudja, hogy most már nincs helye a gyermekágyas szobában. Hiszen csak azért küldtek érte, nehogy az újszülöttet egy asszony keresztelje meg. Meggondolatlanul becsapja maga mögött a súlyos ajtót, amitől a gyermek összezeressen. Kristin ostobán, szégyenkezve itatja az egereket, képtelen visszatartani a könnyeit, pedig tudja, hogy az anyja ki nem állhatja a nyavalygást. Érthető, hogy tart Hildeberttől, de arra, hogy nem merte megérinteni a kicsit, nincs bocsánat. Ursula most az egyszer úgy tesz, mintha ezt nem látná, és hagyja, hogy a lánya nyugodtan kibőgje magát. Ha az újszülött mégis meghal, jobb, ha a szerencsétlenség nem Kristin karjában történik. A balszerencse ugyanis megfertőzheti a születendő gyermeket, és semmi okuk rá, hogy még több örömet szerezzenek a sátánnak.

A kis Hildegard szemhéja nagy és fényes, ritkás haja a fejére tapad. Arcát és fülét is átlátszó pihék fedik, körmei pedig vékonyabbak és törékenyebbek, mint az időre született csecsemőknek általában. Nem egészséges, de él. Agnesnek meghagyják, hogy a bölcsőt ne állítsa a legsötétebb sarokba, ami más körülmények között a legjobb lenne a gyermek szemének, hanem tegye közvetlenül a tűzhely elé, hogy a vér gyorsabban áramolhasson aprócska testében.

Ursula először megszorítja és megnyomkodja Mechthild hasát, meggyőződik róla, hogy semmi sem maradt odabent. Aztán leül a fal melletti padra. A környező nagybirtokokról érkezett asszonyok kis csoportja egész nap őrködött, és az eseményeket figyelte. Most halkan sutyorognak, és bár Ursula elismeri sógornője képességét, hogy még egy olyan unalmas helyen is sikerült maga köré gyűjtenie a legjóravalóbb embereket, mint Bermersheim, egyáltalán nincs kedve cseverészni. Nem tetszik neki, hogy hívatni kellett Hildebertet, még mielőtt a szolgálólányok eltakarították volna a véres fenyőgallyakat a szülőszék alól. Egy szülő asszony tisztátalansága veszélybe sodor-

hatja a férffembert, ha pedig Hildebert odavész, Mechthild a gyermekeivel együtt kellemetlen helyzetbe kerülne, még ha biztosan akadna is valaki, aki a földjére meg a származására tekintettel feleségül venné. Ursula előveszi a horgolótűjét és a festetlen gyapjúfonalat, hogy ott folytassa a munkát, ahol a szülést megelőzően abbahagyta. Az asszonyok pusmognak, Ursula tudja, hogy pihenéssel illik megszentelni a vasárnapot, de egy olyan napon, mint a mai, kivételt kell tenni. Ha az Úr úgy döntött, hogy Mechthildnek vasárnap kell szorongva és nagy fájdalmak közepette világra hoznia gyermekét, akkor biztosan amiatt sem neheztel majd, hogy ő kézimunkázik – az imádság ez alkalommal nem nyugtatja meg.

Ha jól meggondoljuk, Mechthild nem is olyan istenfélő – fut át a fújtató Ursula agyán. Azt sem rejtette véka alá, hogy hívatni akarta a falubeli javasasszonyt, ő azonban hallani sem akart ilyesmiről. Cedric atyának nem lenne ínyére a dolog, mondta, de Mechthild nem tárgított. Mire Ursula emlékeztette, hogy az asszony az ikrek születésekor is jelen volt, ez aztán kellően nyomós érvnek bizonyult, hogy a sógornőjét elnémítsa. Ezek a javasasszonyok többet ártnak, mint használnak, ebben igazat adott a sponheimi apátnak. A kolostorokban ismerik a gyógynövények hatását meg a szaporodás misztériumát, és ha a tudósok vagy azok az asszonyok, akiknek a munkálkodását a püspök megáldotta, nem tudnak segíteni, akkor jobb, ha egyedül az imádság erejére hagyatkozunk. Ezenkívül maga is szült hat gyermeket, így nem mondható éppen tapasztalatlannak.

Az, hogy Hildebertnek kellett megkeresztelnie a gyermekét, nem volt a legjobb megoldás, de ha a kislány megéri, hamarosan bemeríthetik a keresztelőkút szenteltvizébe; egyébként sem emelt volna az esemény fényén, ha az alkalmatlan Cedric atya végzi a szertartást, akinek a beiktatásába az ő tökkelütött öccse beleegyezett. Bár Ursula tud hallgatni, azért még jól ismeri a pletykákat, és osztja a Bermersheimen kívül élő keresztények véleményét. Tisztában van

azzal, hogy testvére együttműködési készsége a püspökkel a beiktatást illetően magasabb és bonyolultabb célokat szolgál, de jól ismeri Hildebert jellemhibáit is. Bár ugyanabban a keresztény családban nőttek fel, öccse valami sötét dácot dédelget a szívében, amelynek köszönhetően könnyen elhanyagolja az egyházzal kapcsolatos feladatokat. Cedric atya egy svábföldi templomban teljesített szolgálatot; amikor a Szentszék végre támadást indított a nős papok ellen; a püspök követelte, hogy vagy fosszák meg egyházi tisztségétől vagy érvényteleníttesse házasságát még gyermektelen feleségével. Cedric atya, aki nyilvánvalóan többre tartotta a test szükségleteit a szent misztériumoknál, egyszerűen megtagadta a püspök utasításainak teljesítését. Ezért megfosztották attól a kiváltságtól, hogy szentmisét celebrálhasson, ám nem sokkal ezután Isten a feleségét választotta eszközül, hogy megbüntesse, és amikor az asszony váratlanul elhalálozott, egy csapásra minden megváltozott. A püspök azt állította, hogy az atya megbánta bűnét, és szerette volna visszahelyezni hivatalába, ám a falubeliek – érthető okokból – nem fogadták kitörő lelkesedéssel a hírt, felettésemek tehát ki kellett találnia valamit, ha nem akarta elveszíteni a tekintélyét.

Ursula kinyújtja a nyakát, amikor a kicsi erőtlenséggel nyöszörögni kezd, de Agnes rögtön az újszülött mellett terem. A bölcsőt ringatja, miközben az elcsöndesedő, szorosan bepólyált csecsemőt bámulja. Csak akkor foglalja el ismét a helyét a tűzhely melletti padon, amikor Ursula egy biccentéssel jelt ad, hogy leülhet; aztán félig tátott szájjal mered maga elé.

Ursula megpróbál a kézimunkájára összpontosítani, de észreveszi, hogy néhány sorral korábban több hibát is vétett, ezért jókora darabot vissza kell fejtenie. Hildebert jár az eszében, egyszerűen nem tudja kivenni a fejéből. Kétség sem férhet hozzá, hogy öccse tisztességesen bánik a falubeliekkel meg a háztartásában dolgozókkal, és hűséges a sponheimi herceghez is, akinek azóta áll a szolgálatában, hogy

hétévesen beállt hozzá apródnak. Ha valaki azzal vádolná, hogy nem törődik a lovaival, azonnal kardot rántana, de amikor a Cedric atyáról szóló szóbeszéd jut a fülébe, csak vállat von. Nem éppen okos viselkedés, véli Ursula, nem könnyű megbocsátani neki. Ám ha szóba hozza mindezt, a testvére csak nevet, vagy köntörfalazás nélkül kijelenti, hogy nincs kedve ilyesmiről társalogni vele. A földi élet rövid, és ha nem lehetünk biztosak abban, hogy a pap majd megkönnyíti az átlépést az örök életbe, akkor semmi szükség rá.

Kristin már nem itatja az egereket Hildebert dühe miatt. A szülősobára csend borul, csak Mechthild nehézkes lélegzését hallani, meg az anyag suhogását, amikor egyik-másik asszony megmozdul. Egy lomha, hízott légy nyaktörő mutatóványokat végez Kristin arca előtt. Amikor a fiatalasszony odacsap, az apró élőlény rögtön a földre zuhan, a forráságtól elnehezülten, álmagon. A fiatalasszony a lábával összetiporja, aztán követi anyja példáját a kézimunkázásban, és az öltögetéstől megnyugszik. Egyenes háttal ül, tekintete a hímzőfonalra szegeződik. Ágyneműt varr az elsőszülöttjének, kihímezi, minden öltésre külön gondot fordít, és valahányszor a tűt az anyag színébe szúrja, néma *Avét* imádkozik, aztán ugyanilyen némán *Máriát* mond, miközben a tűt a visszáján vezeti. Mechthild néni szülése még mindig a hatása alatt tartja, de gondosan ügyel rá, hogy semmit se vegyenek észre rajta. Ennek ellenére úgy érzi, hogy minden asszony szeme rá szegeződik, és arcát még jobban előnti a forróság. A tű kicsúszik nyirkos ujjai közül, a verejtékcseppek a kendője szélétől végiggördülnek a halántékán, le a nyakán, egészen a kulcsontjáig. A gyermek csendben fekszik a bölcsőben, Mechthild nyöszörög, amikor lángoló arcát lemossa. Kristin többször is áthúzza a szálát a tű fokán, és folytatja a virágkoszorú hímzését. Időnként a nagynénjére sandít, aki most selyempárnahegyek között trónol az ágyban. Kristin alig ismert rá, amikor előző nap fogadta őket. Hatalmas volt és alakatlan, szemgolyója eltűnt a keskeny résben, ujjai pedig úgy meredeztek a kezén,

mintha sült kolbászok lennének. Egyfajta gyermekágyi betegségben szenved, magyarázták neki, amely még most sem múlt el. Ha nem tudnánk, hogy megszült, azt hihetnénk, még mindig viselős.

Kristin hallotta a szolgátlányok pusmogását, miszerint azok az asszonyok fűvódnak fel ennyire, akik félnek a szüléstől, ezért nem akarnak megválni a babától; de nem tudja, mit is higgyen. Ha jól értette, a kicsi idő előtt jött a világra. Úgy tervezték, hogy elég idejük lesz berendezkedni Mechthildnél, mielőtt megindulna a szülés, erre csak egyetlen éjszakát töltöttek a házban, máris elő kellett készíteniük a gyermekágyas szobát. Saját félelme eddig a napig nem volt nagyobb, mint hogy varrogatással és a mindennapos munkálkodással úrrá tudjon lenni rajta, most azonban levegő után kapkod és szédül, szendergő nagynénje alakja pedig összerosódik az idevezető úton látott, elhullott ló képével. Az állat felfűvódott hassal és égre emelt, kifordult szemmel hevert az árok szélén, közvetlenül Mechthild és Hildebert tanyájának fala előtt. A tetemet zümmögő légycsapatok döngték körül, és úgy bűzlött, hogy a lánynak majd felfordult tőle a gyomra.

Mechthild alszik, a nap már rég lebukott a horizont alá, amikor felébred. A vér megalvad, és az erő visszatér. Képtelen a szükséges ideig tartóztatni a gyermekeit, ahogy megszülni sem képes őket rendesen. Az Úr ennek ellenére már hét élve született utóddal áldotta meg. Meg most ezzel a kis vakarccsal, akinek be kell bizonyítania, hogy igenis ér valamit.

Mechthild a tehéntej édes illatára tér magához, és a hasához kap. Agnes langyos tejben fürösztí a kicsit, szóval még életben van. Ursula némán, kezét a mellén összefonva áll a teknő mellett, de ez szemmel láthatóan nem zavarja Agnest, aki hatalmas, vízszínű szemével a gyermeket szemléli. A csecsemő meg sem nyikkan, amikor újra rongydarabokba csomagolják, és az anyját hirtelen elfogja a nyugtalanság: az újszülött talán néma. A fájdalom alábbhagyott, Ursula

ránéz, arcát mintha aranyló kovakőből faragták volna, tekintetét lehetetlen megfeyteni.

– Meg fog... – Mechthild olyan jóslatokat és bizonyosságot vár, amelyet senki sem adhat neki. Ursula mégis kegyesen bólint. A helyiség sötétbe burkolódik a háta mögött, a tűzhely lángjai izzó fényt vetnek a falakra, haja köré sugárkoszorút rajzolnak, amitől egy angyalra hasonlít. Fáradt, idős angyalra, akinek nincs hófehér ruhája és aranyló glóriája. Mechthild feltápáskodik az ágyban. A szép, hímmzett takarót már a paplanjára terítették, így hamarosan látogatókat is fogadhat. Ez jó jel.

– NÉZZÉTEK, SZOPIK! – Mechthild nevet, bár ettől fájdalom hasít az ölébe. Lehet, hogy a kicsinek csak időre volt szüksége, hogy magához térjen. Nem szopik mohón, és hamar elfárad, sebaj, akkor majd gyakrabban a mellére teszi. Titokban örül, hogy senki sem meri figyelmeztetni, hogy a kicsinek árt, ha felpuffadt, lüktető testéből veszi magához táplálékát. Ha Isten is úgy akarja, ez a gyermek lesz az utolsó, és a tejjel minden jó tulajdonságát át akarja adni neki. Hallotta, hogy a nemesi születésű asszonyok egyszerű parasztlányokra bízák a szoptatást, de ő a gondolattól is undorodott, hogy így összekeverik az előkelőt az alacsony sorból származóval.

Ezután a gyerek még sápadtabb, mint korábban, viaszbőre van, szemét a pupillák körül véraláfutások csúfítják. Remeg és reszket, Agnest elküldik gyapjútakarókért, hogy ráteríthessék. Mechthild eszik néhány kanállal a levesből, amelyet Kristin emel az ajkához, mert neki nincs ereje az evőeszközt tartani. Unokahúga segít neki, de Mechthild meglöki a kezét, és a leves Kristin ruhaujjára folyik. Ursula visszazavarja lányát a kézimunkához, és átveszi az etetést. Nem érti, mi kivetnivalót talál sógornője és Hildebert is a csendes Kristinben, ellenérzésüknek valószínűleg a hangulatingadozásuk lehet az oka, hiszen szegény teremtés a légynek sem árt.

Hildebort annak idején kerek arcáért és gömbölyded testéért választotta Mechthildet. A lány apja parasztgazda volt, de nem adott vele különösebb hozományt. Ursula örült ennek, hiszen öccse így minden további nélkül elhagyhatta, ha kiderült volna róla, hogy meddő. Gyermekáldásban nem volt hiány, de Hildebort bárdolatlan feleséget kapott, aki évről évre egyre harciasabbá vált, igaz, kardoskodását férje sosem tapasztalhatta meg igazán, mert az ő jelenlétében arája fékezte a nyelvét. A cselédek azonban mesélhetnének; összesereglettek, valahányszor Mechthild keresztylvonult a termeken, úgy kárált, mint egy ostoba tyúk, miközben ellenőrizte a konyhát és a műhelyeket. Ursula biztos volt benne, hogy ezt a természetet a gyermek nem szeretné az anyatejjel magába szívni, ahogy azt az esetlenséget sem, amelynek következtében csupa selejtes kézimunka kerül ki a kezéből. Viszont olyan erős, mint a bivaly, és a kicsinek éppen erre az erőre van szüksége, elmélkedik Ursula, és máris visszavágyik Sponheimbe. Amint letelik a negyvennapos gyermekágyas időszak, és Mechthild ölének kívülről nem látható sérülései rendbe jönnek, azonnal hazatérnek. A gyermek arra az időre talán már nem él, és el is temetik, Mechthild pedig jajveszékelné fog meg ordítózni, akárcsak az ikrek halálakor. Szégyen és gyalázat, hogy ennyire nem képes megbékélni Isten akaratával, és micsoda háládatlanság, hiszen van már hét életerős gyermeke. Cedric atyának azonban időközben sikerült jó útra térítenie. Senki sem gyón olyan szorgalmasan, mint Mechthild.

– Megmarad – biztatja Ursula anélkül, hogy különösebben hinne benne, de egyetlen arcizma sem rándul. Mechthild újra magához kéri a gyermeket. Ursula engedelmeskedik, bár úgy véli, a kicsinek jobb lenne, ha pihenhetne; szófogadón kiemeli az újszülöttet a bölcsőből, becsomagolja a gyapjútakaróba, és az anyja mellé fekteti az ágyba.

Mechthild nehézkesen az oldalára fordul, a könyökére támaszkodik, és a gyermekét nézi.

Ioana Pârvulescu (1960) 1983-ban diplomázott a Bukaresti Egyetem Bölcsészettudományi Karán, ahol ma már modern irodalmat oktat. Számos, több kiadást megélt esszékötet szerzője, melyekben a 19. századdal és Bukarest történelmével is foglalkozik. Szépfíróként *Az élet pénteken kezdődik* című regényével debütált, melyben a kor szakértőjeként biztos kézzel és finom érzékenységgel jeleníti meg a 19. század végének Bukarestjét. A könyv 2013-ban elnyerte az Európai Unió Irodalmi Díját.

Ioana Pârvulescu

AZ ÉLET PÉNTEKEN KEZDŐDIK

Egy öntudatlan ember fekszik Bukarest külterületén. Senki sem ismeri a különös idegent, ezért aztán mindenféle híresztelések terjednek el. Bűnöző? Nemzetközileg körözött szélhámos? Vagy csak egyszerűen őrült? A különböző szereplők egymásba fonódó történeteiből végül nem is a titokzatos alakról tudunk meg többet, hanem a kötet igazi főszereplőjéről: a századforduló Bukarestjéről. A regény ugyanis 1897 utolsó 13 napját beszéli el, és egy, minden szereplőt bemutató, drámai utolsó jelenettel zárul, ahol az óév búcsúztatásaképpen betekintést kapunk a szereplők jövőképebe – a mi jelenünkbe. Így gondolja ezt Dan Crețu, alias Dan Kretzu, korunk újságírója is, aki rejtélyes módon csöppent vissza a múltba. Ebbe a kivételes és elragadó korba kalauzolja az olvasót a regény. És bár épp csak egy futó pillantást vethetünk erre a csaknem elfeledett világra, arra ennyi is elég, hogy felismerjük, mennyire más és mégis mennyire hasonló a miénkhez.

Fordította: Koszta Gabriella

december 19., péntek
EGY ESEMÉNYDÚS NAP

Szeretek a kocsiban olvasni. A mama szid, a papa szerint, aki még otthon sem feledkezik meg róla, hogy ő doktor Leon Margulis főorvos, és a Nemzeti Színház mögött, a Sf. Ionică utca 8. szám alatt van a rendelője, tönkreteszem a szemem és rövidlátó gyerekeket fogok világra hozni. De makacs vagyok, és magammal viszem a könyvemet. Az ő idejünkben több idő jutott az olvasásra és egyebekre, de nekünk, fiataloknak sokkal jobban kell gazdálkodnunk az idővel. Alig várom, hogy lássam, mi van a *Vanity Fair*ben Beckyvel. Bár őszintén szólva, azt hiszem, én ahhoz a buta Ameliához jobban hasonlítok, és egész életemben valami szélhámosba leszek szerelmes. Ma nem volt szerencsém az olvasással. Először is, megfagyott a kezem. Azután, ahogy beszálltunk a kocsiba, a papa és a mama, mint a szakácsnőnk a petrezselymet, ízekre aprította azt az ismeretlent, akit Petre ma reggel a Băne-asa-erdő széli tónál, a mezőn szedett össze, a hóban. A rendőrkapitányság zárkájába vitték.

A mama, aki mindenről nagyon jól értesült, azt mondja, a bolondokházából szökött meg, mert biztosan megbolondult a sok tanulástól. És sokatmondóan rám nézett: „Te is így jársz, ha egész nap olvasol!” Aztán a papára: „Itt az ideje, hogy Iulia gondolkozni kezdjen egy rendes férfiről, akihez feleségül mehet!” A papa, Costache úr kérésére, ő családunk barátja a rendőrségen, megvizsgálta a férfit, és azt állítja, hogy a hihetetlenül fura öltözképe dacára nem csavargó. Cirkuszi bohóc lehet. Különben tiszta, „testi” hibája sincs, azon kívül, hogy időnként tényleg félrebeszél. De ha bolond is, nagyon művelt, „jól forgatja a szavakat”. Viszont amikor a papa megkérdezte tőle, hogy nem tüdőbajos-e, teljesen kijött a sodrából, gúnyosan nézett rá, és sértőn kijelentette: „Két krajcárt sem ér a színésze!” A papa, mint mindig, bármilyen helyzetben, most is komolyan válaszolt: „Kérem, uram, én nem színész vagyok, hanem orvos!” És hozzátette, hogy a férfi hörgése rekedtes, ő maga nagyon sápadt, de komoly betegséget nem észlelt nála. Erre a férfi lecsendesedett, és azt mondta, rá akar gyújtani, mire a papa, aki bár ellenzi ezt a szokást, Costache úr asztaláról vitt neki finom dohányt és cigarettapapírt, de azt mondja, hogy az őrizetes vad keresgélés után egész egyszerűen hátat fordított neki. Neveletlen alak! Elvették a bőröndjét, hogy átkutassák, az ezüstözött kazettáját, az valami olyasmi, mint egy *safe*, ebből is látszik, hogy pénzhamisító is lehet, de egy óra fogva tartás és Costache uraság rövid kihallgatása után szabadon engedték. Amikor látta, hogy szabad, azonnal kereket oldott. Viszont titokban a rendőrség legjobb kocsisa követi.

– Hány éves? – tette fel a mama kedvenc kérdését.

– Negyvenhármát mondott, ami azt jelenti, hogy néggyel fiatalabb, mint én, de szerintem hazudik, nem adok neki többet harmincharmincötnél. Azt mondja, újságíró, és itt született. Dan Kretzu. Csodálkoztam, hogy az arca teljesen simára borotvált, mint az olyan színészeké, akik női szerepet játszanak. Hm!

És a papa megsimogatta vékony, kukoricahajhoz hasonló selymes, szőke szakállát, amitől egy életen át szenvedett. – Holnap a vacsoránál többet is megtudunk, mert meghívtam Costache urat.

A papa azonnal látta, hogy ég az arcom, és a homlokomra tette a kezét, hogy ellenőrizze, van-e lázam. Szerinte mindennek konkrét, testi oka van, és hallani sem akar a lélekről. Bár a mama még egy ideig folytatta, mivel átmelegedett a kezem, lehúztam a kesztyűmet, és inkább visszatértem Beckyhez. Az tetszik benne, hogy akárcsak én, tud franciául és angolul. Ami nem tetszik, hogy akárcsak nekem, neki is *green eyes* vannak. Barna szemet szerettem volna, mint Jacques-é, és szőke haját, mint Beckyé, de úgy látszik, huszonegy éve nem volt ilyen minta a gyárban, és meg kell elégednem a fekete hajjal. Hogy lehet, hogy ugyanazoktól a barna szemű szülőktől az egyik gyerek szeme olyan, mint az övéké, a másiké meg kék vagy zöld? Újévig be akarom fejezni a könyvet, úgyhogy megpróbálok kevesebbet írni a naplomba. Addig még van tizenkét nap és néhány óra.

2

Ma jó napjuk volt a bukarestieknek. Havazott, még tizenkét nap van hátra az évből, és tizenkét óra a napból. A várost az egyik sarkától a másikig beborító fehérség, a Cotroceni-palotától Obor külvárosig, és a Șerban Vodă temetőtől a Sugárút köröndjeiig, és még annál is tovább a négy égtáj felé, olvadozott a délutáni napsütésben. A jég-csapokat mintha beolajozták volna, imitt-amott a járókelők nyakába csöpögtek. Az utcákon elég nagy volt a forgalom, mint karácsony előtt mindig. Nicu felfelé nézett, nehogy elázzon, és elterült a hóban. Mérges lett, mintha nekiment volna egy lepedőnek.

– Akkor hát jómagam már megint elestem! – mondta a küldönc-fiú jó hangosan, kipirulva és fejcsóválva. – *Annyiszor megmondtam,*

hogy nézd meg jól, hová lépsz – zsörtölődött halkán, mint egy rossz-
 kedvű öregember. Tavalytól, amióta iskolába jár, ez a kioktató hang
 a nyelvéhez tapadt, és nem szabadult tőle. A szokása, hogy magában
 beszél, azóta megvan, mióta az eszébe jutja, mert pechére nincse-
 nek testvérei, mint a többi gyereknek. Egy lánytestvérrel is beérné,
 jobb híján. Leseperzte a havat a kabátjáról, megbámulta a jeget, amin
 elcsúszott, és trappolva ért a *L'Indépendance Roumaine* újság szer-
 kesztőségéhez, amelynek a bejárata fölött volt a falióra. Pont tizenket-
 tőkor beindult a harangjátéka. Nicu nem akarta lekésni a találkozást
 a pandúrral. Nem volt könnyű, mivel ő csak a nap és az árnyék után
 tájékozódott. Most azonban valami elterelte a figyelmét. Pont előtt-
 te, a földön csodálatos, legalább két könyök hosszú jégcsap hevert,
 kardozásra kiváló. Azonnal felvette, megsimította enyhén hullámos
 felületét, nem érdekelte, hogy jéghideg, két kézzel megragadta, az
 oldalához tette, aztán két kézzel megint felemelte, és üvöltve a látha-
 tatlan ellenségre támadt vele. Szerencsétlenségére a háztető ereszen
 sokkal nagyobb nyugalomhoz szokott jégcsap irányt tévesztett: elta-
 lált egy katonai egyenruhás, ezüstfejű sétapálcás, középtermetű urat,
 aki éppen akkor lépett ki a faliórás épületből. Ő volt a rendőrfelü-
 gyelő jobbkeze, a közbiztonsági szolgálat főnöke, Costache Boerescu,
 és mindig sietett: rövid lábaival gyorsan-gyorsan kaszálta a levegőt.
 Akkoriban naponta kétszer-háromszor is megfordult a franciák új-
 ságjánál. Amióta Lahovary urat, a lapigazgatót megölték párbajban,
 „az a megátalkodott Filipescu”, az *Epoca* igazgatója. Úgyhogy a rendőr
 úrnak most pont a párbajhoz nem volt kedve, bosszankodott a meg-
 torpant kihallgatás és a sajtó mind követelőzőbb hangneme miatt.
 Ott tartott, hogy már ki nem állhatta az újságírókat: ha valamit jól
 csinált, észre sem vették, de ha egyszer nem oldott meg elég gyorsan
 egy feladatot, rögtön ráugrottak és befeketítették, a saját kijelenté-
 seit alaposan kiforgatva felhasználták ellene. Ahányszor csak tehette,
 de csakis férfiak jelenlétében, azzal hűtötte le magát, hogy „festett

kurvának” nevezte a sajtót. Különben egyedül élt, a Crucea de Piatră környékén lévő létesítményt árendaménnyel is igénybe vehette, ha akarta. Rendőrként és férfiként is jól ismerte azt a helyet. Mielőtt fülön csíphette volna ezt az ördögfiókát, az meglépett előle, a kocsik és a szánok között életveszélyesen átvágott az úttesten, a Sărindar felé, előbb a Capșa irányába tartó néhány kocsi, majd az ellenkező oldalon a Dâmbovița felé tartók szitkozódása közepette, akik egymás után húzták vissza a gyeplőket, nehogy összeütközzenek. A fiú visszaneézett. A rendőr ugyanabban a pillanatban megfenyegette a botjával, aztán hagyta, menjen isten hírével, ő pedig elindult a pár percre lévő kapitányság épülete felé.

– Megjárhattad volna. Costache uraság ezt nem felejtí el, mert semmit sem felejtí el, és ravasz, mint a kígyó. Jómagam máma csak hülyeségeket művelek – szólt a gyerek egy hóval teli bokornak, amely titokban nőtt ki a fal melletti sötét helyen. Néhány veréb ugrált függén egyik ágról a másikra, kicsit időztek rajta, hasukkal érintették a vastag hótakarót, amely cafatokban lehullott, aztán magasabbra mentek a bokron, mint egy emeletes házban. Nicu kíváncsi volt, miért mozognak annyit, mert nem úgy tűnt, mintha hozzá hasonlóan keresnének vagy követnének valamit, például. Neki pontos célja volt, és mindjárt fel is bukkant előtte: az *Universul* bejárata. Bukarest legolvasottabb újságjéé. Na, jó, az *Adevărul*nál nem így tudják, de hát ők mindent másképpen tudnak. Miután a bokorról az összes verebet gyorsan elzavarta, megnyújtotta lépteit.

A bal oldali ajtón bement. A portás kezét fogott vele, mint egy felnőttel. Cercel bácsi mondta, hogy még várnia kell, mert a csomagokat nem hozták le a „terjesztői irodából”.

Nicu elfoglalta a helyét. Nagyon elégedett volt. A beszélgetések Cercellel mindig igen tanulságosak voltak, mert a portás naponta elolvasta az újságot és felvilágosította a hírekről. Nicu megkérdezte, hogy eldöntötte-e, mire játszik a nagy újrési lottón, aminek a főnye-

reménye tízezer lej. Hat számot kell megtenni, és a fiú megkérte, az ő számait is tegye meg, nem azért, hogy nyerjen (bár némi pénz neki is jól jött volna), hanem hogy kisegítse. Nicu tudta, hogy ő a 9-est és a 8-ast választja, vagyis a jövő évszámot, a többit a portás, csakhogy ő mindennap meggondolja magát. Cercel bácsi most is azt mondta, hogy ez nem tréfa, át kell még gondolnia. Nicu számára a mai újság fő híre még a Hasfelmetsző Jack-hírnél is durvább volt, pedig eddig az volt a hírek királynője. A portás kinyitotta az *Universult*, és, jó messze tartva a szemétől, szótagolta:

– „Na-pi hí-rek... Bor-dély... Nem... Bor-dar-land újság hírei. A Mars bolygó és a marslakók.” Hallod? És szokás szerint a saját kommentárjával folytatta: „Kiderült, hogy a marslakók nem esznek húst, de a mamutokat szállításra használják. A lovaik akkorák, mint a mi pónilovaink.” Mint a mi pónilovaink? Miféle pónilovak? „A marháik kisebbek – vagyis nekünk nagyobb marháink vannak – és egyszarvúak. A marslakóknak nagyon átható a tekintetük. Tudnak repülni, de csak rövid távon. A vízen ugyanolyan könnyen járnak, mint szárazföldön. A Marson megszűnt minden háború. Teokratikus kormány van. Tizenkét állam. Nincs magántulajdon.”

– Akkor én nem megyek a Marsra. Itt van a hazám, a vagyonom, a házam, a kertem, a feleségem, a galambjaim és a kölykeim – zárta le a portás a beszélgetést, és letette az újságot, mint aki mindent tud a marslakókról.

Nicu nem értett egyet vele. Ő inkább liberális volt. Megértette, hogy a marslakók repülnek, vízen járnak és mamutokon lovagolnak, mamutot látott az *Universul ilustrat* rajzaiban. Úgyhogy ebben sem, ahogy sok egyébben sem értett egyet Cercel bácsival, bár horgas orra és alatta a tömött bajusza tiszteletet parancsolt. Nicu engedékenyen azt mondta:

– Ha lehet, én megyek! Elmegyek, hogy lássam, és ha nem tetszik, visszajövök.

– Egyelőre menj, és hordd ki ezeket az újságokat! – és a portás dühösen, hogy ellenkeznek vele, hirtelen kikapta az újságokat Peppin Mirto kezéből, akit fordítóként és korrektorként alkalmaztak, de egy ideje azért is ő felelt, hogy a legfontosabb hírek minél előbb eljussanak a fontosabb előfizetőkhez: Robescu polgármester úrhoz, a Nemzeti Színház igazgatójához, Petre Grădistanu úrhoz, a Palotába, a rendőrfőkapitányhoz, Caton Leccához, a többi újság főszerkesztőjéhez, még ha harcban is álltak velük. Nicunak az *Universul*-nál havi ötlejes megbízása volt, amit mindig elsején fizettek, plusz a rendes fizetése mellett még a baksis. Neki kellett kihordania a csomagokat, amelyek ott álltak kötegekben a hivatali helyiségektől az igazgató irodájáig, a mindenféle holmival együtt, amit ott helyben árultak. Egyébként az igazgató inkább otthon vagy a klubban tartózkodott, nem az újságnál. Nicu munkája iskola után legfeljebb két órát tartott. Titokban, ha nagy volt a tömeg, és nem vették észre, felült egy-egy bérkocsi vagy a lóvasút hátsó végére. De ritkán volt ilyen szerencséje.

– Mi van, legény? – kérdezte Peppin Mirto öblös, operaénekes hangján, és Nicu köszönésképpen lekapta fejről a sapkáját. Szeretett volna a Marssal kapcsolatos terveiről beszélni, de a férfi egyszerűen hátat fordított neki, és csak visszakiáltott, „rögtön indulj!”, ami az udvarig visszhangzott. Miért érdeklődnek az emberek, ha meg sem várják a választ? Igaz, hogy itt, az *Universul*-nál Nicu csak olyan emberekkel találkozott, akik sokkal jobban siettek, mint a többi ismerőse. Valamennyien afféle marslakók, azok jó tulajdonságai nélkül! Ahogy a spárgával összekötözött csomaggal elindult, majdnem összeütközött egy fiatalemberrel, aki úgy siklott be mellette, mint a gyík, és megkérdezte Cercel bácsitól, hogy hol adhat fel hirdetést. Türelmetlenül összeütköztette kesztyűs kezét, és rángatta a fejét.

– Jó na-pot, fi-a-tal-úr! – mondta a portás szótagolva, mintha még mindig olvasna.

Jó napot, kontrázott Nicu is, de már nem kapta le a sapkáját.

A fiatalember túlságosan ideges volt, hogy a köszönését fogadja, azonnal a kérdésre tért:

- Hol lehet hirdetést feladni? Elveszett egy pénztárca, és a gazdám...
- Tele pénzzel? – hallotta egyszerre a fiatalember és a portás.
- Nem, nem volt benne pénz...
- Ékszerek? – kérdezte Nicu, pont, amikor a portás is megszólalt:
- Okmányok?

– Nem, hanem... hanem... valami egyéb. És a gazdám, akarom mondani, a tulajdonosa szép kis jutalmat ígér. Nem lakunk messze az Icoanei templomtól, a Teilor úton, egy új házban, egész nyáron dolgoztak rajta.

És megint összeütögette a kezét.

- A második ajtó jobbra, az van kiírva, *Hirdetmények*. Tessék...

Amíg az ideges fiatalember, mint a gyík, elment a portással, Nicu elindult az első címre, a Särindar utcába, a konkurenciához, és minden eshetőségre számítva tekintetével a havas utat pásztázta. Volt egy célja, ami feledtette vele a napi feladatok unalmát és a csöpögő ereszeket. Egy pénztárcát keresett, amiben gyémántköves gyűrű, rubinköves nyakkendő is lehet, amilyen Jacques apjának, Margulis doktornak van. De ha ez a gyíkember igazat mondott, ami egyáltalán nem biztos, nem ékszer volt benne. Hirtelen jobb ötlete támadt: egy sorsjegy, pont a nyerőszámokkal.

– Megvan! – gondolta Nicu büszkén. Most bosszantotta a hó, aminek úgy örült, amikor jött, szerencse, hogy már olvad. A nagyanyja, aki hitt a szentekben, mint minden nő, azt állította, hogy van szent minden szerencsétlenségre is. Reménykedett, hogy az elveszett tárgyaknak is van védőszentjük. Főként a mások által elvesztetteknek.

– És reménykedjünk, hogy én magam kapom meg a *szép kis jutalmat*.

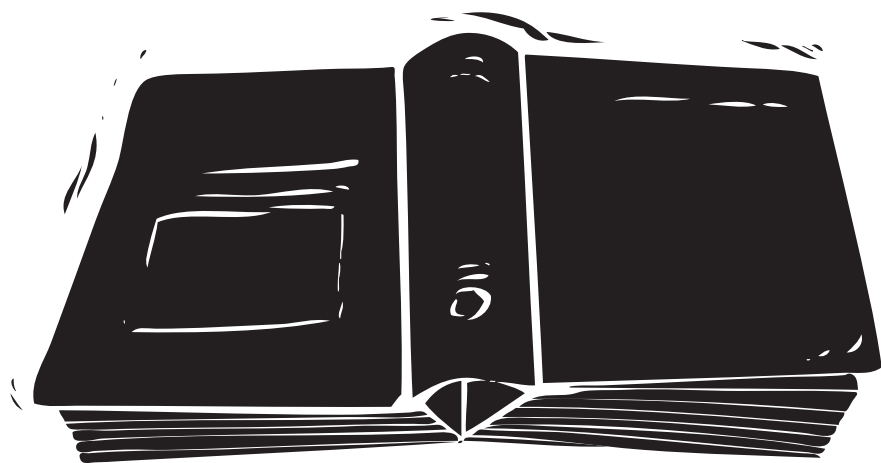
Giedra Radvilavičiūtė (1960) litván nyelv és irodalom-ból diplomázott a Vilniusi Egyetemen. Ezt követően középiskolai tanárként, valamint újságíróként is dolgozott. A '90-es években az USA-ban is élt, jelenleg Vilniusban nyelvi szerkesztőként tevékenykedik. Íróként sajátos műfajt hozott létre, mely a klasszikus és a tárcanovella műfajára egyaránt emlékeztet. Anekdotikus-esszéisztikus írásai ugyan a mindennapokból táplálkoznak, mégis kifejezetten derűsek és humorosak.

Giedra Radvilavičiūtė

MA ÉJJEL A FALNÁL ALSZOM

A Vilnius óvárosában élő litván író nő játszi könnyedséggel közlekedik a hétköznapi és a rendkívüli, valamint a nevetséges és a fenséges határmezsgyéjén. A novellák egy része önéletrajzi ihletésű, ám finom abszurdításukkal rendre túlmutatnak a valós eseményeken. Minden szövege nagy gonddal megkomponált „koktél”: kerülhetnek bele kitalált vagy valódi rokonok, a vilniusi pályaudvar koldusai, szerelmek, a gyermekkorboldogsága, a felnőtt lét józansága és magánya; a litván függetlenség és önazonosság törekénysége; irodalmi szövegek, melyek íróként, emberként egyaránt formálták a szerzőt; nagy hallgatások, humor, irónia és bölcs megértés – mindenből épp annyi, ami a tökéletes kompozícióhoz kell. A cselekmény hűlt helyén egy realitásból és képzeletből, emlékekből és humorból szőtt sűrű hálóbba gabalyodunk, mely menthetetlenül rabul ejt minket. A kötet 2012-ben elnyerte az Európai Unió Irodalmi Díját.

Fordította: Laczházi Aranka

1. A SZÖVEG VONZÁSA

A hatásos szöveggel kapcsolatban van néhány minőségi kritériumom. Az első. Miután elolvastam, az elbeszélés újra kússzon vissza az emlékezetembe, anélkül, hogy ezt akarnám: nem feltétlenül a cselekménye vagy a szereplői miatt. Lehet, hogy csak valamelyik részletével, egy hasonlattal, metaforával, valami váratlan dologgal: *A tanyájukra ugyanis bomba esett a háborúban. A nagyfi összes rokona bennégett, és a nagyfi akkor megzavarodott. De az egyik orvos azt tanácsolta neki, hogy sétáljon hideg széllel szemben, és ez valóban segített** (E. Tode). A második. A szöveg ne legyen túlságosan távol a saját tapasztalatomtól. Kezd úgy tűnni, hogy én is átéltem ugyanazt, én is ott voltam, ettem, ittam, jót mulattam, ugyanazokat a szavakat ízleltem: *Egyszer, emlékszem, megkérdezted tőlem: tudod-e, mi van ott, ahol a Polocko utca véget ér? Összehúztam magam, még egy kicsit meg is borzongtam, de te csak néztél a szemembe makacsul: mondd, mi van ott? Hát,*

* Pusztai Réka fordítása. (Ez és a továbbiak a fordító jegyzetei.)

mondtam, nyilván az erdő, erdő, mi más. Meg... Nem, hevesen meg-
ráztad a fejed – talán erre a fejrázásra vágyom ma is a legjobban –,
csak a köd van ott meg az ég, érted? (J. Kunčinas). A harmadik. Mikor
olvasom a szöveget, felejtsek el mindent, ami körülöttem van – néha
egy pillanatra, máskor ez az állapot tovább tart: A ki tudja honnan
odatévedt kicsiny pillangó energikusan és összevissza kezdett ver-
desni a szárnyával felettünk – mint egy papírdarabka a könnyű
szélben. Repkedett erre, arra, aztán rátelepedett a lány mellére, kicsit
megpihent, újra felreppent, és eltűnt a szemünk elől. A pillangó elre-
pült – és én úgy éreztem, a barátnőm kicsit, alig észrevehetően meg-
öregedett (H. Murakami). A negyedik. Az elbeszélés az ismert, akár
banális dolgokat újszerűen mutassa be: Akkoriban tűnt fel nekem
első ízben, hogy egy nőről semmit nem lehet mondani. Észrevettem,
valahányszor róla meséltek, mennyire fukarkodtak vele, másokra hi-
vatkoztak, és másokat írtak körül, a környezetről, bizonyos helyekről
és tárgyakról beszéltek, mindaddig, míg egy meghatározott ponton
mindezeknek vége szakadt, azon a halványan megvont körvonalon
túl, amely körülzárta őt* (R. M. Rilke). Az ötödik... Amint valamit
teljes mélységében meg akarok fogalmazni, rám tör a pánik. Minden
kimondott mondat vitatható és efemer lesz. A végső igazság titokká
változik, amelyet nyilvánosan nem bírok kétségek nélkül kimondani.
Nemrég láttam egy filmet. Abban a filmben először elmesélték, aztán
be is mutatták, hogy régen a keleti országokban az volt a szokás, hogy
ha egy embert nyomasztotta valaminek a tudása, akkor kiment az er-
dőbe, keresett egy odvas fát, odament hozzá, egész közel, hogy az ajka
a kéreghez ért, és miután a sötét odúnak elmondta a titkát, betömte
a lyukat az ott helyben kiásott földdel, kiszáradt fűvel vagy zsombék-
kal. A nőnek, akivel kapcsolatban egy férfi mesélt el egy történetet
a filmben – a férfi túlságosan szerette a nőt ahhoz, hogy szeretkezzen
vele –, a sziluettje olyan volt, mint egy rózsabimbó. Selyemruhájának

* Görgy Gábor fordítása.

a keresztcsontjától a nyaka utolsó csigolyájáig húzódó cipzárja megvédte őt a kinyílás szenvedélyétől.

Nem csak úgy véletlenül gondolkodtam a szövegeken. Semmit nem teszek ok nélkül. Egy litvániai kisvárosban voltam azért, hogy részt vegyek a kortárs irodalmi fórumon. Figyelmeztettek, hogy az írók esti felolvasása előtt kell majd mondanom valamit a televíziótól érkező újságíróknak. A fórumnak egyébként ez is volt a címe: „Északi nyár. A szöveg vonzása.” A litvánokon kívül jöttek írók a szomszédos balti államokból meg Skandináviából. Tavaly a felolvasás alatt rettenetes huzat támadt itt, a régi kastélyban. A falakról lehullottak a bekeretezett fényképek, az egyik zenész szaxofonja bedugult a homoktól. Az erős szélroham egy izlandi író kezéből kitépte és egyenesen a kandallóba röpítette a papírlapokat. Az író nem mérgelődött, mert abban az országban a tűzre úgy tekintenek, mint a csodára. Ő maga mesélte, hogy Izlandon annyira hideg van, hogy az összes rovar közül csak a *phtirus pubis* (a lapostetű) él meg. A felolvasásig azonban még maradt két órára. Elhatároztam, hogy ebből az alkalomból megkeresem a városkában lakó távoli rokonaimat. Csak a címet tudtam, bizonyos minket összekötő apróságokat, meg a genetikai összefüggéseket: a városban már csak a nagyapám öccsének az unokája lakott. Ketten voltak lányok, de egyikük meghalt kamaszkorában. A Šermukšnių utca nem lehetett messze, ott kellett lennie a régi, kissé elhanyagolt kastély parkján túl.

A fivérek egészen a halálukig haragban voltak. A háború után nagyapámat öt év börtönre ítélték. A malomban dolgozott, és állítólag (vagy tényleg) olykor csalt a liszt mérésénél. A családjának lopott pár száz gramm lisztet zsákonként. Abban a családban születtem én több mint tíz évvel később. Az íz a tormától van. A moly a gyapjúból. Az ember – lisztből. Mikor a kórházban először adtak oda anyámnak szoptatni, úgy mesélte, az arcom ráncai között még ott volt a liszt. A nagyapám mindenre esküdözött, hogy ártatlanul ült. Az öccse

viszont, mikor kicsit ivott, mindig azt mondta, hogy nagyapa kis kora óta vezér volt, csaló és kalandor. Felidézte azokat az időket, mikor verekedtek. A nagyapám, aki öt évvel idősebb volt, a padlóhoz vágta az öccsét, a kezével a földhöz szorította a csuklóját, mintha ő lenne a Megfeszített, odahajolt az arcához, hunyorított, és azzal fenyegetőzött, hogy mindjárt szép lassan le fogja köpni. Békákat fogott be a cérna spulnijából készített szekér elé, az öccse arcát belenyomta a tálban lévő tésztába és „halotti maszkot” készített róla. Fél lábbal felugrott az asztalra, mikor az ünnepi terítővel terítették. A nagyapám minden eshetőségre készen egész életében tartott puskát, hol legálisán, hol nem. „Elcsaltad a lisztet Elenának meg a gyerekeknek, hogy jobban éljétek” – mondogatta az öccse felbátorodva, aztán azon nyomban, hogy enyhítse az ítéletét, vagy egyszerűen csak mert fél, hogy kap a pofájába, énekelni kezdte, hogy „Állj fel egy kőre, ülj fel a lóra...” Nagyapát Moszkván túlra, Zagorszk közelébe vitték börtönbe. Még az utazás alatt történt, hogy egy másik elítélt a vonatban hátulról hozzásimult, és szeretkezni akart vele, *tyibé bugyet horosó i mnye bugyet horosó.*^{*} Nem tudom, mit felelt neki nagyapa, de később soha többé senki nem tett neki ilyen ajánlatot, még a lágerben sem, soha a három év alatt. Az öt évet nem töltötte le az amnesztia miatt. Köztörvényesekkel ült együtt, akik már a reggeli alatt kigombolták a sliccüket, és mutogatták az újoncoknak a nemi szervüket. Máig nem értem, hogyan tudta ott, az orosz erdőben meglátogatni őt a nagyanyám. Sokszor elmesélte, hogyan tévedt el a hideg télben a márványfalú moszkvai metróban a kartonbőröndjével, amiben a szalonna volt. Akkor zavarodott meg az elméje..., de aztán elkezdett a széllel szemben menni, a hűvös, frissítő széllel szemben, és ez segített rajta. Nem tudom őt elképzelni az orosz hóviharban, ahogyan magamat sem tudom elképzelni a Frankfurti Könyvvásáron. Az anyám a saját fényképeit küldözgette nagyapának a lágerba, míg megkapta onnan az első levelet, szintén fotóval. Ám ez

^{*} Jó lesz neked, és nekem is jó lesz. (orosz)

nem nagyapától származott, hanem egy bűnözőtől, akinek nagyapa megmutatta a lánya képeit. A bajuszos férfi ezt írta oroszul: „Messze bár, de lélekben mindig Önnel vagyok.” Mikor visszatért, nagyapa elmesélte, hogy nemcsak ezzel az emberrel kellett ott együtt élnie, hanem a két gyilkossággal is, amiket az elkövetett. Meg még azt a részt szerette mesélni, mikor visszajött. Anélkül, hogy nagyanyámat előre figyelmeztette volna, egyszer csak belépett a házba, mire nagyanyám kiejtette kezéből a serpenyőt az éppen belecsorgatott krumplis palacsintával együtt. Az öccse soha nem küldött neki csomagot a lágerba. A haláluk előtt azonban kibékültek.

Nagyapám maga jött el békülni ebbe a városkába, ahol most a kortárs irodalmi fórum zajlott balti és skandináv írók részvételével. Ám a fivérek sorsdöntő találkozása előtt voltak fontosabb események is. Meghalt nagyapa öccsének egyik unokája, majd ezt követően, tehát Isten létezését megcáfoló sorrendben, a lánya. A halott unoka fényképére még emlékszem. Egy kamaszlány fekszik a koporsóban, szemlátomást a saját szobájában. A kezében könyv. Olyan, mint egy imakönyv, túl nagy. A koporsó mellett az anya áll, akinek meg kellett élnie gyermeke halálát, meg egy fikusz. Pont annyi idős voltam, mint a halott lány. Talán csak ez volt, ami megrázott. Állandóan eszembe jutott az a lány a koporsóban, ahogy mellette fekszik két halott copfja, mint két faág – mindig, mikor a fogamat mostam, amikor a tükör előtt nyomkodtam a pattanásaimat a nyakamon, mikor kivettem az ékszereket az alma formájú kis dobozból, mikor könyvet olvastam, és sírtam, hogy az író milyen pontosan írja le a szerelmet. Nagyapa ötvenedik születésnapjára valaki abból a városból újságpapírba csomagolt sonkát küldött. A sonkára, ami olyan márványerezetű volt, mint egy moszkvai metróállomás, emlékszem. De a rokonokra nem.

Pontosan két órák volt. A kastély mögött a parkban az ösvények nem voltak leszórva. Se murvával, se kavicsokkal. A hónom alatt csak egy doboz trüffelt vittem Emilijának. Lehet, hogy Emiliuténak kell

majd szólítanom, ahogy nagypapa mondta mindig, miközben felbontotta az öccse utolsó tollba mondott leveleit, amiket az unokája írt le. A nap már lemenőben volt, a repkedő bogarak fel-felvillantak a ferde fénysávokban, aztán újra eltűntek a napsütötte részen túl. Csak sárga virágok nyíltak. Kicsiny közepükben rövid, szabályos gömb alakban virágpor ködje sűrűsödött össze. Félttem, nehogy hirtelen homokvihar támadjon, ami, úgy látszik, ezen a vidéken gyakori. Egy nő, aki Vilniusban hajszákkal, szárított jázminszirmokból varr blúzokat, nemrég megkérdezte tőlem, szeretek-e a természetben lenni. Egyedül nem. Egyedül tényleg nem. Azt feleltem neki, hogy nekem ilyenkor a távoli kutyaugatás misztikusnak tűnik, minden fűszál önálló életre kel, az ég pedig úgy borul rám, mint egy dupla fenekű ibolyaszín bőrönd, amelyben veszélyes, apokaliptikus dolgok rejtőznek. Bogár repült a szemembe, marta. Balra a temető kerítése húzódott, és furcsa volt tudni, hogy egy bizonyos helyen ott fekszik fehér koporsóban az a lány a hatalmas imakönyvvel a kezében, egy csepp a véremből.

Jobboldalt a Helytörténeti Múzeum vöröslött. Ahogy mentem az ajtajában dohányszagú nő felé, szürke kisegérnek tűnt, aki bundácskájával minden reggel letörölgeti a megunt kiállítási tárgyakat az egérfogójában, de közben egy pillantást se vet rájuk. Ám ahogy a közelébe értem, akkor tűnt fel első ízben, hogy egy nőről semmit nem lehet mondani. A körme telt meggyszínű, a bokáján ezüstlánc. Selypített, ahogy a Šermukšnių szót ejtette. És emlékezetemből egy német szót hívott elő: *verführen* – elcsábítani. Már régen megfigyeltem, hogy a selypítés, sőt a kancsalság is, néha különös módon növeli az erotikus hatást.

– Ott balra vigyázzon a tónál – mondta a nő, miután a Šermukšnių utca felé intett. – Úgy hívjuk, a Királynő szeme. Három méter mély, de messziről úgy néz ki, mint egy rét, teljesen be van növe.

Ahogy továbbindultam, arra gondoltam, hogy a nő csak a nyarat bírhatja ki a múzeumban (az ő szeme is három méter mély).

Emilija kijött elé a kertbe, régi, de még mindig fehér nővérköpenyben. Az arcán nem ismertem fel nagyapa egyetlen vonását sem. Mégis otthon éreztem magam, mikor azt mondta, ne vegyem le a cipőm, és teát főzött. Az egyszintes házat végül is nem jártuk körbe, csak azt láttam, hogy a régimódi kályhán két macska kuporgott. A „szilvától roskadozó” kertben pedig egy derékig meztelen férfi keverte a betont. Emilija úgy kezdett mesélni magáról, mintha rég nem találkoztunk volna. Pedig valójában soha sem találkoztunk. Még a gimnáziumi fényképeken se láttam. Emilija a kisváros kórházában dolgozott. A veseelégelenségben szenvedő betegeket közeli hozzátartozóik hozták be vértisztításra. A férjek legfeljebb két-három alkalommal kísérték el a feleségüket, általában nagyon udvariasak és ijedtek voltak. Később a feleségeik olyanok lettek számukra, mint lyukacsos és szörnyen megsárgult körték. Senki nem tehet róla, mondta Emilija, így működik a természet, régen rájöttem, hogy a férfi addig szeret egy nőt, amíg kívánja. A nők viszont néha még a férfiak halála után is szeretik őket. A feleségek kísértették is a férjeiket a kezelésekre, amelyek olykor négy óra hosszat tartottak, egészen a halálukig, ha nem akadt vesedonor, és a helyzet reménytelen volt. Az emberek – férfiak is, nők is, egyformán – sírtak, hogy a csuklójuk és a lábuk a vénákba meg az artériákba helyezett értágítók miatt úgy összevissza volt lyukasztva, hogy már nem tudta az ember, hová szúrja a tűt. Emilija azonban tapasztalt volt, előbb vagy utóbb megtalálta azt a helyet. A gyakori fertőzések miatt szkeptikusan viszonyult a peritoneális dialízishez. Persze ha ezt a kezelést otthon is megcsinálhatja magának az ember... Fél évvel ezelőtt még kaunasi klinikákon dolgozott. Ričardas – az ablakon át a férfi felé intett, aki a betont keverte – akkoriban Írországból hajította a pénzt egy halfeldolgozó üzemből.

– Ősszel férjhez megyek. Elegem van abból, hogy hétfvégeken jöjjenek ide Kaunasból. Emiatt volt az is. Összejöttem egy orvossal a másik osztályról. Én vele feküdtem le, ő meg más nővérekkel is. Egész

végig, amíg tartott a dolog, valahogy nem bírtam rávenni magam, hogy tegezzem, azt mondtam: „ön”. Magázták a gyerekei is. Egyszer a régi Mercedesében szeretkeztünk. Télen. Kinyitottam a szemem, mellettem ott lélegzik egy ember, ott bűzlik egy ablaktörlő rongy. Az erdei út mellett behavazott tábla: „Katolikus nyári gyermektábor”. Éreznem kellett, hogy fiatal vagyok, van két működő vesém, éreznem kellett, hogy élek. A gyerektábor táblája mögött behavazott fenyőerdő, nyúl- meg kutyanyomok, hó, azon a termoszkunkból kifröccsent kávé, távolabb – a külváros, Kaunas, emberek, hangok, de nekem úgy tűnt, azon a táblán túl nincs semmi... Hogy csak köd van ott meg az ég, érted? Hirtelen rájöttem, hogy már nem tudom azt mondani annak az orvosnak: „ön”. De már nem is kell, mert már nem szeretem. Mikor Ričardas visszajött, és én már itt dolgoztam, még egyszer telefonált, éjszaka, a kaunasi kaszinóból. Részeg volt, de nem nagyon. Azt mondja, Emilija, mindig tudtad, mit akarsz, bár én nem értettelek meg egészen, gyorsan mondd meg, melyik színre tegyek – pirosra vagy feketére, mondj bármilyen számot, csak szerencsés legyen. Mellettem ott fekszik Ričardas. Azt suttogom: a szín a piros, a szám a hetes. És feltétlenül hívja fel, doktor úr, a többi nővért is Kaunasban, ha csak egy vélemény van, nem érdemes kockáztatni... Az én Ričardasom meg álmában azt mondja, micsoda felelősséggel jár a te munkád, Emilija, nélküled éjjel mindenki eltéved a laboratóriumban a fiolák között.

– Emilija – mondom –, a szerelem három évig tart. Ahogy a börtön is. Aztán hazatérsz.

– Honnan tudod? – kérdezi.

– A francia íróktól – mondom.

– Meg ne haragudj, de az irodalom, tudod, egyáltalán nem érdekel. Nekem jobban ment a kémia. Olvastam, hogy itt, a kastélyban, van az a fórum, de nem megyek el. Talán csak este, zenét hallgatni. Úgy kihajtom magam a kórházban, hogy az újságot se mindig olvasom el. Meg aztán, este szilvát teszünk el. A mézet is rendbe kell tenni. A méz

összel még kicsit ki is segített minket, hogy megéljünk. De a húgom, ő biztos még egyetemre is ment volna irodalmat tanulni. Bár nem tudhatjuk, tizenkét évesen meghalt. Mikor már nagyon beteg volt, anyám az egész városi könyvtárat hazahordta a táskájában, aztán mindet visszavitte. Úgy is találták meg reggel a szüleim, könyvvél halt meg. Azzal a könyvvél is tettük el – 1972, *Éhség, Pán, Vik-tória*. A szomszédok, az ostobák, azt mondták, nem féltetek Istent, hogy egy regényt nyomtok a lányotok kezébe imakönyv helyett, de anyám köpött rá. Azok az asszonyok, akik tulajdon gyermekeiket temetik, eltemetik velük Istent is. Azonkívül, talán nyugodtabb volt, hogy azt gondolhatta, a húgom majd a mennyországban befejezi azt a könyvet. Énrám úgy hatott a testvérem halála, hogy a mában élek. Bár talán nem is a halál, túl kicsi voltam, hogy megértsem, talán a betegek. Ričardas egészen másképp gondolkodik. Számára a múlt nem létezik, csak az, ami lesz. Hazahozta a pénzét Írországból, most épít egy melléképületet, azt mondja, lesz egy másik bejárat a gyerekeknek. Nem tudja, hogy míg ő Írországból volt, engem megoperáltak, és valószínűleg nem lesz gyerekem.

Azok közül a képek közül, amiket Emilija mutatott, nagypapa egyiken sem volt együtt a fivérével. Mintha egymással versengve csak az emlékekben tudnának együtt élni. Az albumban azonban ott volt ugyanaz a fénykép, amit én gyerekkoromban összetéptem félelmemben: fehér koporsóban kamaszlány fekszik faszerű hajfonatokkal és Hamsun könyvével a kezében, mellette pedig az anya meg a fikusz, akiknek meg kellett élniük az ő halálát.

Később kimentünk a kertbe, mert Emilijának kedve támadt szilvát szedni nekem, meg bepakolni egy liter mézet. Ričardasnak csak nem mutatott be, felmászott a létrára, zománcozott tálat tett a fejemre, egyik kezemmel tartottam, másik kezemet csípőre tettem, és úgy néztem ki, mint azok a nők a szovjet palackok címkéin, amikben moldáv bor volt. Kimelegedett macska dörgölte fejét a lábszáramhoz.

A szilvaszemek pont a fejem búbjára puffantak. Egy ki tudja, honnan odatévedt kicsiny pillangó energikusan és összevissza kezdett verdesni a szárnyával fölöttünk – mint egy papírdarabka a könnyű szélben. Repkedett erre, repkedett arra, rátelepedett Emilija mellére, kicsit pihent, újra felreppent, és eltűnt a szemünk elől. A pillangó elrepült, és én úgy éreztem, meg tudom jósolni Emilija jövőendő életét. Ričardas kibővíti a házat, de nem fog munkát kapni ebben a kisvárosban. Megint elmegy Írországba, hiszen ott minden munkakapcsolata megmaradt. Fagyasztott halat fog csomagolni a futószalag mellett, és egy fél év múlva érzi majd, hogy megfagy a szíve. Egy este, ahogy kimegy a kocsmából, és enni akar, egy másik bárban megismerkedik egy nővel, aki Litvániából egy évre jött ide szállodában dolgozni, hogy szép síremléket tudjon állítani balesetben meghalt fiának. Haza fogja kísérni a nőt, mesél majd neki az új melléképületről, a szaros életszínvonalról Litvániában, sőt még Emilijáról is. Másnap vagy harmadnap megkapja Emilija levelét, akit a távolság felbátorított, és a levélben bevallja: nem lehet gyereke, és bűnösnek érzi magát, hogy ezt nem mondta meg a férfinak. Emez felidézi majd a kisvárost, vagyis azt, ami ott várta, és ami mintha az otthona lett volna – a „szilvától roskadozó” kert, ősszel a méz, Emilija, aki régi fehér köpenyeket terít a padlóra felmosóröngy helyett és...

– Na, ennyi talán elég? – kérdezte Emilija az ágak közül.

A köpenyét levette, és a fejére tekerte a méhek miatt. Lehajolt, oldalról nézett rám. Levettem a tálat, felnéztem, és rájöttem, hogy valamire emlékeztet: félig elfordított fehér arc, amit nem sütött meg a nap, telt, nedves ajkak, múltja nincsen – csupa várakozás (bár ő talán épp ellenkezőleg gondolta), a haja helyén fehér drapériaörvények... A fáról, az ágak közül, Vermeer igazgyöngy fülbevalós lányalakja nézett rám nagy szemekkel. Csak a fülbevaló helyén, egészen a fülénél, kicsit remegve, súlyos, opálszínű köddel bevont szilva függött.

Aztán még kimentünk a temetőbe. A hónom alatt tartottam a szilvás

zacskót, a literes mézesüveget és igyekeztem megjegyezni Emilija húgának sírját, bár az ilyen helyeken mindig azt gondolom, hogy másodszor nem fogok idejönni. A családot több rétegben temették a földbe, de én rögtön nagyapa testvére után elveszítettem a fonalat. A sírnál egy hársfa nőtt. A sírkő megfeketedett a hársfavirágok nedvétől, ez furcsa, hiszen már augusztus vége volt. Nyilván ez a nyár közepén termelődő szirup már évek óta szivárog a kőre. Búcsúzáskor megcsókoltuk egymást. És már megint azt képzeltem, hogy ajkammal egy olajjal épp megfestett, meleg képet érintek.

Visszafelé gyorsabban jöttem, mint odafele, és nem ugyanazon az úton. A parkban, úgy látszik, közben esett az eső, mert az ösvények szélén sávokba összecsomósodott, lelapult virágszirmok sárgállottak. Elméletileg, úgy tűnt, nagyapám meg az öccse is járhattak itt. Bár ki tudja. A falusi embereknek nem volt ideje efféle szokásokra, hogy saját gyönyörűségükre sétálgassanak.

Alighogy a fák között megpillantottam a kastély falát, arrafele fordultam az ösvényen, de majdnem a bozótoson keresztül. Nagyon régen valószínűleg sétány volt itt. Az ösvény végében egy semmiféle funkciót be nem töltő, törött, kifakult sorompó állt. Átmásztam alatta, mert körös-körül, mint kivágott ablakú várak, mindenféle csalán nőtt. A tarkára festett sorompókról mindig a perforált vonalak jutnak eszembe – itt levágni – a postai csekkeken. Az ilyen dokumentumszövegekben felül van az általános információ, a perforáció alatt pedig a dátum, a telefonszámlák, kiszámolva a meglepő hosszúságú helyi és távolsági beszélgetések. Egyszóval, a szaggatott vonal alatt a kevéssé izgalmas absztrakt dolgok idegesítő jelen idővé változnak.

Ahogy mentem keresztül a réten, már messziről megláttam a két újságíró a kamerával, amit egyszerűen letettek a fűbe. „Köszönöm, hogy nem késel” – hálálkodott ironikusan a barátnőm, aki Anykšćiaiból utazott ide. Rögtön lelkifurdalásom támadt. Tudtam, hogy ő maga

sehonnan sem szokott elkészni, pedig pár hónapos kislányát hagyta otthon, akinek a hűtőben kis kockákban lefagyasztotta az anyatejet. Két napra, hogy nyugodtan részt vehessen itt a fórumon. A férje adagonként felmelegítette a tejet, és azzal itatta a gyereket. A barátnőm meg volt győződve arról, hogy a gyerekeket legalább fél évig a saját tejünkkel kell táplálni, s akkor hároméves korukig egyáltalán nem lesznek betegek. Egy ismerős költő műanyag pohárból kávéat ivott, a zakója zsebéből kilógott egy férfizokni. Tartoztam neki öt litasszal meg egy idézettel. De rá se néztem. Nem szeretem a költőket, mert megbízhatatlanok, és általában sokgyermekes családból származnak: több, a verseket kedvelő nővel élnek, több gyerekkel, több városban.

Félelmemben, mert nem tudtam, hogyan fogalmazzam meg pontosabban a hatásos szöveg ötödik kritériumát, elfelejtettem köszönni az újságíróknak. Lépegettem a réten a valamiért már korábban bekapcsolt kamera felé, mintha ott valami kitüntetés várna rám. (Egy újságpapírba csomagolt sonka.) Csak akkor álltam meg, mikor már nem volt hová menni tovább, mert ajkammal megéreztem a kamera üvegét. Úgy tapadtam rá, ahogy a csigák tapadnak a fa kérgére, és mindenféle, ilyen alkalmakkor kötelező bevezetés nélkül suttogni kezdtem azt, ami számomra a szöveg utolsó kritériuma:

– Ötödször. A jó szöveg sokszor vissza kell, hogy húzzon magához. A régi parkok vonzzák így az embert, hogy ott sétáljon. Ezekben mindig eltévedhet az ember. Mégis, az egymásba fonódó ösvények ellenére, a messziről visszhangzó misztikus kutyaugatás, a virágokról felszálló köd, a benőtt tavak, a fejünk felett becsukódó, veszélyes dolgokkal teli ibolyaszín bőrrönd és a csalános várak ellenére haladsz előre, biztosan érezve, hogy egy helyen vár rád valami, ami ugyanolyan fontos, mint a végkifejlet. Mint egy vér szerinti rokon, akit addig egyáltalán nem vagy szinte egyáltalán nem ismertél...

A kamera mögött álló férfi ezek után a szavak után nem mozdult onnan, ahol állt. Ennél nagyobb marhaságokat is összehordanak

manapság az emberek a televízióban, csak hogy jobban megjegyezzék őket. Az egyik énekes, magam láttam, még azt is elmesélte, hogy a barátnőjével legjobban virradatkor szeretnek szeretkezni, ülve, úgy, hogy közben ez a dal szól: „...bár csak hárommillióan vagyunk a világon”. Aztán az újságírók és a kedvese szeme láttára letolta egyedi tervezésű alsógatyáját. Miattam viszont a mellettem álló újságírónő mégis zavarba jött egy kicsit. Láttam, hogy nem vagyok már fiatal, nem vagyok fotogén, valahogy összemertem (a sorompó alatti átmászástól), és egyébként is... ideges vagyok. Anyáskodva megfogta a könyökömet, pár lépésnyire odébb húzott az objektívtól, maga felé, és ezt kérte: „Talán az elméleti dolgoktól, a szövegtől térjünk vissza ehhez a fórumhoz. Bizonyára van valami egészen személyes, őszinte élménye erről az ünnepségről. Tavalyról, vagy talán még korábbiakról?” Rögtön megkönnyebbültem, a szavak könnyedén kezdtek tódulni, félelem nélkül:

– Mostanában sokat gondolok az északi nyár örökös nappalára... Emlékszem, két évvel ezelőtt nagyon gyorsan telt az idő, mérhetetlenül gyorsabban, mint most, észre sem vettem, és már vége is volt a nyárnak. Két év előtt volt az, 1855-ben, leírok egyet-mást róla, csak úgy, a magam mulatságára, mert akkor valami történt velem, vagy talán álmodtam.*

...Már amikor az évet mondtam, rájöttem, hogy nem a saját szavaimat mondom. Tomas Glahn hadnagy feljegyzései voltak ezek. A *Pán* első oldala. Az a könyv, amivel Emilija húgát eltemették. Hirtelen mindenáron mesélni akartam erről a lányról az újságírónak. Ez igazán személyes, őszinte élmény lett volna erről az ünnepségről... Korábbiakról... Az újságíróra pillantottam, de ő épp az operatőrre nézett. Már nem mosolygott. Így, hogy már nem éreztem azt a támogatást, amire életbevágóan szükségem lett volna, teljesen összezavarodtam. Hogy elkerüljem a kamera tekintetét, amely messziről meglepően

* G. Beke Margit fordítása.

hasonlónak tűnt a fakéreghez, lehajoltam. A fű smaragdszínű volt, megérintettem – merev. Két ember négy lábát láttam, úgy néztek ki, mintha egyetlen lényhez tartoznának. Körülöttünk nem voltak se szénakupacok, se zsombékok, se más elszáradt nyalábok. Akkor sietve, anélkül, hogy felegyenesedtem volna, feltéptem az ujjaim közül kicsúszó literes üveg tetejét, négy ujjamat beledugtam az Emilijától ajándékba kapott mézbe, amely ősszel segített nekik megélni, kikotortam egy jó maréknyit, és azzal bekentem a kamera objektívjét. (Pontosan úgy csináltam, ahogy régen Keleten csinálták az emberek, amikor egy fának mondták el a titkukat, mert azt akarták, hogy az így megfulladjon a sötétben.)

Szczepan Twardoch (1979) esszéista és rovatvezető újságíró. Rendkívül büszke szülőföldjére, Sziléziára. Filozófiai és szociológiai tanulmányait is a katowicei Sziléziai Egyetemen végezte. Morfium című regénye páratlan sikernek számít: elnyerte a Polityka hetilap 2012-es Paszport díját, valamint a legrangosabb lengyel irodalmi elismerést, a Nike közönségdíját; a magyar megjelenés idején pedig az Európai Könyvdíj (Le Prix du Livre Européen) hivatalos listáján szerepel.

Szczepan Twardoch

MORFIUM

Isten? Haza? Becsület? Morfium! 1939, Varsó, a német megszállás első heteiben. Konstanty Willemann varsói polgár, egy német arisztokrata és egy asszimilált sziléziai asszony gyermeke, akit nemigen foglalkoztatnak a hazafias jelszavak, a hős katonák vérével megszentelt hagyományok. Egy cinikus gazember, egy bonviván, egy romlott morfinista. Hűtlen férj és rossz apa. Nem akar se lengyel, se német lenni... Csak egy újabb adag morfiumot, és tovább élni a világfi és szoknyabolond életét. A történelem elől azonban nincs menekvés. Szczepan Twardoch olyan antihőst alkotott, akit szeretünk, akinek szurkolunk, annak ellenére, hogy szégyentelen és megátalkodott. Akinek Varsó kiégett utcáin tett minden lépését egy különös hang kíséri, egy rejtélyes erő, mely a múltat és a jövőt is ismeri. S hogy ez egy gépezet, mely a világ feletti uralmat bírja, vagy a Sátáné, talán a címben szereplő drog suttogja a gonosz varázslatokat hősünk fülebe? Twardoch egy embert mutat meg nekünk, akit felkapott a történelem forgószele, akit rabul ejtettek saját ösztönei, valakit, akinek több szégyenletes vonása van, mint jó. Talán mert a világ is éppen ilyen.

Fordította: Körner Gábor

1. FEJEZET

(részlet)

Fejfájás. Bűz.

Szétrobban a feje. A nyelve érdes, mint egy kiszáradt, döglött csiga. Szájpadlásán megszáradt váladékkéreg. Szétrobban a feje. Üresség. Saját kipárolgásának a bűze.

Szóval felébredt? Felébredt? Nem ébredt fel. Aludjon még? Alvás, álmában eltűnik a szenvedés? Nem tűnik el.

Álmában... Álom volt?

Szóval felébred. Felébredek. Felébredtem. Ég a szeme, túrja kifelé a takonyrögöket, az ujjammal túrom, csipás szem. Kinyitom. Hol vagyok? Nem otthon.

Muszáj felkelni, felkelni, vécézni, könnyíteni magamon. Nincs kedvem. Feküdne, feküdnék. Hol van? Nem otthon. Muszáj felkelni.

Felkelek. Felkeltem. Szédülés. Leül az ágyra.

Ül, ülök, szédülés, hányni, egy hirtelen ugrással előrevetem magam, mint egy vívó, egy úszó, előre, előre, ki a lakásból, amely nem az enyém, a folyosóra, a budiba.

Ürül, üríték, a feszes tömlőből petyhüdt tömlő lesz. Szétrobban a fejem. Van víz? Elforgatom a négyágú csapot a kék plakettel, olyan, mint a Virtuti Militari jelvény, nincs víz, még mindig nincs. Van a vödörben. Aniela hozta, vagy valaki más.

Leöblítem a vécét a vödörben lévő vízzel. Aztán mosdó, dugó, vízszugár a mosdó porcelánkagylójába, iszol? Iszom. Iszunk. Iszunk.

Tegnap: a Városi Tanács közleményben sorolja fel a huszont két ingyenes vízvételi pontot. Az ezeken a pontokon vett vizet használat előtt fel kell forralni. Szarok rá. Megpaskolom az arcom, a maradék vizet püffedt pofámra locsolom, recseg a koponyám, hallom, ahogy recseg, belülről duzzadt agyam nyomja a csontot, kívülről a jeges vízszugár hűti, felemeli a fejét. Engem lát a koszos tükörben.

Én vagyok az. Konstanty Willemann.

No meg a vodkázás eredménye. Konkrétan a borozásé: az utolsó négy üveg, magamban, a konyhaasztalnál, az Aniela által platnin pirított, fokhagymával bedörzsölt, sós kenyeret harapva hozzá. Az utolsó négy üveg. Nincs több. Nem lesz több. Lehet, hogy soha többé nem lesz? Hülyeség, bor mindig lesz. Csak nem nekem.

Az M-absztinencia ötvenharmadik napja. A németek tizennegyedik napja Varsóban. Magányos ivászat, a második üveg felétől disznó dalok éneklése, a harmadiknál hazafias dalok, az ám, a negyediknél zokogás, zokogás, zokogás. A résnyire nyitott konyhaajtón benéz Aniela álmos arca, nincs szüksége valamire? Kifele, te szipirtyó, ki-fele, te kikent-kifent múmia, magányra van szükségem, magányra vágyom a magam és városom tragédiájában, meg az ötödik üveg burgundira – egyiket se kaphatom meg!

Szükségtelen utólag elnézést kérnie Anielától. Aniela már megszokta. Ha az uraság leissza magát, szidja a világot és az embereket. Az uraság már csak ilyen. Az uraságok már csak ilyenek.

Eszembe jut az ordítózás, míg a tükörbe nézek. Eszembe jut Aniela: idős varrónő, anyósom cselédjének a nővére. Az ő kis szobájában

bujkálók. Ő a konyhában alszik. A háziak, akiktől a szobát bérli, nincsenek itthon. Elmenekültek. Én nem. Most pedig nézek a tükörbe.

Én vagyok az. Kócos haj, sápadt pofa, kétnapos borosta.

Csak most ér el a tudatomig vagy inkább idéződik fel a kép: a romba dőlt város, már nem az enyém, Hela és a kis Jurek a lakásunkban a Madaliński utcai Wedel-házban, mozgósítás, ostrom, kapitulálás. Starzyński a külvárosi szegénynép ellen harcoló német hadsereg szégyenéről szövegel, érdemrendek, elmaradt zsold, Ksyk örülete és fekete bajsza, a kapituláció után átvonulás a Sielecki parknál és a Parkowa utcán lévő állásainkból a könnyűlovas-laktanyába, ott kéne várni, hogy induljunk a hadifogságba, én viszont nem megyek, nyomom a szöveget, hogy tovább kell harcolni, az ezredes elenged, menj, menj, igazad van, tovább kell harcolni, a pisztolyomat, néhány társam fegyverével egyetemben, elássuk a názáreti nővérek kertjében a Czerniakowskán, az egyenruhát később elégetjük a kályhában, a csizmát is, pedig a csizmaért kár, eszméletlen büdös; nem vonulok hadifogságba, szó se lehet róla. Előtte meg, mozgósításkor – az ígéret. Absztinencia. A kapituláció után ez az M-absztinenciára korlátozódik; ezzel magyarázható tegnap az utolsó néhány üveg bor, hol lehet most bort szerezni? Sehol. Bujkálás, kész röhej!

Füst az égő Citadella fölött, milyen magasztos és szép. Testvéri üdvözlötünket küldjük a Hel-félszigeten harcoló katonáknak, mondja remegő hangon a rádióbemondó, éljen Lengyelország, nem halt még meg Lengyelország.² Pedig de.

Megadom magam.

Iszom még egy kis vizet, egyenesen a vödörből, erős karommal megemelem, mignem megint olyan lesz a hasam, mint egy tömlő. Tükör. Én vagyok az, én, én.

Gyűlölöm ezt a helyet. Gyűlölöm.

– Aniela, főzzön egy kávé! – kiáltok; a kiáltás szögeket ver a homlokomba, vastagok, mint Pilátus uja.

– Nincs kávé! – kiált vissza türelmesen Aniela a lakásból, tegnap is így kiabált.

Tudom, hogy nincs, mit kiabálok?

– Akkor főzzön egy teát.

– Nincs tea. Csak most gyűjtem be a tűzhelyet.

Miért, miért, miért?

– Ennivaló van valami?

– Semmi. Menjen le, venni köll. A csarnokban árulnak kenyeret, harminc garas kilója, negyedelve árulják.

Aniela morog, a konyhában morog, a kis konyhában a kis lakásban, ahol még ki is adnak egy szobát, egy szobát, amelynek öregasszony-szaga van, főttkáposzta- és hagymaszaga, pedig biztos legalább egy hónapja nem főzött semmiféle hagymát vagy káposztát, mégis; vagy csak jobb volna, ha főttkáposzta- és hagymaszaga lenne, ha pacalszaga lenne, csak én indukálom magamnak ezeket a szagokat, én találom ki őket, hogy erőt öntsek magamba?

El innen, muszáj. El innen ebből a lakásból, és nem jönni vissza. Az ablakban – eső, hideg. Vissza a fürdőszobába. Borotválkozzak, vagy sem? Borotválkozni hideg vízben? Mégiscsak borotválkozni. Valami frizurát csinálni. De semmi brillantin, pedig van, a polcon a dobozban, ezek most nem brillantinos idők, háborús idők, úgyhogy csak fésű, hogy ne olyan kócosan induljak el. Aztán aszpirin, kettő. Ez is fogyóban. Aztán trikó, alsó, zokni. Aztán felöltözöm vastag skót gyapjúba, a zakó alá meleg pulóvert húzok. Kalap. Sál. Kabátot még nem veszek, nincs még kabátidő. Nem elég, nem elég. A tweed melegít, de nem elég. Olyan ruha kell, hogy látsszon: nem akárki vagyok, mégis akárki. Hogy védjen a világ széthullásától, hogy emlékeztessen, nem akárki vagyok.

Én én vagyok. Konstanty Willemann, szeretem az autókat és az elegáns ruhákat, nem szeretem a lovakat, az egyenruhát és a veszteseket. Nem akárki vagyok. És mégis.

De ez nem vezet sehova, sehova. Nézem magam a tükörben, én én vagyok, a világ viszont volt-nincs, és ebben a világban én már nem én vagyok, vagy ha én vagyok, akkor is egész biztosan akárki. Még drága ruhában, drága cipőben is. Akárki. Ez az.

El innen. Megvetően csukódik mögöttem az ajtó. Gúnyt űz belőlem ez az öregeske ajtó, Aniela ajtaja, amely nem az enyém, bár az én felügyeletem alatt áll. El innen. Nem jövök vissza. Még nem tudom, hova megyek, de ide nem jövök vissza.

Kimentem a városba: nem az én városom. Az ablakokból hiányzott az üveg, ahol volt, keresztben leragasztva papírral, megannyi andrás-kereszt, rajta keresztre feszítve az életünk, de legtöbbször vak furnér és fekete szemgödör a kivájt keret és kitépett ablaküveg helyén. A boltok bezárva, bedeszklázva vagy levegőbe repítve, kereskedés a bolt helyett az utcán, árultak mindent: angol lovaglósizmát, fésűt, lámpát, enni-valót, olyan áron, amiért főbe lövés járna. És micsoda alakok! Varsó környéki kofák, akik isten tudja, honnan szedték az árujukat, előkelő hölgyek, apacsok, huligánok, kölkök. A társadalom szélnek eresztve: nincs zsidó, nincs görög, nincs hölgy, nincs kurva, nincs tanár, nincs tolvaj. Romos boltokból, rablásból vagy közönséges fosztogatásból származó áru, illetve saját szőrmebunda; a régi világ elillant, újság-papírra és papundeklire kirakva az utcán, elillant a dolgok rendje, akár az elkótyavetyélt kristályholmi, a hűvös októberben kíváncsú bundák az ismerős szekrényből kiröppentek az utcára, és az utcáról ismeretlen kezekbe; egy nő lovassági nyeret próbált eladni, kinek a lováról húzta le, kinek a feneke alól rángatta ki, minek kellene bárkinek ilyen portéka? Hacsak nem a hátára kötözi, és németeket furikázik az utcán.

Még főbe lövik.

– Ezért főbe lőhetik! – mondtam.

– Eriggyen innét, ha nem vásárol!...

Hát mentem. Milyen jó, hogy van pénzem, márpedig van, mert okos vagyok. Először is végigvonulok, én okos, a Krochmalna utcán,

zsidók sűrögnek, kizárólag dollárért-aranyért árulnak mindent, sietnek, és be vannak tojva, de én megyek, oda se bagózok a zsidókra, megyek a vásárcsarnokba kenyeret, szalonnát, tojást venni. A standok felénél ülnek. Csillagászati árak, egy kiló kenyér egy hetven. Az előjáróság által forgalmazott, harminc garasos kenyér elfogyott, egytől egyig elkelt. Piaci áron kell venni, drágábban, mint a zsidónál. Veszek egy kilót. A kenyéren kívül egy bögre aludttejet is veszek, mocskos bögre madzagon, a kofa tíz garasért tölt a tejeskannából mindenkinek, aki kér, fizetek, fenébe a koszos szájnyomokkal a bádogbögrén, iszom, az majd segít.

Nem segített. A nőnek van csokoládéja, háború előtti, egy tábla tizenkét zloty. Tizenkét zloty! Vettem Jureknek háromért, a nő koszos mancsával letör valamennyit, újságpapírba csavarja.

Az ennivalóval a táskámban (mégse fogok bevásárlóhálóval járni, mint egy cseléd) megyek tovább. Ha van pénzed, minden van, mindent túl lehet élni.

Nekem pedig volt. Még augusztusban, egy héttel a mozgósítás előtt lenulláztam a bankszámlámat, nem sok volt rajta, de valamennyi mégis, szóval lenulláztam, ilyen előrelátó vagyok, ilyen okos, vettem aranyat feketepiaci, de azért háború előtti áron, vettem dollárt, és most van, és Helának is van miből etetni Jureket, gondoltam büszkén, míg elsétáltam az Állami Takarékpénztár előtt kígyózó sor mellett, direkt kerülőt tettem, hogy megsemmisítek ezt a Filharmoníai kígyózó sort, fejenként ötven zlotyt fizetnek ki egyszerre, az emberek villogó szemmel nézik egymást a kalapjuk alól, ott van a pillantásukban: szanációs rendszer, rohadt tolvajok, ezredek, hol a pénzünk, a pénzem!?

Az enyém megvan. Mert okos vagyok, az emberek meg hülyék.

Mert okos vagy, az emberek meg hülyék.

Azért is tettem kerülőt, mert utoljára a kapituláció napján, de még a bejelentés előtt jártam az Állami Takarékpénztárban az

ezredessel, a helyettesével, Tomaszewski őrnaggyal és Chochol kapitánnyal a nehézgéppuskás századból. Tomaszewski Virtutit kapott, Chochol is, én a semmiért Vitézsgit; szóval ott voltunk a Takarékpénztár pincéjében, én illedelmesen hátul, hallgatok, mert körös-körül tábornokok: Rómmel, Kutrzeba, Tokarzewski, Czuma állnak a térkép fölött, cigarettáznak, legyőzve, megadva magukat, vesztiesen, elpuskázták Lengyelországot, de csak állnak a térkép fölött, állig begombolkozva, ezüst gallérok, finom tábornoki pisztolyok kis táskában a seggükön, női hat-hét milliméteresek, épp arra jók, hogy a fejükbe eresszenek egy golyót, de valahogy egyikük se eresztett, pedig odaadtak mindent, amit odaadhattak, nem csak a kabátgombjukat.³

A mi ezredesünk Rómmel vezérkari főnökével dumált, igen, a kapitulálás eldöntve; legszívesebben elővettem volna egy jó nagy pisztolyt, és szép sorban kilőttem volna a tábornoki fejeket.

Most a tábornokoknak nyoma sincs, csak az emberek állnak sorba, hogy hozzájussanak az ötven złotyjukhoz.

Az ennivalóval a táskámban az Európa Szállóba, a Lourse cukrászdába megyek, hogy meghallgassam, miről beszélnek az emberek. Hogyan jártatják a szájukat, hordanak össze hetet-havat, csattogtatják az állkapcsukat, mint kéregető vénember dobozzal a járdát. Dehogy – azért megyek a Lourse-ba, hogy kicsit még halogassam, ami ezután jön. Végül is ez az M-absztinencia negyvenkilencedik napja.

Belépek. Bent iszonyú tömeg, többségükben tiszték. Egy részük úgy tesz, mintha nem is az lenne, aki, de messziről látszik a pofájukon, hogy zupások, egyetlen hatalmas zupáspofájuk van, ezredespofájuk, őrnagypofájuk, kapitánypofájuk, nemesurak, olyan szépen elfért a beretvált pofájuk a magas gallérjukon hullámzó csíkok fölött, sapkájuk lakkozott ellenzőjétől fedve, most bánatosan ül vékony vagy épp kövér nyakukon, civil ingük piszkos gallérja fölött, szürke vagy barna ruhájuk fölött, amelyet isten tudja, honnan szereztek. A hórihorgas Faliński alighanem egy törpéről lehúzott gúnyában, zakója ujjá

félúton a könyöke és a karórája fehér nyomát őrző csuklója között. A sarokban ülő hájpacni kövér mellkasa szétfeszíti a zakóját, mintha megrepedt sült hurka lenne, küszködve begombolt inge szabályos ellipszisekben felfedi a hasát a gombok között, mint szőrös tésztát.

Mások – egyenruhában vagy félig egyenruhában, civil zakó és tábori bricsesz, katonakabát, de kalappal koszorúzva. Nekik nem kell bujkálniuk, ők modliniak.⁴ Különben is, ki elől bujkálnának, itt nincsenek németek. Kávéházban nem mászkálnak németek.

Persze mindenki bizalmaskodni akar velem. Nem mintha éppen velem akarna bizalmaskodni. Itt mindenki bizalmaskodik, és azt hiszik, én is beletartozom az ő „mindenkijükbe”.

És lökik a szöveget: Franciaország, Sikorski kormányt alakít, Rydzet internálták, így a szanáció, úgy a szanáció. Egy elmebeteg az ablaknál lévő asztalnál arról szónokol, hogy Lengyelországnak szellemi formát kell öltenie, szellemi állammá kell válnia, és a szellemből kell újjászületnie egyenlőtlenségek és üldöztetések nélküli országgént, a felvilágosult polgárok országaként, akiket a jóság, a szépség, a haladás, az Isten, az igazságosság és a barátság szeretete köt össze.

No meg az ávizscukorkák szeretete. Ávizscukorka is kell, gondolom magamban, rózsalikőr és ingyen kokain. A terem túlsó végében választok asztalt, mert kénytelen lennék a pofájába lőni a szónoklónak, a túlsó végen melleleg Rudzik ül Malinowskival egy üveg vodka fölött, melléjük ülök.

Ők fújják a magukét. Regisztráltatni, vagy sem? Olvastad tegnapelőtt Cochenhausen közleményét? Olvastam. Tegnap az A-tól K-ig kezdődő nevek. Holnap az L-től Z-ig. Rudzik azt mondja, nem megy el, Malinowski nem tudja eldönteni, de inkább nem. Ha valaki regisztráltatja magát, nincs mese, irány a láger. Vagy mégsem? Franciaország, Franciaország, ütni a németeket.

– Nem verekedtetek eleget ebben a három hétben? – kérdem.
– Keveset kaptatok?

Ők fújják a magukét. Szanáció, megbüntetni, elszámoltatni.

– Kit akartok ti megbüntetni? – kérdem. – A marsallt? Lepisálni a sírját?

– Nem lehet, őrzik – feleli komoly képpel Rudzik.

Nem figyelnek rám. Figyelj, Kostek, pofonegszerű, Krakkóig így és így, Krakkótól Budapestig így és így meg amúgy, a Tátrán keresztül sílécen így és így, vagy éppen úgy. Budapesten, ha internálnak is, állítólag sokat segítenek a honvédelmi minisztériumban, Bartha miniszter segít, szóval ha internálnak, rögtön elengednek, ha meg elengednek, így vagy úgy eljutsz Constanzába, onnan egy hajóra, a Földközi-tengeren át Marseille-be, ott meg már alakul az új hadsereg, a szövetséges ad harckocsit és mindent, kiverjük a németeket, kiverjük a bolsikat, kiverünk mindenkit, a ti szabadságotokért, hurrá, meg se állunk Berlinig! Éljen! Éljen!

– Ha olyan nagyon adni akar nekünk, nem lett volna egyszerűbb augusztusban adnia? – kérdem.

Mire dühös tekintettel néznek felborzolódtat szemöldökük alól, azon tűnődöm, máris odavetnék-e azt a bizonyos szót, vagy még nem; néznek, s én látom a szemüket, mint papírcsíkokkal keresztben leragasztott ablakokat. Odavetnék, hajlanak rá, de nem vetik: félnek, túl nehéz már az élet, hogy baráti véleményekkel szaporítsuk a nehézségeket. Szóval nem.

Rudzik elővesz egy újságot.

– Mi az? – kérdem.

Rudzik megvonja a vállát. Mi lenne? Az új Kurjer Warszawski. A Kurjer Warszawski már nincs, nincs, talán mert öreg volt, és most itt az első szám. A címdalon: „Fontos magyarázat a német–lengyel konfliktust megelőző eseményekkel kapcsolatban”. Mellette: „Churchillizmus. Bernard Shaw érdekes cikke”. A kolofonra pillantok. Franciszek Sowiński. Nem ismerem. Biztos álnév: fél szegényke, hogy senki se fog szóba állni vele, amiért a németeknek nyal.

Odaül az asztalunkhoz egy pofa kabátban, régi barátokként ráznak kezét Rudzikkal. Rögtön látszik: tiszt, csupa tiszt van itt.

Rám néz. Alacsony, hasa, mint egy labda, de az arca vékony.

– Kalabiński. Ezredes.

És a mancsát nyújtja, hát megszorítom.

– Willemann. Részeg – felelem.

Mindketten nevetnek, Kalabiński és Rudzik.

– A hadnagy úr nagy mókamester – mondja Rudzik, hogy a kibaszott ezredesnek egy pillanatig se legyenek kétségei, hogy tisztel be-szél, bár rögtön látszik, hogy fiatal tartalékos, de azért a tiszt, az tiszt.

– Az ezredes úr is sziléziai – teszi még hozzá.

– Sosnowieci – helyesbít Kalabiński. – Maga sziléziai?

– Nem – rázom meg a fejem. – Varsói. Csak Sziléziában születtem.

Nem gyötör tovább, hál’ istennek nem.

– Keményen harcoltunk Sziléziában – mondja viszont, nem is annyira nekem, mint inkább a levegőbe. – És aztán végig. Maga harcolt?

Úgy nézek rá, hogy lássa rajtam az ellenszenvet.

– Csak a kocsmában a stricivel, ha nem jött el velem ingyen a kurva – felelem.

– Ó, Willemann úr a kilencedik ulánusezredben harcolt! – siet a magyarázattal Rudzik, bizonytalanul kacarászva.

És tölt egy pohárával Kalabińskinek. Az felhajtja.

– Eszembe jut egy mulatságos eset – mondja, mintha egy csapásra jókedvre derítette volna a vodka, de hirtelen lehalkítja a hangját. – Egy kisvárosban voltunk, Stopnica, különben színzsidó, jön egy busz tele németekkel, lőni kezdjük, aztán kiderült, zenészek. Katonazenészek, egyenruhában. De a busznak már kampec, a zenészeknek is, a trombiták, képzeljék, szitává löve, teleluggatva. Hülye ügy, nem voltak puskáik, csak trombitáik.

Forog a gyomrom.

Felhörpintem a vodkát, sziasztok, megyek, semmi keresnivalóm itt.

TOVÁBBI KÖTETEINK

Eva BARONSKY

Mozart felébred

1791. december 5. éjszakáján minden idők egyik legzseniálisabb zeneszerzője az ágyában haldoklik, és élete utolsó művét nem tudja már befejezni... Másnap idegen emberek közt, idegen helyen, furcsa ruhákba öltöztetve ébred. Lehet, hogy ez a pokol tornáca, de az is lehet, hogy a paradicsom. Csak egyetlen magyarázata lehetséges: ez egy isteni küldetés, be kell fejezni a Requiemjét.

Ermanno CAVAZZONI

Holdkórosok eposza

Az ifjú Savini különös üzenetekre lel a Pó-síkság kútjainak mélyén. Főhősünk felfedezi, hogy a város lakói igazából csak színészek, és a házak is csupán kartonból készült díszletek, a csatornában apró lények laknak, akik bandákba tömörülve terrorizálják egymást. Ezt követően még az eddigieknél is fantasztikusabb furcsaságokkal és különös álmokkal átszótt időszak veszi kezdetét.

Federico Fellini a regény alapján készítette el életművét lezáró „A hold hangja” című filmjét.

Afonso CRUZ

Kokoschka babája

Oskar Kokoschka, a festő annyira bele volt bolondulva Alma Mahlerba, hogy amikor véget ért a kapcsolatuk, készítettett egy élethű babát, amely szerelme minden egyes részletét hűen lemásolta. Kokoschka, aki nem akarta véka alá rejtetni a szenvedélyét, a városban sétálgatott a babával, eljárta vele az operába. Egy nap aztán elege lett belőle, a fejéhez vágott egy üveg vörösbort, és a baba a szemébe került.

Jacek DUKAJ

Extensa – Regény az EPR-paradoxonra

Az EPR-paradoxon szerint az elemi részecskék hatással vannak egymásra, még több száz fényévnnyi távolságból is. A történet mesélője a távoli jövőben, a Föld utolsó, még lakható szegletében éli békés életét. Ám felnőve lassanként ráébred, hogy bolygónkon, a teljes univerzummal egyetemben egy magasabb rendű civilizáció képviselői uralkodnak, akik úgy tekintenek az emberre, amiként mi emberek tekintünk a hangyákra.

Más dalok

Ezerkétszáz évvel vagyunk Róma bukása után, a világ legfényesebb városa Alexandria, és a Holdon már virágzó kolónia létesült – Dukaj rendkívül termékeny képzelőerejével ezúttal egy olyan alternatív világot épített fel, melyben semmi sem a számunkra megszokott módon jelenik meg, de azért sok minden ismerős lehet.

Zuzanna és a világmindenség

A regényben Dukaj előremegy néhány évtizedet a jövőbe, de az előre látott valóság teljesen különbözik a miénktől. A cselekmény nincs eseményekkel zsúfolva; úgy látszik, jobban érdekli, milyen irányba tart civilizációnk. Vajon egy ember, aki saját tudatát egy virtuális világba „írja át”, továbbra is ember marad?

Tristan GARCIA

Browser zsinórjai

A világűr felfedezésének utolsó lépésével sikerült elérni az Univerzum határát, így az emberiség legnagyobb álma, a halhatatlanság megvalósulni látszik. Browser úrhajós a kozmosz peremén egy nyílásra bukkan, melyet saját testével zár el, s ezzel a hőstettével megállítja a kozmikus tágulást, kimerevíti a téridőt. A Ray Bradbury

műveire emlékeztető nagy ívű történetben egy civilizációs kalandról, a történelem újraindításáról olvashatunk.

Jan GRUE

Test és elme

Ezek a történetek mindazokhoz szólnak, akiknek van testük, vagy fontolóra vették már, hogy szert tesznek egyre. A Test és elme egy novellafüzér a testről és a benne élő elméről.

Emil HAKL

Szülőkről és gyermekekről

Prága, augusztusi kora este, kocsmából ki, kocsmába be – a megszokott hrabali idill. Legalábbis első pillantásra. A 72 éves apa és 42 éves fia kocsmatúrája nem csak Prágán vezet végig, hanem kettejük történetén is.

Danyiil HARMSZ

Esetek

Harmsz szövegei olyan időben születtek, amikor a világ különösen értelmetlennek és ellenségesnek tűnt, amikor a realitás maga vált abszurdá. Elméleteket gyártott, hogy megfogalmazza, mi az értelmetlenség, a semmi, a nulla, a végtelen. Az abszurd az abszurd valóság egyetlen adekvát kifejezési formája. A valóság abszurdításának felismerése valóságábrázolás is, világértelmezés.

Ignacy KARPOWICZ

Csoda

A csoda a könyv első lapjain megtörténik: egy fiatal fiú autóbaleset áldozata lesz, a teste azonban stabilan tartja az ideális 36.7-et. A ki nem hűlő holttest katalizálja az eseményeket és furcsa hatással lesz egész környezetére.

Égiek és földiek

Ignacy Karpowicz regénye briliánsan kidolgozott, ironikus vizsgálódás a modernitásról. Egyszerre megdöbbentő és rémisztő. Provokatív és blaszfémikus. Nem véletlen, hogy 2010-ben elnyerte vele Lengyelország legrangosabb irodalmi díját.

Leena KROHN

Hotel Sapiens

A sokszor filozofikus mélységű történetszálakból végül összeáll egy történet, melyből kiderül, miképpen változott az egykor uralkodó faj pátyolgatni való gyermekké, és hogy ebben a nyomasztó és abszurd világban, ahol a mindent ellepő tejfehér ködben csak és kizárólag önmagukra számíthatnak, képesek-e egyáltalán megőrizni egyetlen kincsüket: emberi mivoltukat.

Levent METE

Rika agyában

A regény a tudat ragyogó fénye és a tudatalatti homályos alagútjai közötti utazás kalandját kínálja. A török szerző a lélek mélységei elé tart tükröt regényével, sajátos nézőpontból. A fantasztikus irodalom lehetőségeivel figyelmeztet világunk egyre megszokottabbá váló kegyetlenségére és igazságtalanságára.

Imma MONSÓ

Sosem lehet tudni

A könnyed és Kundera-szerűen filozofikus történet főhőse egy frissen diplomázott fiatalember, aki átlagosnak a legkevésbé sem nevezhető. Élete célállomásait terepasztalon navigálva tervezi meg, ha kisiklik, vissza tudja követni a tévutakat – gyakorlati elgondolás az ismétlés hatalmáról.

Judith SCHALANSKY**Darwinregény**

Milyen gyakran követelték már, hogy szülessék meg végre a fordulat regénye, amely az „endékás” múltat a történelemkönyvek megállapításait meghaladva magyarázza meg. Sok író próbálta megírni ezt a könyvet. Vannak azonban olyan szerzők, akik tartózkodnak az ilyesfajta igazságkereséstől, akiket a történetek érdekelnek. Judith Schalansky a Darwinregénnyel elnyerte A legszebb német könyvnek járó díjat és Német Könyvdíjra is jelölték.

David SZALAY**Az ártatlanság**

Lehetséges a zsarnokságban ártatlanság? Ahol zsarnokság van, ott zsarnokság van, ahogy az Urál lábánál fekvő zárt városban, Szverdlovszkban is. A sztálinizmus folyamatosan megtalálja ellenségeit, az ártatlanság vélelme nem létezik.

Harald VOETMANN**Plinius szerint a világ**

Voetmann a hús-vér antik világot tárja elénk, amelyben az egész római civilizáció a szellem helyett inkább az érzékeknek akart megfelelni, s Plinius könyvei helyett inkább a kiömlő belekben gyönyörködött.

Erik WAHLSTRÖM**Isten**

Isten, ha rátekin Erik Wahlström könyvére, azt mondhatja: ez így jó. Hisz ő nemcsak Ábrahám, Izsák és Jákob istene, hanem Wahlströmé is. Végtelen humorérzékevel pedig még remekül is szórakozik, amiképp mi is, egyszerű olvasók, a magunk istenképével.

Janusz Leon WIŚNIEWSKI

Intim relativitáselmélet

Az emberi lélek legintimebb mélységeiről szólnak e történetek, az érző emberről, s egyszerre meglepő kapcsolatok tárulnak fel a biológia, a vegyészet és a pszichológia között. Mennyire kell a házassághoz a nitrogén-oxid? Mitől érez megkönnyebbülést a férfi az első szerelmi vallomása után? Milyen hatással van a T₄-limfocita a szerelemre?

Tomáš ZMEŠKAL

Az ékírásos szerelmeslevél

A történelmi családregény Csehszlovákiából indul és a mai Csehországba vezet, mozaikszerűen épül fel, más időszakok és távoli helyek tűnnek fel, megismerjük Josef és Květa szerelmét, házasságát, ott állunk lányuk esküvőjén, és végül az a bizonyos, ékírással írott szerelmeslevél is megtalálja az olvasóját.

Szerzői és fordítási jogok jegyzéke:

Kieszonkowy atlas kobiet

Sylvia Chutnik: Női zsebatlasz

Copyright © Sylvia Chutnik, 2008

Hungarian translation © Mihályi Zsuzsa, 2015

Mors Graver

Cecilie Enger: Anyám ajándékai

Copyright © Gyldendal Norsk Forlag AS 2013

All rights reserved

Hungarian translation © Petrikovics Edit, 2015

Noč v Evropi

Polona Glavan: Éjszaka Európában

Copyright © Beletirina Academic Press, 2001

<http://www.studentskazaloza.si>

Hungarian translation © Gállos Orsolya, 2015

Die Stimmung der Welt

Jens Jöhler: A világ hangolása

Copyright © by Alexander Verlag Berlin 2013

Hungarian translation © Nádori Lúdia, 2015

Mees, kes teadis ussisõnu

Andrus Kivirähk: Az ember, aki beszélt a kőgyök nyelvét

Eesti Keele Sihtasutus Tallinn, 2007 © Copyright by

Andrus Kivirähk

Hungarian translation © Kóhalmy Nóra, 2015

Jaatelokauppias

Katri Lipson: A fagyaltos

Copyright © Katri Lipson, 2012

Original edition published by Tammi Publishers,

2012

Hungarian edition published by agreement with

Tammi Publishers and Elina Ahlback Literary

Agency, Helsinki, Finland.

Hungarian translation © Panka Zsóka, 2015

Hildegard

Anne Lise Marstrand-Jorgensen: Hildegard

Copyright © Anne Lise Marstrand-Jørgensen &

Gyldendal 2009

Published by agreement with Gyldendal Group

Agency

Hungarian translation © Soós Anita, 2015

Viața începe vineri

Ioana Părvulescu: Az élet pénteken kezdődik

Copyright © Humanitas Fiction, 2009

Hungarian translation © Koszta Gabriella, 2015

Šiqnakt aš miegoštu prie sienos

Giedra Radvilavičiūtė: Ma éjjel a falnál alszom

Copyright © Giedra Radvilavičiūtė, 2010

Hungarian translation © Laczházi Aranka, 2015

Morfina

Szczepan Twardoch: Morfium

© Copyright by Szczepan Twardoch

© Copyright by Wydawnictwo Literackie, Krakow,

2012 All rights reserved

Hungarian translation © Körner Gábor, 2015

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról, akcióinkról a **www.typotex.hu**
és a **facebook.com/typotexkiado**
oldalakon értesülhet.

Kiadja a Typotex Elektronikus Kiadó Kft.
Felelős vezető: Votisky Zsuzsa
Főszerkesztő: Horváth Balázs
A kötetet gondozta: Kiss Barnabás
A borítót tervezte: Nagy Norbert
Nyomás: Séd Nyomda Kft.
Felelős vezető: Katona Szilvia